



<https://www.iu.gr/tmimata/georponias>

---

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

**ΘΕΜΑ: «ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΦΥΛΕΣ ΙΠΠΩΝ»**



**ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΕΛΕΝΗ ΒΗΤΟΥ**

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Δρ. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ Γ. ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ**

**ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2020**



*Στον παππού μου Ζήση Βήτο και την γιαγιά μου Αθανασία Βήτου  
που με τις συνεχείς συμβουλές τους μας ώθησαν οικογενειακά,  
τόσο τον πατέρα μου όσο και τον αδερφό μου και εμένα  
προσωπικά, να αγαπήσουμε αυτό το πλάσμα που λέγεται άλογο  
και να ασχοληθούμε εκτενέστερα με την εκτροφή και αναπαραγωγή του  
Ελληνικού αλόγου της Πίνδου. Έτσι από το 1993 στο Σπήλαιο  
Γρεβενών ξεκίνησε επίσημα η ελεγχόμενη εκτροφή του  
από τον παππού μου και την γιαγιά μου , το 2005 με την πρωτοβουλία  
των γονέων μου (Αθανάσιο Βήτο, Φωτεινή Παταβούκα) ιδρύθηκε  
η Μονάδα Ιππικού τουρισμού, Ιππικός Φυσιολατρικός Όμιλος Μηλεών,  
με έδρα την Κορόπη Μηλεών με επικεφαλή πλέον τον αδερφό μου Βήτο Ζήση.*

\*Η φωτογραφία του εξωφύλλου προέρχεται από προσωπικό αρχείο και απεικονίζει  
τρία άλογα ελληνικής φυλής Πίνδου του εκτροφέα Ζήση Βήτου.

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίδα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
<b>ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....</b>	<b>7</b>
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Φυσική Ιστορία του ίππου.....</b>	<b>8</b>
1.1 Ιστορικά στοιχεία.....	8
1.2 Καταγωγή του ίππου.....	10
1.3 Ταξινόμηση και ονοματολογία.....	16
1.4 Περιβάλλον διαβίωσης του ίππου.....	17
1.5 Χρήση του ίππου στο παρελθόν και στη σύγχρονη εποχή.....	19
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Φαινότυπος - Μορφολογικά Χαρακτηριστικά του ίππου.....</b>	<b>26</b>
2.1 Μορφολογία του ίππου.....	26
2.2 Χρωματισμοί.....	29
2.3 Σωματομετρήσεις.....	30
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Φυλές ίππων.....</b>	<b>34</b>
3.1 Η έννοια της φυλής.....	34
3.2 Ελληνικές φυλές ίππων.....	36
3.2.1 Φυλές ορεινού τύπου.....	38
3.2.1.1 Φυλή Πίνδου ( <i>Pindos Horse</i> ).....	38
3.2.1.2 Φυλή Ορεινής Ηλίας (ή φυλή Πηνείας) ( <i>Elis Mountain Horse</i> ).....	48
3.2.1.3 Φυλή Μεσσαράς ( <i>Cretan Horse</i> ).....	52

3.2.1.4 Φυλή Σκύρου ( <i>Skyros Pony</i> ).....	59
3.2.2 Φυλές πεδινού τύπου.....	66
3.2.2.1 Φυλή Θεσσαλίας ( <i>Thessalian Horse</i> ).....	66
3.2.2.2 Φυλή Πεδινής Ηλείας (ή φυλή Ανδραβίδας) ( <i>Elis Valley Horse</i> ).....	71
3.3 Προσδιορισμός του κινδύνου εξαφάνισης.....	75
3.4 Νομοθεσία για τα ιπποειδή στην Ελλάδα.....	78
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 - Διαφύλαξη σπάνιων φυλών.....</b>	<b>82</b>
4.1 Σημασία της διαφύλαξης.....	82
4.2 Κριτήρια αξιολόγησης.....	85
4.3 Γενετική των μικρών πληθυσμών.....	86
4.4 Τα αίτια που συντελούν στον κίνδυνο της εξαφάνισης .....	87
4.5 Γενεαλογικά βιβλία.....	89
4.6 Γενετική βελτίωση.....	90
4.7 Ενέργειες διάσωσης των απειλούμενων αυτόχθονων φυλών.....	92
<b>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....</b>	<b>95</b>
<b>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....</b>	<b>97</b>
<b>ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ (I , II, III).....</b>	<b>103</b>

## ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Εκφράζω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους με τη συμβολή τους βοήθησαν στην πραγματοποίηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον κ. Αριστοτέλη Λυμπερόπουλο, για τη σημαντική βοήθεια του σε όλα τα στάδια της εργασίας, η οποία ολοκληρώθηκε με την καθοδήγηση και την επίβλεψη του. Δε θα μπορούσα να παραλείψω να ευχαριστήσω την Δρ. Άννα Παμπουκίδου, του Κέντρου Ζωικών Γενετικών Πόρων Θεσσαλονίκης, καθώς και τον κ. Νικόλαο Κωστάρα πρόεδρο της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης "Αμάθεια", για τη συμβολή τους κυρίως στην παροχή πολύτιμων στοιχείων. Επίσης, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην οικογένεια μου, για όλη τη στήριξη, τη συμπαράσταση και την κατανόηση τους, καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εκπόνηση αυτής της μελέτης, έχει ως στόχο, να προβάλλει τα χαρακτηριστικά των αυτόχθονων ελληνικών φυλών ίππων, να αναδείξει τη σημασία τους, τα προβλήματα και τις ενέργειες με σκοπό τη διατήρησή τους. Προσεγγίζοντας το περιβάλλον του ίππου από κοινωνική, ιστορική, γεωπολιτική και γεωγραφική σκοπιά και αναλύοντας την μορφολογία του, την καταγωγή του και τις ιδιαιτερότητες του, διαπιστώνουμε το διαχρονικό πρόβλημα της απειλής που εξακολουθεί να υπάρχει. Η αναγκαιότητα για την επίλυση πολλών και διαφορετικών προβλημάτων όπως είναι η νομοθεσία, η οικονομική ενίσχυση, η σωστή υποκομική πρακτική για τη σωστή διαχείριση των ελληνικών φυλών ίππου, οδήγησε στην δημιουργία πολλών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Οι οργανώσεις αυτές έχουν αναπτύξει μεταξύ τους συνεργασία συμμετέχοντας σε ουσιαστικές δράσεις και σε αξιόλογες μελέτες από πλήθος εκπροσώπων της επιστημονικής κοινότητας, ώστε να καμφθεί σε πρώτη φάση η κρατική και στη συνέχεια η κοινωνική αδιαφορία. Οι δράσεις και οι μελέτες των ανθρώπων που αποτελούν μέλη ή υποστηρικτές αυτών των οργανώσεων, στον Ελλαδικό χώρο ή σε Ευρωπαϊκό και Παγκόσμιο επίπεδο, έχουν καταφέρει να τονώσουν το ενδιαφέρον του κοινού για την διάσωση του ίππου, είτε σε επίπεδο εκτροφής είτε στο φυσικό του περιβάλλον, ώστε αυτό να επανενταχθεί στην καθημερινή υπηρεσία, ενισχύοντας το ρόλο του στην Θεραπευτική Ιππασία, την παραδοσιακή του χρήση στις αγροτικές εργασίες και την τουριστική αναψυχή. Πολλές ιδιωτικές και δημόσιες πρωτοβουλίες συμπληρώνουν και μάχονται από κοινού υπέρ της διάσωσης και διάδοσης των αυτόχθονων φυλών ίππων.



## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία χωρίζεται σε τέσσερα μέρη. Στο πρώτο μέρος, περιγράφεται η ιστορία και η καταγωγή του ίππου ανά τους αιώνες, το περιβάλλον διαβίωσης του, όπως και η χρήση του στο παρελθόν και στη σύγχρονη εποχή. Το δεύτερο μέρος, αναφέρεται στο φαινότυπο και τη μορφολογία του ίππου, πιο συγκεκριμένα στα μορφολογικά χαρακτηριστικά του, τους χρωματισμούς με έμφαση σε εκείνους που εμφανίζονται στις ελληνικές φυλές ίππων, όπως και τις σωματομετρήσεις. Στο τρίτο και κύριο μέρος της εργασίας, ορίζεται η έννοια της φυλής, αναλύονται οι επτά αναγνωρισμένες αυτόχθονες φυλές ίππων της Ελλάδας ως προς τα βασικά τους χαρακτηριστικά, τη γεωφυσική κατανομή τους, τις πιέσεις που αντιμετωπίζει ο πληθυσμός τους και τις προοπτικές διατήρησης και εξέλιξης τους. Ακολούθως, γίνεται αναφορά στον τρόπο που κατηγοριοποιούνται οι φυλές με βάση το βαθμό κινδύνου εξαφάνισης μιας φυλής και παρατίθεται η σχετική νομοθεσία για τα ιπποειδή στην Ελλάδα. Το τέταρτο και τελευταίο μέρος, είναι αφιερωμένο στο θέμα της διαφύλαξης των σπάνιων φυλών. Ορίζονται τα κριτήρια αξιολόγησης για τη διαφύλαξη μιας φυλής, αριθμούνται οι αιτίες και οι απειλές που συντελούν στον κίνδυνο εξαφάνισης των αυτόχθονων φυλών ίππου, όπως και οι τρόποι για τη διαφύλαξη τους και «εργαλεία» όπως, τα γενεαλογικά βιβλία και η γενετική βελτίωση που χρησιμοποιούνται προς αυτό το σκοπό. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στη γενετική των μικρών πληθυσμών για την καλύτερη κατανόηση του θέματος. Τέλος, αναφέρονται οι δράσεις για τη διάσωση των απειλούμενων φυλών ίππων στην Ελλάδα και οι προοπτικές για τη διατήρησή τους.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Φυσική ιστορία του αλόγου**

### *1.1 Ιστορικά στοιχεία*

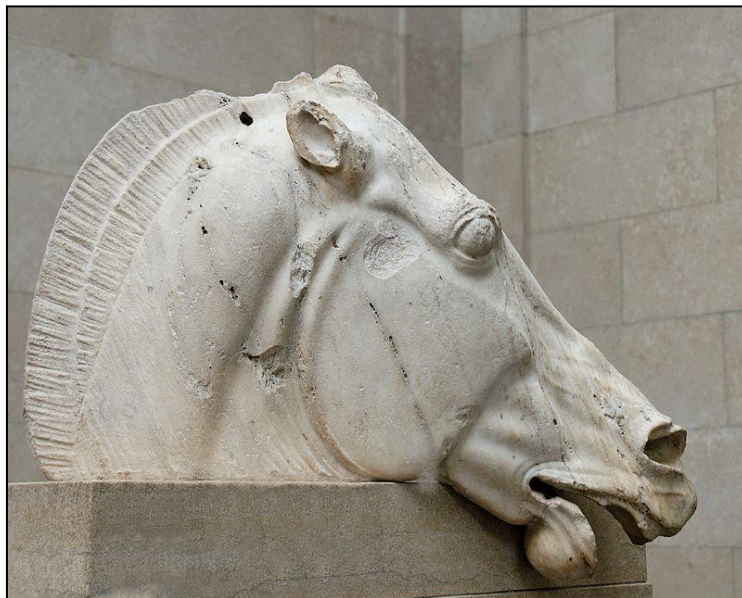
Οι ίπποι και γενικότερα τα ιπποειδή (ίπποι, ημίονοι, όνοι, ζέβρες), από τα πρώτα ζώα που εξημέρωσε ο άνθρωπος, διαδραμάτισαν ουσιαστικό ρόλο στην πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη των λαών, ασύγκριτα πιο σημαντικό από οποιοδήποτε άλλο παραγωγικό ζώο. Η εξημέρωση του ίππου θεωρείται η ευγενέστερη κατάκτηση του ανθρώπου. Μέσω αυτής, ο άνθρωπος απέκτησε πολύτιμο βοηθό και συμπαραστάτη στα έργα της ειρήνης και του πολέμου. (Αρσένος 2012).

Ο ίππος απασχόλησε τον άνθρωπο και μελετήθηκε από την αρχαιότητα. Αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής μυθολογίας, της ιστορίας και της παράδοσης, γραπτής και προφορικής. Η ελληνική μυθολογία δίνει φτερά στον ίππο, αφού πέταξε ψηλά μέσα από το κεφάλι της Μέδουσας την οποία σκότωσε ο Περσέας. Η πρώτη που δάμασε τον ίππο είναι μια γυναίκα, η Αθηνά, για να τον δωρίσει στον Βελλεροφόντη, γιο του Ποσειδώνα. (Αντίκας 2012).

Στα Ομηρικά Έπη, ο Όμηρος τους δίνει τον λόγο, την δυνατότητα να εκφράζουν με λόγια τις σκέψεις, τα συναισθήματά τους, να προφητεύουν και να συμβουλεύουν. Τα άλογα του Αχιλλέα, Ξάνθος και Βαλίος, υπερήφανα με θεϊκή καταγωγή προσπαθούν να τον αποτρέψουν να πάει στην μάχη προφητεύοντας τον θάνατο του. Είναι το πάθος να σώσουν τον φίλο τους και η δύναμη στα λόγια τους που δίνει μια μοναδικότητα στο κείμενο του Ομήρου. Λυπούνται και πονούν για τον άνθρωπο με τον οποίο τους συνδέουν δεσμοί εμπιστοσύνης. Δεν τα καταφέρνουν

όμως και ο Αχιλλέας σε ένα σπάνιο μεγαλείο ηρωισμού και αυτογνωσίας προχωρά ακολουθώντας την μοίρα του (ραψωδία Γ, 356 - 424). Ο Κωνσταντίνος Π. Καβάφης εμπνεόμενος από τους ομηρικούς στίχους γράφει το ποίημα «Τα άλογα του Αχιλλέως».

Διάσημοι Έλληνες ιστορικοί και φιλόσοφοι της αρχαιότητας (Ξενοφών, Αριστοτέλης, Σίμων, Ανατόλιος, Γαληνός, Αιλιανός, κ.α.) περιέλαβαν σχολαστικά τον ίππο σε διάφορα συγγράμματα τους. Ο Όμηρος αναφέρει τους περίφημους στάβλους του Αυγεία στην Ηλεία, ενώ ο Ξενοφών (430 - 355 π.Χ.) έγραψε τα πρώτα συγγράμματα που αναφέρονται στην ιπποτροφία, το «Ιππαρχικόν» και το «Περί Ιππικής». Στο Περί ιππικής δηλώνεται ρητά πως εκείνοι που τα χτυπούν τα φοβίζουν. Ο Ξενοφώντας μεγάλωσε σε άμεση επαφή με τα άλογα και δεν υπάρχει έργο του στο οποίο να μην τα αναφέρει.



**Εικόνα 1:** Το κεφάλι του ίππου με ανθρώπινα μάτια και βλέμμα, που βρίσκεται στο Μουσείο της Ακρόπολης. (Πηγή: [el.wikipedia.org/wiki/Περί\\_ιππικής](http://el.wikipedia.org/wiki/Περί_ιππικής))

Στα πιο σημαντικά έργα τέχνης πρωταγωνιστεί το άλογο. Γλυπτική και ζωγραφική στο διάβα των αιώνων εμπνέονται από την δύναμη του σώματος και την ρωμαλεότητα της ψυχής τους. Σε έργα κλασσικά της αρχαιότητας όπως είναι το κεφάλι του ίππου με ανθρώπινα μάτια και βλέμμα, που βρίσκεται στο Μουσείο της Ακρόπολης (Εικόνα 1). Ακόμη ένας πειστικός μάρτυρας για τον υψηλό πολιτισμό και τον αυθεντικό ανθρωπισμό του ελληνικού κόσμου. (Αντίκας 2012, Πλασσαρά 2003).

### *1.2 Καταγωγή του ίππου*

Το ζήτημα της καταγωγής του ίππου, όπως και άλλων αγροτικών ζώων κίνησε το ενδιαφέρον των ζωοτεχνών από πολύ νωρίς. Ωστόσο, ιστορικές και θρησκευτικές προκαταλήψεις αφενός και αόριστες διαπιστώσεις επιστημονικών εννοιών αφετέρου, στάθηκαν για μακρύ χρονικό διάστημα εμπόδιο στην τοποθέτηση του θέματος σε ορθή επιστημονική βάση. Ακόμη και όταν είχε γίνει πλέον αποδεκτό ότι τα αγροτικά ζώα δεν αποτελούν καθαυτό δημιούργημα του ανθρώπου, αλλά ότι προέρχονται από άγρια είδη, η σχετική έρευνα συνέχιζε να εκκινά από τις εξημερωμένες μορφές των ζώων, γεγονός που προξενούσε προβλήματα, καθότι: (α) η μεγάλη παραλλακτικότητα που παρουσιάζουν τα κατοικίδια ζώα στα μορφολογικά, φυσιολογικά και παραγωγικά χαρακτηριστικά τους και (β) το δόγμα της σταθερότητας των ειδών, που εξακολουθεί να επικρατεί για αρκετό χρονικό διάστημα μετά τον Linné (1707 - 1778), δεν επέτρεπαν στους ασχολούμενους τότε με το ανωτέρω θέμα μελετητές να κατανοήσουν πώς αυτή η μεγάλη παραλλακτικότητα που εμφανίζουν οι εξημερωμένες μορφές των ζώων είναι δυνατόν να έχει παραχθεί εντός των στενών ορίων του είδους. Τούτο είχε ως συνέπεια να διατυπωθεί και να επικρατήσει για μακρύ χρονικό διάστημα η εσφαλμένη άποψη ότι στη δημιουργία και τη διαμόρφωση

του κάθε είδους έχουν συμβάλλει περισσότερα από ένα είδη άγριων ζώων (πολυφυλετική προέλευση). (Ρογδάκης 2006).

Χρειάστηκε πρώτα να διατυπωθούν οι θεωρίες του Lamarck (1744 - 1829) και του Darwin (1731 - 1802), οι οποίες ανέτρεψαν τη θεωρία της σταθερότητας των ειδών και το είδος να οριστεί, ως ένα σύνολο ατόμων τα οποία γονιμοποιούνται μεταξύ τους και δίνουν γόνιμους απογόνους για να τεκμηριωθεί ότι κάθε είδος ζώου έχει προέλθει μόνο από ένα άγριο είδος (μονοφυλετική προέλευση) και κατά συνέπεια, να γίνει αποδεκτό ότι τα ζώα δεν αποτελούν διαφορετικά είδη, αλλά μόνο διαφορετικές μορφές των άγριων ειδών από τα οποία κατάγονται. (Ρογδάκης 2006).

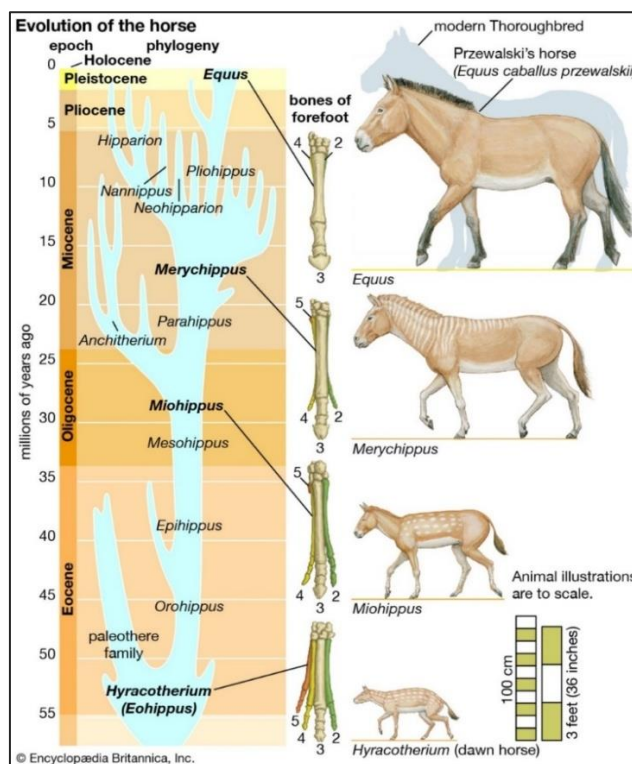
Ο ίππος εμφανίστηκε στη Γη ταυτόχρονα με τον άνθρωπο κατά την τριτογενή περίοδο, αν και πολλοί υποστηρίζουν ότι προϋπήρχε του ανθρώπου. (Αρσένος 2012). Πενταδάκτυλος στην αρχή και με σωματικό μέγεθος παρόμοιου με εκείνο του προβάτου, εξελίχθηκε με το πέρασμα του χρόνου σε μονοδάκτυλο. (Hastie and Sharoles 1999).

Ειδικότερα η εξέλιξη ακολούθησε την εξής σειρά (Εικόνα 2):

- Ο Ηώιππος, πρόγονος του σημερινού αλόγου, ζούσε πριν από 50 εκατομμύρια χρόνια στα υγρά δάση της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής.
- Ο Μεσόιππος, πρόγονος του σημερινού αλόγου και απόγονος του Ηώιππου, έζησε περίπου πριν από 45 εκατομμύρια χρόνια. Είχε το μέγεθος ενός μεγάλου κυνηγετικού σκύλου και είχε πιο κοντή χαιτή και πιο μακριά ουρά από το σημερινό άλογο. Σε όλα τα πόδια του είχε τρία δάκτυλα, από τα οποία

το μεσαίο ήταν μακρύτερο, δυνατότερο και οπλισμένο με ένα πολύ χοντρό νύχι.

- Ο Μειόιππος, απόγονος του Μεσόιππου, έζησε πριν από 30 εκατομμύρια χρόνια. Είχε μέτρια σωματική διάπλαση. Άρχισε να απομακρύνεται από τα δάση, τα μάτια του αποκτήσανε μεγαλύτερη απόσταση μεταξύ τους δίνοντας του μεγαλύτερο οπτικό πεδίο, ενώ, τα άκρα του γίνανε ακόμα μακρύτερα από εκείνα των προγόνων του.
- Η ανάγκη για προσαρμογή στο περιβάλλον, «εξελίσσει» το είδος στον Μερύιππο, που έζησε πριν από 25 - 20 εκατομμύρια χρόνια. Ο πρώτος εκπρόσωπος της οικογένειας των ιπποειδών που έζησε σε ανοικτές εκτάσεις, λόγω της εξάπλωσης του χόρτου σε όλες τις ηπείρους. Τα μάτια του που ήταν τοποθετημένα στα πλαϊνά του κρανίου, του έδιναν μεγαλύτερο οπτικό πεδίο ώστε να εντοπίζει γρηγορότερα του εχθρούς του. Το ύψος του σώματος του έφθανε το 1 μέτρο (όσο και το ύψος του Σκυριανού αλόγου σήμερα) και γι' αυτό δε μπορούσε να ζει πια μέσα στα δάση, αφού λόγω του μεγέθους του ήταν δύσκολο να κρυφτεί από τους εχθρούς του. Λόγω αύξησης του μεγέθους του ανέπτυξε μεγαλύτερες ταχύτητες και άλλαξε διατροφικές συνήθειες αφού μακριά από τα δάση τρεφότανε πλέον κυρίως με χόρτο.
- Ο απόγονος του Μερύιππου, ονομάζεται Πλειόιππος και έζησε πριν από 6 εκατομμύρια χρόνια. Ο Πλειόιππος έζησε σε ανοικτές εκτάσεις και τρεφότανε με άφθονο χόρτο. Τα οστά του μεγάλωσαν για να διευκολύνεται η κίνηση του και όλα τα δόντια διαμορφώθηκαν έτσι ώστε να τον εξυπηρετούν στις νέες διατροφικές του επιλογές, ενώ παράλληλα όλο του το σώμα επιμηκύνθηκε.



**Εικόνα 2:** Η εξέλιξη του ίππου στο πέρασμα των αιώνων. (Πηγή: Encyclopaedia Britannica, 2016)

- Απόγονος στη σειρά της οικογένειας των ιπποειδών είναι ο Equus. Έζησε πριν από 5 εκατομμύρια χρόνια και εξαπλώθηκε σχεδόν σε ολόκληρη τη Γη μέχρι πριν από 2 εκατομμύρια χρόνια. Απολιθώματα του Equus έχουν βρεθεί σε όλες τις ηπείρους. Κατά την περίοδο του τελευταίου παγετώνα εξαφανίστηκε από την Αμερικανική ήπειρο, ίσως όπως προαναφέρθηκε από κάποια ασθένεια. Η ανατομική του διάπλαση ήταν περίπου αυτή των σημερινών άγριων ίππων, με βαρύ κεφάλι και αδύνατο ισχίο. (Αρσένος 2012).

Τα είδη που επέζησαν μεταξύ 10.000 - 15.000 χρόνια στην Ευρασία είναι τρεις βασικές κατηγορίες πρωτόγονων ίππων:

1. Ο ίππος των Δασών, από όπου προήλθαν όλες οι «βαριές» ράτσες.
2. Ο ίππος Przewalski, ο οποίος ζει και σήμερα.

3. Ο ίππος Ταρπάν, ο οποίος εξαφανίστηκε στα τέλη του 19<sup>ου</sup> αιώνα.

Ως κοιτίδα του ίππου αναφέρεται η Βόρεια Αμερική από όπου πέρασε στην Κεντρική Ασία, μέσω της στεριάς «λωρίδα γης» που υπήρχε κατά την παλαιοντολογική περίοδο και ένωνε τις δύο Ηπείρους. Στην Κεντρική Ασία ο ίππος εξημερώθηκε, ενώ κατά την ίδια περίοδο εξαφανίστηκε από την Αμερική, ίσως λόγω κάποιας σοβαρής επιζωοτίας. Στην Αμερική ο ίππος επανήλθε μετά την κατάκτηση της από τους Ισπανούς. Η εξημέρωση του ίππου έγινε περίπου την 3<sup>η</sup> - 2<sup>η</sup> χιλιετία π.Χ., από τους κατοίκους της Μογγολίας. Ο μογγολικός ίππος (*Equus ferus pallas* ή *Equus przewalski*) είναι ο μόνος άγριος ίππος που βρίσκεται σήμερα στην περιοχή Kobdo της Μογγολίας. Την ίδια περίπου περίοδο οι Σκύθες (ή Άριοι), λαοί που ζούσαν στις στέπες της Νότιας Ρωσίας, εξημέρωσαν τον ίππο Ταρπάν (*Equus qmelini*). Ο ίππος Ταρπάν αποκτήθηκε από τους Βαβυλώνιους περίπου την 2<sup>η</sup> χιλιετία π.Χ. και λίγο αργότερα (1800 π.Χ.) από τους Αιγυπτίους και τους Έλληνες. Ο ίππος αυτός ήταν μικρόσωμος και για να διατηρηθεί πάνω του ο αναβάτης έπρεπε να υπεύει στο ύψος της λεκάνης. (Αρσένος 2012).

Στον ελληνικό χώρο ο ίππος έφτασε εξημερωμένος από την Ασία, από όπου τον έφεραν τα Ινδοευρωπαϊκά φύλα. Άγνωστος στους κατοίκους της περιοχής οδήγησε στο μύθο των Κενταύρων, οι οποίοι ήταν μισοί τετράποδες ίπποι και μισοί με στήθος, άνω άκρα και κεφάλι ανθρώπου. Η ελληνική μυθολογία αναφέρεται στο Πήλιο ως βουνό των Κενταύρων και στον Κένταυρο Χείρωνα δάσκαλο ημιθέων και ηρώων και δημιουργό της Κτηνιατρικής Επιστήμης. (Αρσένος 2012).

Ο Ελλαδικός χώρος ως σταυροδρόμι πολιτισμών, έχει δεχθεί και συνεχίζει να δέχεται πολλές επιρροές από ξένους πολιτισμούς. Αναπόφευκτα, και τα άλογα αυτού



του χώρου δέχθηκαν επιρροές από άλλες ιππικές φυλές. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι ο Φίλιππος ο βασιλιάς των Μακεδόνων, που παρεμπιπτόντως θεωρείται ο πρώτος ηγέτης ο οποίος οργάνωσε και εξέλιξε τους έφιππους στρατιώτες σε αποτελεσματική στρατιωτική μηχανή, εισήγαγε από την Σκυθία 20.000 φοράδες για να βελτιώσει το ιππικό του. Ο Μέγας Αλέξανδρος, γιος του Φιλίππου, έστειλε στη Μακεδονία από την Περσία 50.000 άλογα. Η λίστα είναι μεγάλη και συνεχίζεται ανά τους αιώνες με άλογα που έφερναν φίλοι και εχθροί, όπως Πέρσες, Βενετοί, σταυροφόροι, Άραβες και Τούρκοι. Ακόμα και σήμερα εισάγονται πολλά άλογα για διάφορους λόγους και αρκετά από αυτά διασταυρώνονται με τα ελληνικά άλογα. Το αποτέλεσμα των διασταυρώσεων είναι ο εμπλουτισμός του γονιδιώματος των ελληνικών φυλών με γονίδια ξένα. Πολλά από αυτά τα γονίδια δεν αντέχουν και χάνονται με την πάροδο των γενεών είτε λόγω κλιματολογικών συνθηκών είτε λόγω τρόπου διαβίωσης τους. Άλλα γονίδια πάλι, μένουν και αλλάζουν για πάντα τα χαρακτηριστικά μιας φυλής. (Μπιζέλης 2014, Αντίκας 2012, Πλασσαρά 2003).

Οι ελληνικές φυλές αλόγων, εξελίσσονται στον Ελλαδικό χώρο για αρκετές χιλιετίες. Όπως και αν έφτασαν τα πρώτα άλογα, γνωρίζουμε σήμερα ότι κάποιες από τις ελληνικές φυλές έχουν διατηρήσει αρχέγονα στοιχεία στα γονίδια τους. Τα στοιχεία αυτά συναντώνται μόνο σε φυλές αλόγων που η φυσική επιλογή εξακολουθεί να παίζει μεγάλο ρόλο στην εξέλιξή τους. Σήμερα, βρισκόμαστε σε ένα οριακό σημείο για να κατανοήσουμε, πριν είναι αργά, τη σημασία που έχουν οι ελληνικές φυλές ιπποειδών ως εθνική και ως παγκόσμια κληρονομιά. (Αντίκας 2012, Πλασσαρά 2003).

### 1.3 Ταξινόμηση και ονοματολογία

Τα ιπποειδή είναι ζώα θηλαστικά, ανήκουν στην Τάξη Περισσοδάκτυλα, στην Οικογένεια Ιππίδες (Equidae) (στην Οικογένεια ιππίδες περιλαμβάνονται οι ίπποι, ο όνος, ο ημίονος και η ζέβρα) και στο γένος Equus. Συγκεκριμένα, οι ίπποι ανήκουν στο ζωικό είδος *Equus caballus* (Πίνακας 1). (Αρσένος 2012, Ζαφράκας 1991).

**Πίνακας 1:** Συστηματική ταξινόμηση του ίππου. (Πηγή: Αρσένος 2011, Linnaeus 1758)

Συστηματική ταξινόμηση ίππου	
Βασίλειο	Ζώα ( <i>Animalia</i> )
Συνομοταξία	Χορδωτά ( <i>Chordota</i> )
Ομοταξία	Θηλαστικά ( <i>Mammalia</i> )
Τάξη	Περισσοδάκτυλα ( <i>Perissodactyla</i> )
Οικογένεια	Ιππίδες ( <i>Equidae</i> )
Γένος	Ίππος ( <i>Equus</i> )
Είδος	<i>E. ferus</i>
Υποείδος	<i>E. f. caballus</i>

(Linnaeus 1758, Αρσένιος 2011)

Σε σχέση με το φύλο και την ηλικία τους ονομάζονται ως εξής: Από τη γέννηση και μέχρι τον απογαλακτισμό τους νεογέννητοι πώλοι ή νεογέννητα πουλάρια (foals). Τα νεαρά ζώα από τον απογαλακτισμό τους μέχρι την ηλικία των δύο ετών λέγονται πώλοι ή πουλάρια και ανάλογα με το φύλο αρσενικός πώλος (colt) και θηλυκός πώλος (filly). Ο όρος ίππος ή άλογο (horse) χρησιμοποιείται αδιακρίτως για όλα τα ζώα ηλικίας δυόμιση ετών και πάνω. (Αρσένος 2012).

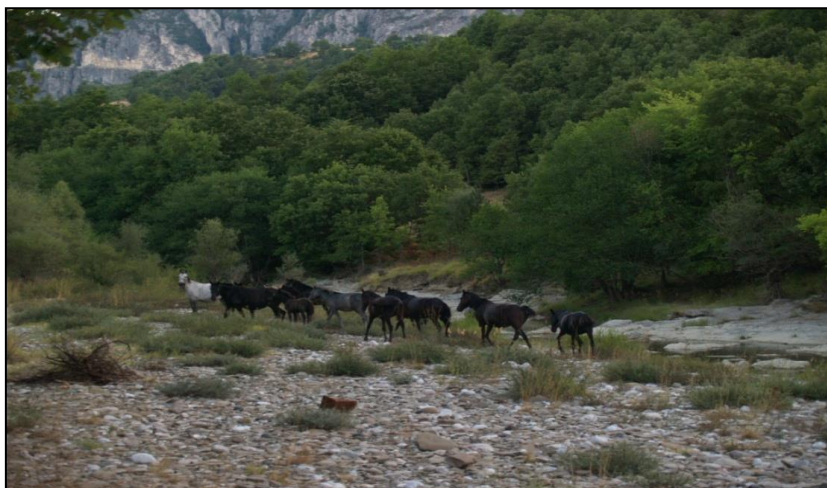
Ο ίππος που δεν έχει ευνουχιστεί ονομάζεται κήλων (stallion), ενώ σε περίπτωση που χρησιμοποιείται ως γεννήτορας αποκαλείται επιβήτορας (studhorse). Ο ευνουχισμένος αρσενικός ίππος λέγεται εκτομίας (gelding). Τα ενήλικα θηλυκά

λέγονται φοράδες ή φορβάδες (mares). (Αρσένος 2012, Hastie and Sharoles 1999, Ζαφράκας 1991).

Μεταγενέστερα επικράτησε η ονομασία Άλογο ως εκείνο το ζώο που στερείται λόγου ή λογικής σκέψης προκειμένου να διακρίνονται στην στρατιωτική ζωή τα ζώα από τους στρατιώτες. (Μπαμπινιώτης, 2010). Στα άλογα οι Έλληνες έδωσαν διάφορες ονομασίες όπως "Καράς", "Ρούσος", "Ψαρρής", "Ντορής", "Μάλιος", "Μελίσσης" που περισσότερο έχουν να κάνουν με το χρώμα του τρίχωμα τους. Στα Μεσαιωνικά ποιήματα τα λεγόμενα Ακριτικά, κυριαρχούν τα ονόματα "Γρίβας", "Μαύρος" και "Πέπανος".

#### *1.4 Περιβάλλον διαβίωσης του ίππου*

Στη φύση οι ίπποι δεν κάνουν φωλιές αλλά μετακινούνται καθημερινά διανύοντας εκατοντάδες χιλιόμετρα. Η ακινησία είναι ο μεγαλύτερος εχθρός τους. Οι ίπποι είναι ζώα αγέλης. Λατρεύουν τη φύση, τον καθαρό αέρα, τη συντροφικότητα και φυσικά το παιχνίδι με τα μέλη της αγέλης τους. Ο ιδιοκτήτης ή ο φροντιστής ενός αλόγου θεωρείται από το άλογο ως μέλος της αγέλης του. Όσο περισσότερη επαφή έχει ένα άλογο με τον άνθρωπο τόσο πιο ήμερο και ανθρωποκεντρικό γίνεται και το ίδιο. Το άλογο όπως και κάθε ζωντανό πλάσμα στη φύση απεχθάνεται τη βία. Η άσκηση βίας κάνει το άλογο να σε φοβάται και να εκτελεί τις εντολές που του δίνεις από φόβο. Όμως η αγάπη και η σωστή προσέγγιση καθώς και η υπομονή κάνει το άλογο να σε σέβεται τοποθετώντας σε στην κορυφή της ιεραρχίας στην αγέλη του και εκτελεί αυτό που του ζητά ο άνθρωπος από σεβασμό. ([www.amaltheia.org.gr](http://www.amaltheia.org.gr), Κωστάρας 1997).



**Εικόνα 3:** Άλογα ελεύθερα στο φυσικό περιβάλλον διαβίωσής τους, στα ορεινά βουνά της Πίνδου, του εκτροφέα Βήτου Ζήση, 2009. (Πηγή: Δημοσιογράφος Βασίλης Μαλισιόβας, Προσωπικό αρχείο)

Από τη στιγμή που ο άνθρωπος παρενέβη στην εξελικτική πορεία του αλόγου, επιτυχημένο δεν θεωρείται πια το άλογο που ήταν καλύτερα προσαρμοσμένο στο περιβάλλον το οποίο ζούσε, αλλά αυτό που πληρούσε τις ανάγκες του αφέντη του. Οι ανθρωπογενείς (δημιουργημένες από τον άνθρωπο) ράτσες αλόγων, δεν είναι αποτέλεσμα φυσικής επιλογής και δεν είναι προσαρμοσμένες στο φυσικό αλλά στο ανθρώπινο περιβάλλον στο οποίο ζουν. Αποτέλεσμα της παρέμβασης αυτής μπορεί να είναι ο αφανισμός των φυλών αυτών αν εκλείψει το ανθρώπινο είδος. (Ρογδάκης 2008).

Υπάρχουν όμως ελάχιστες φυλές αλόγων σήμερα που είναι προσαρμοσμένες τέλεια στο περιβάλλον τους. Ένα λαμπρό και σπάνιο παράδειγμα είναι οι ελληνικές φυλές. Οι αυτόχθονες ελληνικές φυλές έχουν μοναδικά χαρακτηριστικά όπως η ανθεκτικότητα σε αντίξοο περιβάλλον, η δυνατότητα αξιοποίησης των πτωχών, άγονων εκτάσεων και βοσκοτόπων που υπάρχουν σε πολλές περιοχές, η αντίσταση σε ασθένειες και παρασιτώσεις, η ικανότητα επιβίωσης με περιορισμένη ποσότητα

τροφής και νερού καθώς, υπήρξαν άλογα εργασίας σε εποχές που η τροφή ήταν δυσεύρετη. Επιπλέον, είναι μικρόσωμα με μικρή οπλή σε σχέση με άλλες ράτσες. Αυτό τους δίνει την δυνατότητα να ανεβαίνουν ακόμη και από στενά και δύσβατα μονοπάτια. Για τους λόγους αυτούς, οι αυτόχθονες ελληνικές φυλές έχουν μεγάλη οικονομική σημασία. (Ρογδάκης 2008, [www.amaltheia.org.gr](http://www.amaltheia.org.gr)).

### *1.5 Χρήση του ίππου στο παρελθόν και στη σύγχρονη εποχή*

Με τη βοήθεια της επιλογής και των διασταυρώσεων, ο άνθρωπος κατάφερε να δημιουργήσει τις κατάλληλες, από άποψη μορφολογικών χαρακτηριστικών, για τις ανάγκες του κατηγορίες ίππων. Για χιλιετίες, τα ιπποειδή χρησιμοποιήθηκαν από τον άνθρωπο ως μεταφορικό μέσο (μεταφορά ατόμων και φορτίων), ως κινητήρια δύναμη (έλξη οχημάτων κάθε είδους, έλξη κορμών δέντρων, άροση βαριών εδαφών, όπου τα βοοειδή αποδείχτηκαν ανίκανα, κτλ.) (Εικόνα 4), ως όπλο (το ιππικό ήταν το σημαντικότερο όπλο των στρατών μέχρι τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο), ως μέσο διασκέδασης (ιππασίας, ιπποδρομίες, τσίρκο, κ.τ.λ.) ακόμα και ως πηγή τροφίμων υψηλής βιολογικής αξίας (η κατανάλωση κρέατος ίππων είναι διαδεδομένη σε πολλές χώρες και ιδιαίτερα σε Γαλλία και Βέλγιο). (Αρσένος 2012).

Απαλλάσσοντας τον άνθρωπο από ορισμένες κοπιαστικές εργασίες και διευκολύνοντας τα ταξίδια, συνεπώς τις επαφές μεταξύ ομάδων ανθρώπων εγκατεστημένων μακριά από τους πλωτούς δρόμους, τα ιπποειδή διευκόλυναν την πνευματική, πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη. Για τους λόγους αυτούς, πολλοί λαοί και ορισμένες θρησκείες θεωρούν τα ιπποειδή κατά κάποιον τρόπο ιερά ζώα και απαγορεύουν αυστηρά την κατανάλωση κρέατος τους. (Αρσένος, 2012).



**Εικόνα 4:** Όργωμα χωραφιού, Καλαμίτσα Σκύρου 1976.



**Εικόνα 5:** Αναβίωση του Πηλιορείτικου γάμου, μεταφορά των προικίων της νύφης, με άλογα φυλής Πίνδου του εκτροφέα Βήτου Ζήση, το 2016. (Πηγή: Προσωπικό αρχείο)

Οι διαφόρων τύπων κινητήρες και τα αυτοκινούμενα οχήματα αφαίρεσαν από τα ιπποειδή έλξης και φόρτου τη σημασία που είχαν αρχικά και τελικά τα εκτόπισαν τελείως από τους χώρους όπου χρησιμοποιούνταν. Σε ορισμένες χώρες οι εκτροφείς ίπων μέσης και βαριάς έλξης έστρεψαν τη δραστηριότητα τους προς την κρεοπαραγωγή. Έτσι, δημιουργήθηκαν επιχειρήσεις παραγωγής και πάχυνσης πουλαριών. Η πρόοδος της μηχανοκίνησης των οχημάτων επεκτάθηκε και στο στρατό. Η σύσταση μηχανοκίνητων μονάδων και η κατάργηση στη συνέχεια του ιππικού προκάλεσαν την κατακόρυφη μείωση του αριθμού των ίπων ιππασίας. Σήμερα, όμως, με την άνοδο του βιοτικού επιπέδου, παρατηρείται αύξηση (αριθμητική και ποιοτική) των ίπων της κατηγορίας αυτής. Πολλές φορές η αξία των ίπων αυτών είναι πολύ μεγάλη. Στις ιπποδρομίες ξοδεύονται υπέρογκα ποσά, ενώ σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες καταβάλλονται προσπάθειες για την ανάπτυξη και τη διάδοση του αθλήματος της ιππασίας σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, με τη δημιουργία ιππικών ομίλων και επιχειρήσεων αγροτουρισμού. (Αντίκας 2012).

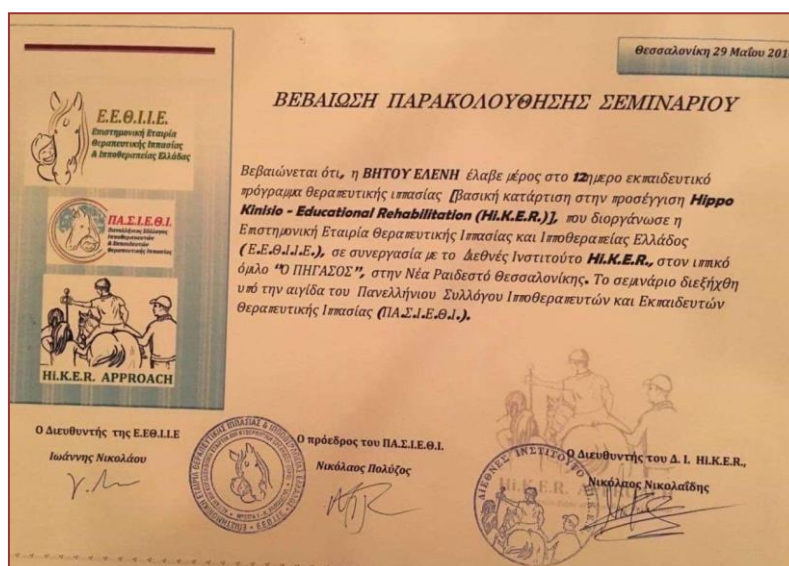
Ξεχωριστή αναφορά αξίζει να γίνει στη Θεραπευτική ιππασία, η οποία τα τελευταία χρόνια έχει δώσει νέα δυναμική στη χρήση του ίπου με πολύ καλά αποτελέσματα. Θεραπευτική ιππασία χαρακτηρίζεται η θεραπεία με τη βοήθεια του αλόγου. Αποτελεί εκείνο το θεραπευτικό μέσο, το οποίο βελτιώνει την αδρή κινητικότητα και συμβάλει στην αντιμετώπιση νευρολογικών και αναπτυξιακών διαταραχών σε συνδυασμό με φυσιοθεραπευτικά και εργοθεραπευτικά προγράμματα, ενώ βασικά συμπληρωματικά χαρακτηριστικά του είναι η εκπαίδευση και η ψυχαγωγία. (Sterbaetal 2002). Θεραπευτική ιππασία είναι εκείνη η μορφή θεραπείας στην οποία, ο θεραπευτής χρησιμοποιεί τις τρεις διαστάσεις της κίνησης του αλόγου (εμπρός - πίσω, πάνω - κάτω, δεξιά - αριστερά) προκειμένου να παρέχονται

διαδοχικά στο άτομο, που υφίσταται την θεραπεία, κινητικά και αισθητηριακά ερεθίσματα. Το άλογο στην περίπτωση αυτή γίνεται θεραπευτικό μέσο, ενώ το άτομο πάνω στο άλογο θεωρείται ασθενής και όχι ιπέας. Εφαρμόζεται κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις, όπως ειδικά εκπαιδευμένα άλογα, ειδικά διαμορφωμένο περιβάλλον, εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό και ειδικός εξοπλισμός. Η θεραπευτική ιππασία αποτελεί δραστηριότητα που συνδυάζει την εκπαίδευση και την θεραπεία, με την ψυχαγωγία και την άσκηση. (Bertoti, 1988, Straub 2000, Sterbaetal, 2002, Επιστημονική Εταιρία Θεραπευτικής Ιππασίας & Ιπποθεραπείας Ελλάδας - Ε.Ε.Θ.Ι.Ι.Ε).

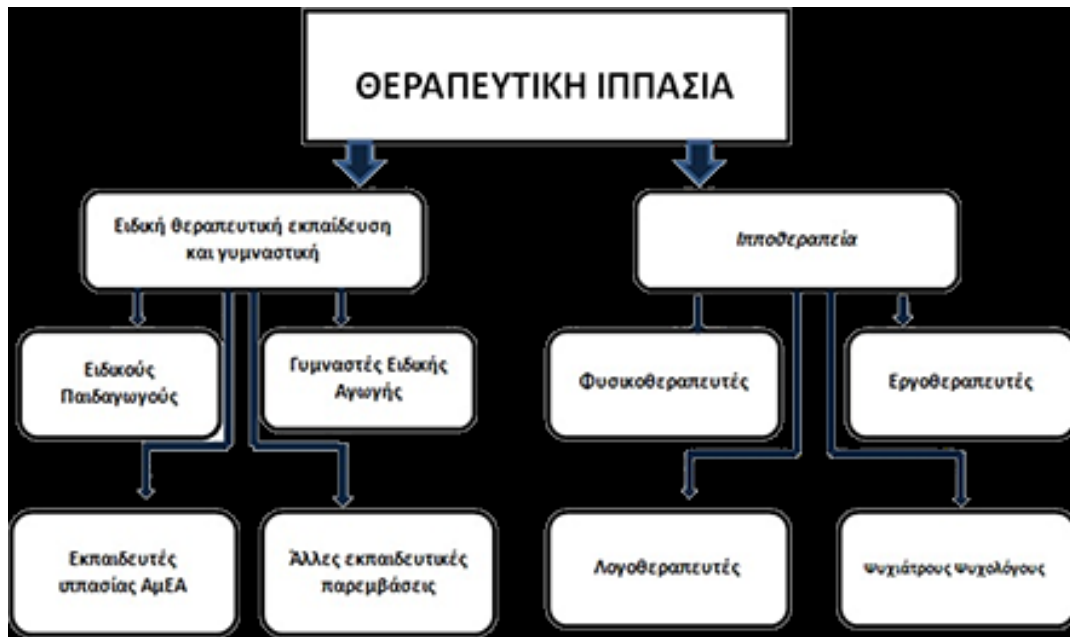
Η ιδέα της ιππασίας ως θεραπεία ανάγεται στην Αρχαία Ελλάδα και στην Αρχαία Αίγυπτο. Η πρώτη γραπτή αναφορά σε κάποιο είδος οφελών που προκαλούνται από την ιππασία έγινε από τον αρχαίο Έλληνα ιατρό Ιπποκράτη τον 5<sup>ο</sup> αιώνα π.Χ. Ο Ιπποκράτης θεωρούσε την ιππασία, ωφέλιμη για τους μυς και τους πνεύμονες (Hard, 1997). Το 1569, το βιβλίο με τίτλο «De art e gymnastica», του Ιταλού ιατρού Mercurialis, ήταν το πρώτο βιβλίο που είχε πληροφορίες σχετικά με αθλητική ιατρική. Η πρώτη επιστημονική αναφορά για τη σημαντικότητα της ιππασίας στον ανθρώπινο οργανισμό γίνεται σε αυτό το βιβλίο. (Mercurialis 1569). Μια άλλη σημαντική αναφορά σχετικά με τη δυνατότητα του αλόγου να θεραπεύει το σώμα και τη ψυχή, εφόσον πραγματοποιείται η ιππασία σε σταθερή εβδομαδιαία βάση, έγινε από τον Άγγλο ιατρό Sydenham (1624 - 1689). (Anstey 2011). Ένας άλλος σπουδαίος ιατρός ο Γάλλος Tissot αναφέρει στο βιβλίο του «Gymnastique Médicinaleet Chirurgicale» το 1780 την ευεργετική δράση του βαδίσματος του αλόγου στο ανθρώπινο βάδισμα. (Tissot 1782).



Στην Ελλάδα η θεραπευτική ιππασία πρωτοεμφανίσθηκε το 1983 με πρωτοβουλία της Aideen Lewis. Η Ιρλανδή φιλόanthρωπος ήταν και εθελόντρια στη θεραπευτική ιππασία, με μια ομάδα παιδιών της Εταιρείας Προστασίας Σπαστικών στον Ιππικό Όμιλο της Βαρυμπόμπης. Ο Σύνδεσμος Θεραπευτικής Ιππασίας Ελλάδος (Σ.Θ.Ι.Ε.) ιδρύθηκε το 1992 και αποτελεί μη κερδοσκοπική οργάνωση όπου η λειτουργία του στηρίζεται στην εθελοντική συνεισφορά των μελών του. Η αναγνώριση ως αθλητικό σωματείο με σημαντικές διακρίσεις σε διεθνείς αθλητικές διοργανώσεις (όπως Παραολυμπιακοί κ.λπ.) έγινε το 1993. Ανεξάρτητα από τους εθελοντές εκπαιδευτές, γυμναστές, φυσικοθεραπευτές, εργοθεραπευτές, ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς, οι «εθελοντές βοηθοί» (Εικόνα 6), δεν χρειάζεται να έχουν κάποιες συγκεκριμένες γνώσεις. Οι εκπαιδευτές του Σ.Θ.Ι.Ε. φροντίζουν για την εκπαίδευση του «εθελοντή βοηθού». Στην Αθήνα εδρεύει το πρώτο Ειδικό Κέντρο Ιππασίας, ενώ και άλλα κέντρα βρίσκονται στην Θεσσαλονίκη και τον Βόλο. (Σ.Θ.Ι.Ε. 2015).



**Εικόνα 6:** Βεβαίωση παρακολούθησης σεμιναρίου βασικής κατάρτισης στην προσέγγιση, Hippo Kinisio - Educational Rehabilitation (Hi.K.E.R.), «Εθελοντή Βοηθού». (Πηγή: Προσωπικό αρχείο)



Εικόνα 7: Το Ελληνικό μοντέλο Θεραπευτικής Ιππασίας.

(Πηγή: Νικολάου, Πολύζος 2015)

Σχετικά με το ελληνικό μοντέλο: Η ιππική θεραπευτική εκπαίδευση και γυμναστική, την οποία ασκούν ειδικοί εκπαιδευτές ιππασίας για ΑμΕΑ, γυμναστές ειδικής αγωγής, ειδικοί παιδαγωγοί, κ.α., αναφέρεται στα πολλαπλά οφέλη που εξασφαλίζει ο ασθενής από την κίνηση του αλόγου, την επαφή και την άσκηση με αυτό, και τον χώρο των συνεδριών (Εικόνα 7). Τα οφέλη αυτά αφορούν τον ψυχαγωγικό, ψυχολογικό, κοινωνικό τομέα και την βελτίωση των ικανοτήτων του ατόμου. Η ιπποθεραπεία αφορά συνεδρίες αποκατάστασης, στις οποίες συμμετέχουν φυσικοθεραπευτές, εργοθεραπευτές, λογοθεραπευτές και ψυχολόγοι (Εικόνα 7) (Νικολάου, Πολύζος 2015).

Γενικά, οι ίπποι ανάλογα με τον τύπο εργασίας που προσφέρουν, διακρίνονται σε ίππους ιππασίας (ιπποδρομιών, αγώνων, περιπάτου), ίππους έλξης (ελαφριάς, μέσης, βαριάς) και ίππους φόρτου (κοινού, ειδικού). (Αρσένος 2012).



**Εικόνα 8:** Άνθρωποι που κινούνται με αμαξίδια απολαμβάνουν μια ξεχωριστή εμπειρία, κίνησης και ελευθερίας, επάνω στο άλογο.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - Φαινότυπος - Μορφολογικά Χαρακτηριστικά του ίππου**

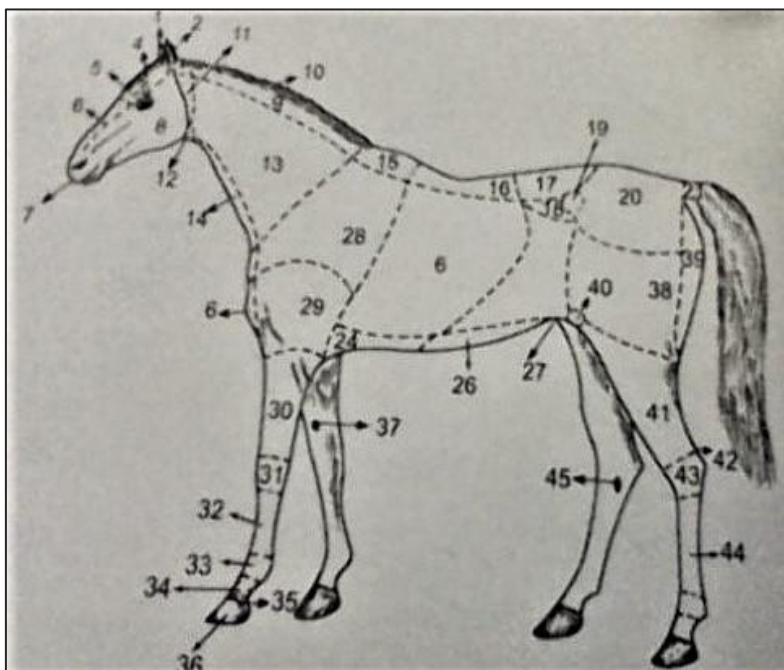
### *2.1 Μορφολογία του ίππου*

Το σώμα των ιπποειδών, όπως και εκείνο των άλλων θηλαστικών, περιλαμβάνει τέσσερα κύρια τμήματα: το κεφάλι, τον τράχηλο, τον κορμό και τα άκρα. Ανεξάρτητα από την κατηγορία (ιππασίας, έλξης, φόρτου) που ανήκει ο ίππος, η διάπλαση του σώματος του μεταβάλλεται με την πάροδο της ηλικίας. Οι μεταβολές αυτές είναι ανάλογες προς εκείνες των άλλων θηλαστικών. Η διάπλαση του σώματος διαφέρει επίσης σε συνάρτηση με το φύλο. Οι κήλωνες ίπποι, σε σύγκριση με τις φοράδες και τους πρώιμα ευνουχισμένους εκτομίες, έχουν περισσότερο ανεπτυγμένες τις μυϊκές μάζες του τραχήλου και του ακρωμίου. Για το λόγο αυτό, άλλοτε οι ίπποι έλξης ευνουχίζονταν σε προχωρημένη ηλικία. (Αρσένος 2012).

Αναμφίβολα, το πρότυπο μιας επιθυμητής σωματικής διάπλασης βασίζεται στο τι έργο απαιτείται από το κάθε τμήμα του σώματος. Όμως ενώ είναι δυνατόν να χρησιμοποιήσουμε μετρήσεις και εξισώσεις για τον υπολογισμό των ιδανικών διαστάσεων και γωνιών των διαφόρων χωρών στο σώμα ενός ίππου, δεν είναι δυνατόν να υπολογίσουμε τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά ενός ίππου που είναι η ιδιοσυγκρασία, το σθένος και η επιμονή του για διάκριση. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι εκείνα που χαρακτηρίζουν τους «πρωταθλητές» και τα οποία έχουν πολύ χαμηλό δείκτη κληνονομησιμότητας. (Αρσένος 2012).

Η μορφολογική διάπλαση και η τοπογραφία των κυριότερων χωρών του σώματος των ίπων (Εικόνα 9), ωστόσο έχει ιδιαίτερη σημασία για την κίνηση και τις αποδόσεις τους και κατά συνέπεια, επηρεάζει σημαντικά την αξία τους. Η

έκφραση «γενική εμφάνιση» περιλαμβάνει τη στάση και ευστάθεια των άκρων, τη διάπλαση του κεφαλιού, του τραχήλου και του κορμού, καθώς και τη συμμετρία μεταξύ αυτών των τμημάτων. (Αρσένος 2012, Αληφακιώτης 1991).



**Εικόνα 9:** Τοπογραφία κυριότερων χωρών του σώματος του ίππου.  
(Πηγή: Αρσένος 2012)

**A. ΚΕΦΑΛΗ:** 1. ακροκεφάλιο, 2. αυτί, 3. μέτωπο, 4. οφθαλμός, 5. υπερόφρνο τόξο και κοιλότητα, 6. επιρρίνιο, 7. ακρορρίνιο, 8. παρειά.

**B. ΤΡΑΧΗΛΟΣ:** 9. αυχέννας, 10. χαίτη, 11. παρωτιδική χώρα, 12. λαιμός, 13. πλάγια επιφάνεια τραχήλου, 14. κάτω τραχηλική χώρα.

**Γ. ΚΟΡΜΟΣ:** 15. ακρώμιο, 16. ράχη, 17. οσφύς, 18. κενεώνας, 19. ειλεακός λόφος, 20. γλουτός(λεκάνη), 21. ρίζα ουράς, 22. στήθος, 23. θώρακας, 24. στερνική χώρα, 25. πλάγια κοιλιακή χώρα, 26. κάτω κοιλιακή χώρα, 27. επιγονάτια πτυχή.

**Δ. ΑΚΡΑ:**

**α) Πρόσθιο άκρο.** 28. ωμοπλάτη, 29. βραχίονας, 30. αντιβράχιο, 31. καρπός, 32. μετακάρπιο, 33. κνήποδας, 34. μεσοκύνιο, 35. στεφάνη, 36. οπλή, 37. πρόσθιο κάστανο.

**β) Πίσω άκρο.** 38. μηρός, 39. παραμήριο, 40. γόνατο, 41. κνήμη, 42. αχίλλειος τένοντας και ακροτάρσιο, 43. ταρσός, 44. μετατάρσιο, 45. οπίσθιο κάστανο (και τα υπόλοιπα κοινά με τα εμπρόσθια άκρα)

Ανάλογα με τη μορφολογική διάπλαση του σώματος τους, οι ίπποι διακρίνονται σε:

- (α) μικρόσωμους (ponies)
- (β) μέτριας σωματικής διάπλασης (light horses)
- (γ) μεγαλόσωμους ίππους (draft horses)

Ένα μεγάλο ποσοστό της ιατρικής του ίππου αφορά την ορθοπεδική, λόγω της κατασκευής του σώματός του και της εργασίας που εκτελεί. Δεδομένης της σημασίας που έχει η οπλή του ίππου, θα γίνει στο σημείο αυτό μία ειδική αναφορά σε αυτή. Καταρχήν στην κατηγορία των οπληφόρων κατοικιδίων θηλαστικών εκτός από τα ιπποειδή, ανήκουν τα μυρμηκαστικά και ο χοίρος. Ωστόσο, τα ιπποειδή είναι μόνοπλα και η οπλή τους παρουσιάζει μεγαλύτερη ανάπτυξη σε σχέση με αυτή των λοιπών ειδών. Αναφορικά με το ανθρώπινο σώμα, η οπλή των ιπποειδών αντιστοιχεί με το νύχι του τρίτου δακτύλου. Εξάλλου το χαρακτηριστικό αυτό του ενός δακτύλου είναι αποτέλεσμα εξέλιξης πολλών χρόνων. Τα αρχέγονα ιπποειδή που εμφανίστηκαν στον πλανήτη κατά την Ηώκαινη εποχή πριν 55 εκατομμύρια χρόνια είχαν πολύ διαφορετικά άκρα. Περίπου πριν 5 εκατομμύρια χρόνια, τα ιπποειδή έγιναν μόνοπλα. Η οπλή αποτελεί ένα κεράτινο προσάρτημα του δέρματος, το οποίο περιέχει και προφυλάσσει το απώτερο τμήμα των δακτύλων των πρόσθιων και των οπίσθιων άκρων. Η οπλή δέχεται όλο το βάρος του σώματος τόσο κατά τη στάση όσο και κατά την κίνηση του ζώου. Όπως γίνεται φανερό, η οπλή περιβάλλει όργανα μεγάλης σπουδαιότητας, γεγονός που την καθιστά μία από τις πιο ενδιαφέρουσες χώρες από ορθοπεδική άποψη. Η οπλή των ίππων είναι το ανατομικό εκείνο μόρφωμα που δέχεται τελικά το βάρος του σώματος του ζώου και καλείται να ανταποκριθεί σε

εξαιρετικά αυξημένες πιέσεις (Εικόνα 10). (Kainer Et Al 2013, Παπαδημητρίου κ.α. 1998).



**Εικόνα 10:** Οπλές αλόγου.

## 2.2 Χρωματισμοί

Ο χρωματισμός των ιπποειδών καθορίζεται από το χρωματισμό τον οποίο έχουν τόσο οι λεπτές και κοντές τρίχες, οι οποίες καλύπτουν το σώμα και τα άκρα, όσο και οι μακριές και σκληρότερες τρίχες της ουράς, της χαίτης και της προκόμης. Ο χρωματισμός είναι χαρακτηριστικός σε πολλές φυλές και αποτελεί ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά καταγραφής στα γενεαλογικά βιβλία των καθαρόαιμων ίππων. Εξαρτάται κυρίως από την ποσότητα και την ποιότητα της χρωστικής ουσίας, που εναποτίθεται στο φλοιώδες και το μυελώδες τμήμα των τριχών και δευτερευόντως μόνο, επηρεάζεται από εκείνον του δέρματος. (Αρσένος 2012).

Με βάση το συνδυασμό του χρωματισμού των τριχών και του δέρματος, που είναι αποτέλεσμα της δράσης των αλληλόμορφων γονιδίων, στις διάφορες χώρες του σώματος, οι χρωματισμοί των ιπποειδών διακρίνονται σε απλούς (όλες οι τρίχες έχουν τον ίδιο χρωματισμό), σύνθετους (το σώμα καλύπτεται από τρίχες δύο ή τριών

χρωματισμών ή από τρίχες που δεν έχουν ομοιόμορφο χρωματισμό σε όλο το μήκος τους) και μικτούς (το σώμα καλύπτεται από κηλίδες ή πλάκες διαφορετικής έκτασης και διαφορετικού χρωματισμού). Κάθε χρωματισμός (απλός, σύνθετος ή μικτός) παρουσιάζει αποχρώσεις. (Αρσένος 2012).

Από το εύρος των διαφορετικών χρωματισμών ίππων οι πλέον διαδεδομένοι είναι:

- Φαιό (Από άσπρο τρίχωμα μέχρι και ασημί).
- Ορφνό, το οποίο καλύπτει μεγάλη γκάμα των αποχρώσεων του καφέ, από ανοιχτόχρωμο μελί έως και πολύ σκούρο σχεδόν μαύρο (καφέ τρίχωμα στο σώμα με ουρά και χείτη μαύρη).
- Ξανθό (Κοκκινωπό τρίχωμα στο σώμα με ουρά και χείτη ξανθιά).
- Ερυθρόφαιο (Μίξη άσπρου και άλλου χρώματος τρίχωμα, συνήθως κόκκινου).
- Καφέ (Καφέ τρίχωμα στο σώμα με ουρά και χείτη καφέ).
- Μαύρο (Μαύρο τρίχωμα στο σώμα με ουρά και χείτη μαύρη). Σπάνια συναντιέται ολόμαυρο άλογο.
- Άσπρο (Συνήθως είναι τα άλογα με χρώμα φαιό στα οποία με το πέρας του χρόνου ανοίγει το χρώμα του τριχώματος και γίνονται λευκά). Γενικά, σπάνια συναντιέται το άσπρο χρώμα σε άλογα από μικρή ηλικία.

### 2.3 Σωματομετρήσεις

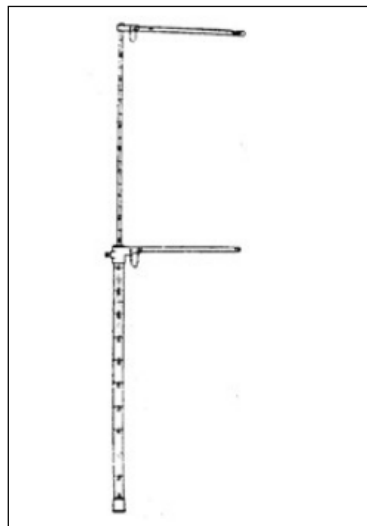
Με τη διενέργεια των σωματομετρήσεων εκτιμάται ο ρυθμός ανάπτυξης, εκτιμώνται οι διαστάσεις του ζώου, συγκρίνονται οι φυλές μεταξύ τους και μελετάται η εξέλιξη τους, υποβοηθείται η δημιουργία μιας νέας φυλής με βάση προκαθορισμένο



τύπο ζώου και τέλος, μελετάται ο τρόπος μεταβίβασης των ελαττωματικών διαστάσεων στους απογόνους. (Αρσένος 2012, Ζαφράκας 1991).

Η εκτίμηση της διάπλασης του σώματος ενός ίππου αποκλειστικά και μόνο με την παρατήρηση δεν είναι τελείως αντικειμενική. Για να βρεθεί κατά πόσο η ανάπτυξη του σώματος και των επιμέρους τμημάτων των χωρών του είναι φυσιολογική και ανάλογη με την ηλικία και το φύλο του εκτιμώμενου ίππου ώστε να ενταχθεί στις σταθερές (standards) που χαρακτηρίζουν τα καθαρόαιμα ζώα, της φυλής στην οποία ανήκει, μετρώνται με ακρίβεια με ειδικά όργανα. (Τζίμας 2016, Αρσένος 2012).

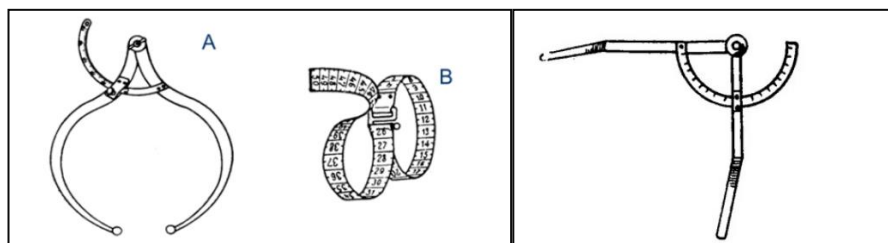
Όργανα των σωματομετρήσεων είναι η μετρική ράβδος ή ράβδος του Lydtin (Εικόνα 11), ο μετρικός διαβήτης, η μετροταινία και το γωνιόμετρο (Εικόνα 12).



**Εικόνα 11:** Μετρική ράβδος ή ράβδος του Lydtin. (Πηγή: Τζίμας 2016)

Η μετρική ράβδος ή ράβδος του Lydtin χρησιμοποιείται για τη μέτρηση και των τριών διαστάσεων, ύψους, μήκους και εύρους. Έχει ύψος 1,17 m. Με τη

χρησιμοποίηση του εσωτερικού στελέχους μήκους 1 m, μπορεί να μετρήσει συνολικά 2,17 m.



**Εικόνα 12:** *Εικόνα A:* Μετρικός διαβήτης ο οποίος χρησιμοποιείται για μήκη και εύρη και

*Εικόνα B:* Μετροταινία για τη μέτρηση του μήκους και του σώματος.

*Εικόνα δεξιά:* Γωνιόμετρο. (Πηγή: Τζίμας 2016)

Ο μετρικός διαβήτης χρησιμοποιείται για μήκη και εύρη και η μετροταινία για τη μέτρηση του μήκους του σώματος.

Μερικές από τις σημαντικότερες διαστάσεις στο σώμα του αλόγου είναι, το ύψος ακρωμίου, το ύψος ράχης, το ύψος σφύος, το ύψος έκφυσης ουράς, το κεκλιμένο μήκος κορμού, το βάθος και η περιφέρεια θώρακα, το μήκος και το εύρος κεφαλής και το μήκος τραχήλου. Η Συνηθέστερη σωματομέτρηση στον ίππο αφορά στον υπολογισμό του σωματικού του βάρους με τη βοήθεια ειδικής μετροταινίας. Με τη μετροταινία αυτή, η οποία έχει διπλή αρίθμηση, από τη μία πλευρά σε εκατοστά (cm) και από την άλλη σε κιλά (kg), μετράται η περίμετρος του θώρακα και υπολογίζεται το σωματικό βάρος (ΣΒ) του ίππου. Το ύψος στα ιπποειδή υπολογίζεται με τη μέτρηση του ακρωμίου, που είναι η απόσταση του υψηλότερου σημείου της χώρας του ακρωμίου από το έδαφος. Το ύψος κατά παράδοση μετριέται σε «παλάμες» (hands, 1 hand = 4 inches = 10,16 cm) αφού αυτός ήταν ο αρχικός τρόπος

μέτρησης του ύψους αν και η σύγχρονη τάση είναι το ύψος να εκφράζεται σε εκατοστόμετρα. (Αρσένος 2012, Παπαδημητρίου 1998).



**Εικόνα 13:** Συνηθέστερες σωματομετρήσεις στα ιπποειδή. (Πηγή: Αρσένος 2012)

Σκοπός των σωματομετρήσεων είναι:

- Η εκτίμηση του σώματος του ζώου.
- Η διαπίστωση της αυξητικής ικανότητας και της ανάπτυξης του ζώου.
- Η μελέτη διαφόρων φυλών και της εξέλιξης τους.
- Η δημιουργία νέων φυλών με βάση προκαθορισμένο τύπο.
- Η μελέτη του τρόπου μεταβίβασης ελαττωματικών διαπλάσεων στους απογόνους.

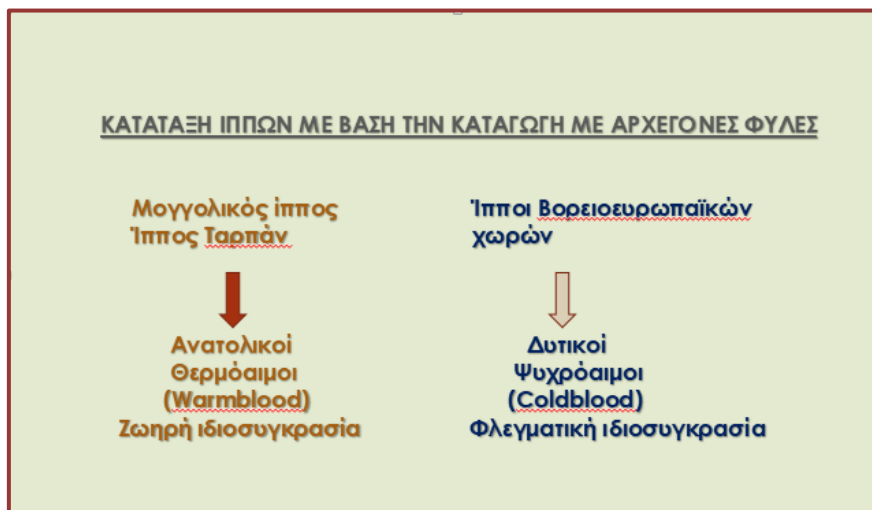
## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Φυλές ίππων**

### *3.1 Έννοια της Φυλής*

Φυλή είναι μία μονάδα ταξινόμησης των διαφόρων ειδών των ζώων σε ομάδες. Είναι μία έννοια που συνδέθηκε με τη Ζωοτεχνία από τα πρώτα χρόνια της ιστορίας της, τόσο στενά όσο ίσως καμία άλλη και η οποία επηρέασε την εξέλιξη των αγροτικών ζώων σε μεγάλο βαθμό, άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά. (Ρογδάκης 2006).

Στην έννοια της φυλής έχουν δοθεί κατά καιρούς διάφοροι ορισμοί. Ο περισσότερο περιεκτικός ορισμός της έννοιας της φυλής είναι αυτός που διατύπωσε ένας Γερμανός Ζωοτέχνης, ο Kronacher Carl (1871 - 1938), κατά την αρχή του περασμένου αιώνα. Σύμφωνα με τον Kronacher φυλή είναι μία ομάδα ατόμων του είδους που: (α) εξαιτίας της καταγωγής τους παρουσιάζουν στενή ομοιότητα όσον αφορά τα μορφολογικά χαρακτηριστικά τους, καθώς και την κατεύθυνση χρησιμοποίησής τους, (β) διαφέρουν από άλλες ομάδες ζώων του ίδιου είδους ως προς τις ιδιότητες αυτές και τους όρους του περιβάλλοντος που απαιτούν για την έκφραση των ιδιοτήτων αυτών και που (γ) συζευγνύομενα μεταξύ τους δίδουν απογόνους όμοιους προς αυτά, εφόσον οι συνθήκες εκτροφής τους παραμένουν αμετάβλητες. (Ρογδάκης 2006). Από γενετική άποψη η έννοια της φυλής μπορεί να οριστεί πιο αντικειμενικά. Στην περίπτωση αυτή, φυλές είναι σύνολα ατόμων του ίδιου είδους, τα οποία διαφέρουν μεταξύ τους στη σύσταση των γονιδιακών τους δεξαμενών. (Ρογδάκης 2008).

Οι ίπποι που εκτρέφονται σήμερα στη χώρα μας, αλλά και παγκόσμια, είναι ζώα τα οποία δημιουργήθηκαν μετά από συνδυασμό επιλογής και σχημάτων διασταύρωσης γεννητόρων που ανήκαν σε αρχέγονες φυσικές φυλές. Επειδή δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για τις διασταυρώσεις από τις οποίες προέκυψαν οι περισσότερες φυλές ίππων η κατάταξη τους σε κατηγορίες γίνεται με βάση τη συγγένεια τους προς τους ίππους αρχέγονων φυλών της Ανατολής ή της Δύσης, καθώς και με βάση τη μορφολογική διάπλαση του σώματος και τον τύπο εργασίας που προσφέρουν. (Ζαφράκας 1991).



**Εικόνα 14:** Κατάταξη των φυλών ίππων με βάση την προέλευση τους. (Πηγή: Ζαφράκας 1991)

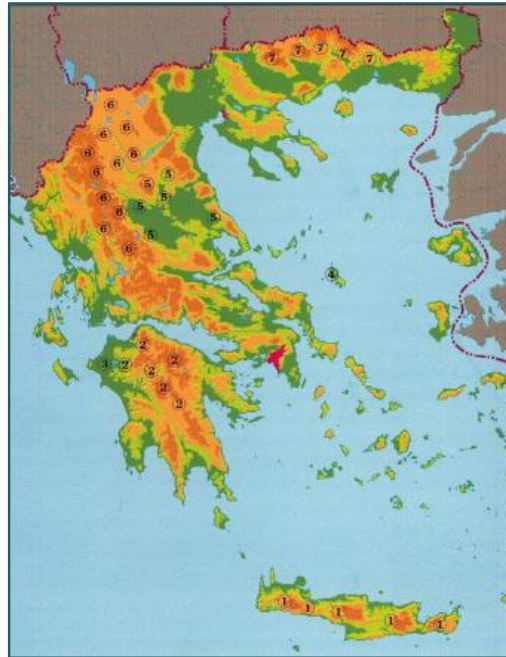
Σε ότι αφορά τη συγγένεια με ίππους αρχέγονων φυλών, οι ίπποι διακρίνονται σε ανατολικούς, οι οποίοι λέγονται και θερμόαιμοι (warm blood) λόγω της ζωηρής τους ιδιοσυγκρασίας, οι οποίοι προέρχονται από το μογγολικό ίππο (*Equus ferus pallas* ή αλλιώς *Equus przewalski*) και τον ίππο Ταρπάν (*Equus gmelini*) και σε δυτικούς, οι οποίοι επίσης λέγονται και ψυχρόαιμοι (cold blood) λόγω της

φλεγματικής τους ιδιοσυγκρασίας. Αυτοί προέρχονται κυρίως από άγριους ίππους βορειοευρωπαϊκών χωρών (Εικόνα 14). (Ζαφράκας 1991).

### 3.2 Ελληνικές φυλές ίππων

Οι ελληνικές φυλές ίππων είναι πληθυσμοί λίγο ή πολύ ανομοιογενείς που προέκυψαν κυρίως από άναρχες διασταυρώσεις σε συνδυασμό με ορθολογική ή άκριτη επιλογή καθώς και τοπικές επιδράσεις του περιβάλλοντος. Μέχρι και τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο παρατηρήθηκε έντονη υποβάθμιση. Μολονότι στα τέλη του 20<sup>ου</sup> αιώνα άρχισαν κάποιες προσπάθειες γενετικής βελτίωσης εντούτοις τα υπάρχοντα ζώα είναι πολύ κατώτερα εκείνων που δημιουργήθηκαν το 1930. Πριν από το 1940 στην Ελλάδα εισάχθηκαν επιβήτορες Αραβικοί από το Λίβανο και τη Συρία, Αγγλοαράβικοι από το Μαγκρέβ, Αγγλονορμανδικοί από τη Γαλλία και ίπποι ελαφριάς έλξης από την Ουγγαρία. Μετά τον πόλεμο (1946) εισάχθηκαν ίπποι από τη Συρία, το Λίβανο και τις Η.Π.Α.. Παρόλα αυτά, οι αυτόχθονες ελληνικές φυλές έχουν μοναδικά χαρακτηριστικά που συνδέονται με την προσαρμογή τους σε ένα δύσκολο περιβάλλον. (Αληφακιώτης 2002, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985).

Τα ελληνικά άλογα κατάγονται από το άλογο των Βαλκανίων (*Balkan Pony*), στην πορεία όμως, ανάλογα με το περιβάλλον που διαβιούσαν, εξελίχθηκαν δύο τύποι, ο ορεινός και ο πεδινός. Ο ορεινός τύπος εξαπλώνεται σε όλη την ορεινή ηπειρωτική και νησιωτική χώρα, ενώ ο πεδινός στις πεδιάδες της Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Θράκης και στην Ανατολική και Δυτική Πελοπόννησο. Από αυτούς τους δύο τύπους κατάγονται όλες οι φυλές των ελληνικών αλόγων (Εικόνα 15).



**Εικόνα 15:** Γεωφυσική κατανομή ελληνικών φυλών ίπων και ιππαρίων.

1. Ίππος Κρήτης (Cretan horse), 2. Ίππος ορεινής Ηλείας (Elis mountain horse), 3. Ίππος πεδινής Ηλείας (Elis valley horse), 4. Ιππάριο Σκύρου (Skyros pony), 5. Ίππος Θεσσαλίας (Thessalian horse), 6. Ίππος Πίνδου (και Αίνου) (Pindos horse incl. the Ainos), 7. Ιππάριο Θράκης (Ροδόπης) (Thracian horse). (Πηγή: Αρσένος 2012)



**Εικόνα 16:** Χωροταξική κατανομή των ελληνικών αυτόχθονων φυλών ίπων.  
(Πηγή: Αληφακιώτης 2000)

### **3.2.1 Φυλές ορεινού τύπου**

#### ***3.2.1.1 Φυλή Πίνδου (Pindos Horse)***



**Εικόνα 17:** Ίπποι της Πίνδου του εκτροφέα Βήτου Ζήση στο Σπήλαιο Γρεβενών, το 2009. (Πηγή: Δημοσιογράφος Βασίλης Μαλισιόβας, Προσωπικό αρχείο)

#### *Εξέλιξη της φυλής*

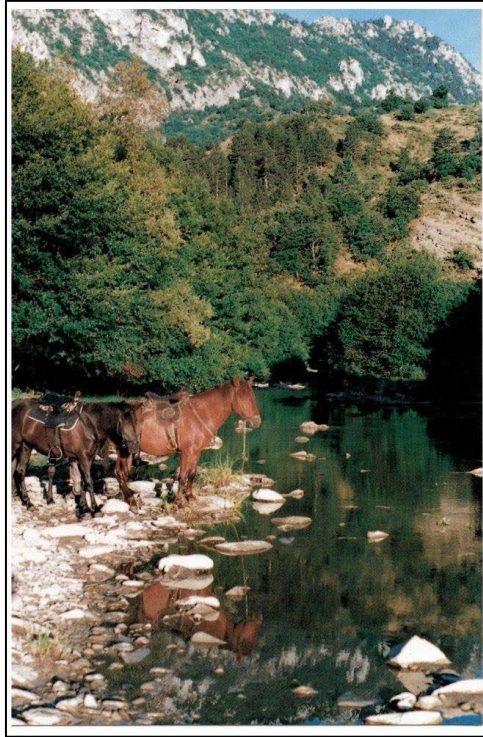
Η φυλή της Πίνδου πήρε το όνομά της από την ομώνυμη οροσειρά και είναι η πλέον αντιπροσωπευτική φυλή ορεινού τύπου στην Ελλάδα και γενικότερα η πιο γνωστή από τις φυλές αλόγων ελληνικής καταγωγής. Δεν έχει υποστεί προσμίξεις με ξένες φυλές. Νομάδες κτηνοτρόφοι που διαχειμάζουν σε πεδινές περιοχές, ίσως να έχουν προβεί σε διασταυρώσεις με άλογα πεδινού τύπου. Συχνά η φυλή διαιρείται, αν και από κάποιους εσφαλμένα, σε ορεινή και πεδινή, γιατί η λεγόμενη πεδινή είναι απλή διασταύρωση με τη Θεσσαλική. (Αντίκας 2012, Αληφακιώτης 2002, Ζαφράκας 1991).



Μπορεί να μην είναι η αρχαιότερη φυλή ίππων στην Ελλάδα, πρόκειται όμως για την δεύτερη σε πληθυσμό (3.489 ίπποι). Τούτο γιατί, εκτρέφεται σε μεγάλη έκταση της οροσειράς της Πίνδου, από τη Δυτική Μακεδονία βόρεια ως τη Στερεά Ελλάδα νότια, καθώς και σε γειτονικά ορεινά συγκροτήματα της Θεσσαλίας και της Ηπείρου. Η εκτροφή της κυρίως από κτηνοτρόφους της Δυτικής και Κεντρικής Μακεδονίας, Ηπείρου, Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας, έφτασε τη φυλή σε μεγάλο ποσοστό του ίππειου πληθυσμού της χώρας. (Αντίκας 2012, Αληφακιώτης 2002, Ζαφράκας 1991).

Δυστυχώς, δεν υπάρχουν πολλά στοιχεία για την αρχαία εξέλιξη της μικρόσωμης αυτής φυλής, τουλάχιστον κατά την προ-ρωμαϊκή εποχή, πλην μερικών αξιόλογων μαρτυριών που σχετίζονται με τα Ιππικά των Ολυμπιακών και άλλων αγώνων της αρχαιότητας. Συγκεκριμένα, η αρχαία Επίδαμνος, η Αμβρακία και η Ήπειρος έθρεψαν τα άλογα τριών Ολυμπιονικών αγώνων από το 516 ως το 296 π.Χ., με πρώτο και καλύτερο τον Κλεοσθένη που νίκησε στο τέθριππον (άρμα με τέσσερα άλογα). Η ιστορία του Ηπειρώτη ιπποτρόφου είναι άκρως συγκινητική. Ήταν ο μόνος μεταξύ 140 νικητών που στο αφιέρωμα της νίκης του τίμησε και τα τέσσερα άλογα, βάζοντας όχι μόνο τα ονόματα αλλά και τη θέση του καθενός στο άρμα σε επιγραφή που διέσωσε ο Πausanias. Έτσι μάθαμε πως οι Φοίνιξ - Κόραξ ήταν οι ζύγιοι (μεσαίοι) και οι Κνακίας - Σάμος οι σειραφόροι (ακραίοι, δεξιά - αριστερά). Αυτό το παράδειγμα του Κλεοσθένη είναι καλό να βρει μιμητές σήμερα που συχνά λησμονούν το όνομα του αλόγου που νίκησε και θυμούνται μόνο τον ιππέα. Το πιο ηρωικό έπος του αλόγου της Πίνδου ήταν βέβαια η προσφορά του στον αγώνα του '21 και κυρίως στον ελληνοϊταλικό πόλεμο του '40, όπου η αντοχή του σε αντίξοες καιρικές και εδαφικές συνθήκες συνέβαλε ουσιαστικά στη νικητήρια έκβαση του αγώνα. Η φυλή

εξαπλώθηκε έκτοτε βορειότερα στην Αλβανία και τη Σερβία, μέχρι και το Κόσοβο.  
(Αντίκας 2012, Αληφακιώτης 2002, Ζαφράκας 1991).



**Εικόνα 18:** Άλογα Ελληνικής φυλής Πίνδου, του εκτροφέα Βήτου Ζήση, τραβηγμένη στον παραπόταμο του Βενέτικου, στα νερά αντικατοπτρίζεται η κορυφογραμμή του Όρλιακα, ταχυδρομική κάρτα (cart postal) του 1994. (Πηγή: Προσωπικό αρχείο)

#### *Μορφολογικά χαρακτηριστικά*

Πρόκειται για μικρόσωμους ίππους, με ύψος ακρωμίου που κυμαίνεται από 110 - 140 cm, χωρίς ιδιαίτερα αρμονική σχέση ανάπτυξης των διαφόρων τμημάτων των χωρών του σώματος του. Το σώμα είναι επίμηκες, με ωμοπλάτες και γλουτούς λιγότερο ανεπτυγμένα. Ο τράχηλος είναι ευρύς με ισχυρές μυϊκές μάζες και τα καπούλια και οι μηροί του αδύνατα. Η ανάπτυξη των μυϊκών μαζών στο οπίσθιο τμήμα του σώματος είναι περιορισμένη. Η γραμμή της ράχης είναι ευθεία. Το κεφάλι

είναι εκφραστικό, σχετικά κοντό, λεπτό, με απότομη κατάληξη, μικρά χείλη και ακρορρίνιο κι εντυπωσιακά μεγάλους ρώθωνες, αλλά αναλογικά με το υπόλοιπο σώμα, μεγάλο. Ογκώδες κεφάλι έχουν άλογα νομάδων κτηνοτρόφων, που προέρχονται από διασταυρώσεις με άλογα πεδινού τύπου. Τα άκρα είναι κοντά με ισχυρό σκελετό, ιδίως τα πρόσθια, πράγμα που καθιστά τη φυλή ιδεώδη για δύσβατα εδάφη. Καταλήγουν σε μικρές ωοειδές, μαύρες και πολύ σκληρές οπλές. Υπάρχει τάση σύγκλισης των ταρσών προς τα μέσα, χαρακτηριστικό όλων των ορεσίβιων φυλών. Η χαιτή είναι άφθονη και η ουρά μακριά. (Αρσένος 2012, Παπαδημητρίου κ.α. 1998).

Βασικοί χρωματισμοί είναι ο ορφνός με τις αποχρώσεις του (70%) και ο φαιός με παραλλαγές (30%), ενώ ο ξανθός κι ερυθρόφαιος είναι σπάνιοι. Ειδικότερα, συνήθως οι χρωματισμοί που συναντάμε είναι, βαθύ και ανοικτό καστανό, ορφνό (κόκκινο με μαύρη χαιτή, ουρά και πόδια), ορφνοκάστανο, φαιό ερυθρόστικτο και μελανόστικτο. (Αρσένος 2012, Παπαδημητρίου κ.α. 1998).

#### *Ειδικά χαρακτηριστικά*

Η φυλή της Πίνδου είναι η πιο αντιπροσωπευτική φυλή του ορεινού τύπου. Η αντοχή της φυλής αυτής είναι παροιμιώδης παρά το μικρό σωματότυπο της. Άριστα προσαρμοσμένα σε δύσκολες συνθήκες εργασίας, τα άλογα της φυλής αυτής έχουν την ιδεώδη διάπλαση για να κινούνται σε πετρώδες έδαφος. Έχουν πολύ γερά άκρα και σταθερό βάδισμα σε δύσβατα μονοπάτια και άριστη ορειβατική ικανότητα αφού είναι εγκατεστημένα εδώ και χιλιάδες χρόνια στα βουνά της Πίνδου. Επίσης, είναι λιτοδίαιτα και τα περισσότερα εισέρχονται στην εργασία σε νεαρή ηλικία. Χρησιμοποιούνται για φόρτο και σε ελαφρές γεωργικές εργασίες και για παραγωγή

ημιόνων. Το αλογάκι της Πίνδου αποτελεί πολύτιμο γενετικό υλικό αλλά και μια ανεκτίμητη εθνική κληρονομιά από ιστορική και πολιτιστική άποψη. (Αρσένος 2012, Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985, Δημητριάδης 1955).

Το 2000 ο Αληφακιώτης ενέταξε στο βιβλίο του "Η αυτόχθονη ιπποτροφία στην Ελλάδα", ως μια ξεχωριστή φυλή αυτή της Ροδόπης. Στην πραγματικότητα πρόκειται για άλογα της φυλής Πίνδου. Αυτό έγινε ως μια προσπάθεια ένταξης σε καθεστώς επιδότησης ίππων της Θράκης καθώς, η επιδότηση της φυλής Πίνδου αφορά μόνο στα άλογα που εκτρέφονται στην περιοχή της Πίνδου. Σήμερα, η φυλή θεωρείται μη αναγνωρισμένη και δεν επιδοτείτε.

Σε πολλές περιοχές της χώρας μας υπάρχουν σήμερα ελεύθερα άλογα, που τα περισσότερα ανήκουν στη φυλή Πίνδου. Στο όρος Αίνος της Κεφαλονιάς υπάρχουν περίπου 25 άλογα, τα οποία διαβιούν σε πολύ σκληρές συνθήκες σε υψόμετρο 1.628μ. (Εικόνα 19). Στη νοτιοδυτική Ελλάδα, στις εκβολές του Αχελώου, υπάρχει κοπάδι 40 αλόγων, και στην περιοχή της Ηπείρου, στις εκβολές του ποταμού Καλαμά, υπάρχει επίσης ένα μικρό κοπάδι. Ένα πολύ μεγάλο κοπάδι, περίπου 200 άλογα, υπάρχει στην περιοχή της Λεπενού Αμφιλοχίας. Στη βόρειο Ελλάδα, στις εκβολές του Αξιού (Εικόνα 20), του Αλιάκμονα και του Έβρου, υπάρχουν επίσης κοπάδια ελεύθερων αλόγων και στο όρος Ροδόπη μια μεγάλη εκτροφή 400 ελεύθερων αλόγων. Τα ζώα αυτά δεν έχουν ιδιοκτήτες, αλλά τα φροντίζουν η τοπική αυτοδιοίκηση και οι εκάστοτε τοπικές κοινωνίες. (Αρσένος 2012, Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985).



**Εικόνα 19:** Άλογα στον Αίνο Κεφαλονιάς.



**Εικόνα 20:** Άλογα στο Δέλτα Αξιού. (Πηγή: Λία Παπαδράγκα)

### *Αναπαραγωγή*

Η ενήβωση των δύο φύλων αρχίζει σχεδόν ταυτόχρονα τη δεύτερη άνοιξη (2 ετών) και η περίοδος οχείας διαρκεί ως το θέρος. Η έλλειψη επιβητόρων οδηγεί σε αγωνιμοποίητα θηλυκά (ή με μία μόνο γέννα), πράγμα στο οποίο συντελεί η βραχεία αναπαραγωγική χρήση των αρσενικών για μία - δύο περιόδους. (Αντίκας 2012).



**Εικόνα 21:** Μια φοράδα της φυλής Πίνδου με το πουλάρι της στις εγκαταστάσεις αναπαραγωγής του εκτροφέα Βήτου Ζήση στο Σπήλαιο Γρεβενών. (Πηγή: Προσωπικό αρχείο)

Σπάνια συναντώνται υπερήλικοι επιβήτορες και μόνο σε μονάδες με πολλές φοράδες. Έτσι, μεγάλο τμήμα των εκτροφών είναι φοράδες και εκτομίες, λόγω αποκλειστικής χρήσης για εργασία, ενώ οι επιβήτορες είναι μόνο 3 - 4 % και νεαρής ηλικίας επειδή ευνουχίζονται νωρίς για να γίνουν ευάγωγοι. (Αντίκας 2012).

### *Προοπτικές*

Οι ίπποι της φυλής Πίνδου, εκτρέφονται σε μικρές ομάδες 1 - 3 ή συχνά 5 - 10 ατόμων. Τα πιο πολλά άλογα ανήκουν σε υλοτόμους ή κτηνοτρόφους που κινούνται σε δύσβατες περιοχές (Σαρακατσάνοι, Βλάχοι). Τρέφονται σε λιβάδια ελεύθερης βοσκής και στα λεγόμενα χειμαδιά με λίγο καρπό, ξερό χόρτο και άχυρο, γιατί είναι λιτοδίαιτα με λίγες απαιτήσεις ενσταβλισμού. Τη δεκαετία του '90, δημιουργήθηκαν



Όμιλοι παραδοσιακής ιππικής, για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, ιδίως στη Δυτική Μακεδονία (Αιανή, Γρεβενά, Κοζάνη, Κρόκο, Σιάτιστα κ.α.), αλλά και στη Μαγνησία (Πήλιο) και στις Σέρρες. (Αντίκας 2012, Ζαφράκας 1991).



**Εικόνα 22:** Παρουσίαση του Ελληνικού Αλόγου φυλής Πίνδου από την Ένωση Αγροτικού Συναιτερισμού Γρεβενών στην Zootechnia 2013. (Πηγή: Προσωπικό αρχείο)



**Εικόνα 23:** Παρουσίαση ενός επιβήτορα φυλής Πίνδου του εκτροφέα Βήτου Ζήση το όνομα επιβήτορα Μπάλιος στην Διεθνή Έκθεση Αλόγου το 2013 στην Βερόνα της Ιταλίας, το Νοέμβριο του 2013 (Fiera Cavalli). (Πηγή: Προσωπικό αρχείο)



**Εικόνα 24:** Κατά την παιδική μου ηλικία πάνω σε ένα άλογο φυλής Πίνδου του εκτροφέα Βήτου Ζήση. (Πηγή: Προσωπικό αρχείο)



**Εικόνα 25:** Αγέλη αλόγων του εκτροφέα Βήτου Ζήση σε ελεύθερη βοσκή στο Σπήλαιο Γρεβενών. (Πηγή: Δημοσιογράφος Βασίλης Μαλισιόβας, Προσωπικό αρχείο)



Εκδηλώσεις όπως ιστορικές πορείες, λιτανείες κ.α., με συμμετοχή 50 ως 300 ίππων, έγιναν γνωστές διεθνώς και βοήθησαν πολύ στη διάσωση της φυλής, καθώς και στη γνωριμία της ανά την Ευρώπη. Όμως, η διάσωση και η διατήρηση της συνδέεται άμεσα με την ύπαρξη εκτατικής κτηνοτροφίας (αιγοπρόβατα, βοοειδή), την κατάλληλη ενίσχυση των κτηνοτρόφων από προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και τη δημιουργία Κέντρων Ιπποπαραγωγής (λόγου χάρι στα Γρεβενά, στην Κοζάνη, στα Σιάτιστα) για τη βελτίωση και την καταγραφή του πληθυσμού της φυλής σε γενεαλογικά βιβλία (Studbook). Σήμερα είναι ενταγμένα στο πρόγραμμα σπάνιων φυλών συνολικά 164 εκτροφές με 3.188 αλογάκια και αν και πλέον είναι πολυάριθμη φυλή, αυτό δεν θα πρέπει να μας εφησυχάζει καθώς, οι ανεξέλεγκτες συζεύξεις μπορούν να οδηγήσουν στην απώλεια πολύτιμου γενετικού υλικού και στην εξαφάνιση των ποιοτικών χαρακτηριστικών του. (Αντίκας 2012, Ζαφράκας 1991).



**Εικόνα 26:** Αγιασμός των υδάτων Καλά Νερά Πηλίου την ημέρα της Αναλήψεως, το 2018. (Πηγή: Φωτογραφία του Ηλία Σακελλάρη)



**Εικόνα 27:** Παρουσίαση του Ελληνικού αλόγου φυλής Πίνδου του εκτροφέα Βήτου Ζήση, στην Zootechnia 2015. (Πηγή: Προσωπικό αρχείο)

### **3.2.1.2 Φυλή Ορεινής Ηλείας (ή φυλή Πηγείας) (Elis Mountain Horse)**



**Εικόνα 28:** Ίππος φυλής Ορεινής Ηλείας (Πηγείας).

### *Εξέλιξη της φυλής*

Οι παλιές ονομασίες των φυλών της Δυτικής Πελοποννήσου (ίππος Πηνειάς και ίππος Ανδραβίδας) θεωρούνται παρωχημένες για ιστορικούς και σημειολογικούς λόγους. Μετά από γενετικές μελέτες που έγιναν στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Apostolidis et al 2000), αλλά και έρευνες σε ιστορικές πηγές (Αντίκας 2012), θεωρήθηκαν πιο σωστοί οι όροι ορεινή - πεδινή φυλή Ηλείας, γιατί και οι δύο φυλές έλκουν την προέλευση τους από την ίδια περιοχή.

Η ορεινή εκτρέφεται εδώ και πολλά χρόνια από κτηνοτρόφους του Ερύμανθου, δευτερευόντως των χαμηλών ορέων Φολόη (780μ.) και Σκόλλις (960μ.), καθώς και σε γειτονικά όρη της Ηλείας, της Αρκαδίας και της Αχαΐας (Αροάνια, Αραχναίο, Μαίναλο, Ταΰγετο και Πάρωνα). Ο μεγαλύτερος αριθμός των ίππων φυλής ορεινής Ηλείας, ζει στις περιοχές του Πύργου, της Γαστούνης και της Ανδραβίδας. Πιθανόν η φυλή αυτή, να είναι του ίδιου γενότυπου με εκείνο της Πίνδου γιατί, είναι προσαρμοσμένη σε ορεινούς και δύσβατους βιότοπους με λιτές διατροφικές συνθήκες, μοιάζει δε και στο φαινότυπο και στον τρόπο εκμετάλλευσης του, που είναι κατά κανόνα γεωργική. (Αληφακιώτης 2000). Σύμφωνα με τον κ. Κωστάρα Ν., πρόεδρο της "Αμάλθεια" ο αριθμός των καθαρόαιμων ίππων ορεινής φυλής Ηλείας κυμαίνεται από 500 έως 700 άλογα.

### *Μορφολογικά χαρακτηριστικά*

Πρόκειται για μικρόσωμα άλογα. Το ύψος ακρωμίου τους είναι 125 - 140 cm. Το κεφάλι είναι τετράγωνο, με έκφραση αρρενωπή, η γραμμή της ράχης ευθεία, ο θώρακας ευρύς, το στήθος ευρύ και βαθύ, ο τράχηλος ισχυρός, οι γλουτοί μυώδεις, οι

μηροί σφιγμένοι και τα άκρα λεπτά αλλά ισχυρά με σκληρές οπλές. Η χαίτη και η ουρά είναι άφθονες. (Αρσένος 2012, Παπαδημητρίου κ.α. 1998).

Οι συνήθεις χρωματισμοί είναι: ο μέλας, ο καστανός, ο ορφνός, ο βαθύς και ανοικτός φαιός, και ο φαιός ερυθρόστικτος ή μελανόστικτος. Έχουν μαύρες οπλές και δεν εμφανίζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (λευκά σημάδια) στο μέτωπο και στα πόδια. (Αρσένος 2012, Παπαδημητρίου κ.α. 1998).

#### *Ειδικά χαρακτηριστικά*

Επειδή οι συνθήκες απαιτούν ευάγωγα ζώα, ο κύριος όγκος του πληθυσμού αποτελείται από θηλυκά και εκτομίες (93,2%) και μόνο ένα μικρό ποσοστό από επιβήτορες (6,8%). Τα τελευταία χρόνια πολλοί ιδιοκτήτες που δεν είναι κτηνοτρόφοι διατηρούν άλογα σε μονάδες 5 - 15 ζώων για λόγους εμπορικούς ή από μεράκι για την παράδοση. Σε τούτο βοηθάει και η ετήσια έκθεση της Ανδραβίδας (όπου βραβεύονται άλογα κατηγορίας Πηνείας με χρηματικά έπαθλα και επαίνους) αλλά κι ο πλαγιοτροχασμός, χαρακτηριστικό γνώρισμα της φυλής που προτιμάται από ιππείς μεγάλων αποστάσεων. Αυτή η τροχαστική κίνηση του ίππου, γνωστή από την αρχαιότητα είναι γενετικής και όχι επίκτητης φύσεως, υπάρχει δε στα γονίδια πολλών φυλών αλόγων στον κόσμο, που κατατάσσονται όλα τους στην κατηγορία των βαδιστών (αγγλικά pacers, γαλλ. ambleurs, γερμ. gangpferde). Η επιλογή των αλόγων της Ορεινής Ηλείας έγινε με κριτήριο τον πλαγιοτροχασμό, κοινώς αραβάνι, όπου ο βηματισμός του ίππου γίνεται σε δύο χρόνους (τα πόδια της μιας πλευράς κινούνται ταυτόχρονα και έπονται εκείνα της αντίθετης, όπως της καμήλας). Ο ιδιαίτερος αυτός βηματισμός είναι πολύ ξεκούραστος για τον αναβάτη, γεγονός που τα κάνει περιζήτητα. (Αρσένος 2012, Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985).

### *Αναπαραγωγή*

Όπως σε όλα τα γηγενή άλογα η ενήβωση αρχίζει νωρίς και η οχεία διαρκεί από την αρχή της άνοιξης ως την αρχή του θέρους. Οι παραγωγοί τα διασταυρώνουν κατά κανόνα στο 2<sup>ο</sup> έτος της ηλικίας τους, οι δε φοράδες αυτής της φυλής έχουν αξιοσημείωτη αναπαραγωγική διάρκεια αφού, πολλές φορές, γεννούν ως την προχωρημένη ηλικία των 25 ετών. (Αντίκας 2012).

### *Προοπτικές*

Οι εκτροφές είναι 1 - 5 αλόγων ανάλογα με τις ανάγκες της εκμετάλλευσης, δηλαδή τη μεταφορά υλικών και ανθρώπων σε δύσβατες περιοχές, απρόσιτες σε μηχανικά μέσα. Συνήθως, ενσταβλίζονται τη χειμερινή περίοδο, οπότε η διατροφή τους συμπληρώνεται με κριθάρι και βρώμη, ενώ τον υπόλοιπο χρόνο διατρέφονται στο λιβάδι (όπως και τα αιγοπρόβατα), απλώς δεμένα με τριχιά. Τα άλογα εκείνων που δεν είναι κτηνοτρόφοι, αλλά τα διατηρούν από μεράκι έχουν καλύτερο σωματότυπο γενικά και είναι αυτά που επιδεικνύονται συχνά στην έκθεση της Ανδραβίδας, η οποία βοηθάει στην προβολή της φυλής. Η διατήρηση της φυλής εξαρτάται απόλυτα από τη διατήρηση της ορεινής κτηνοτροφίας (αιγοπροβάτων και εγχώριων βοοειδών), για το λόγο ότι τα άλογα χρησιμεύουν σχεδόν αποκλειστικά για τη μεταφορά εκεί όπου είναι αδύνατη η χρήση μηχανικών μέσων. Συνήθως, μεταφέρουν προϊόντα όπως το γάλα, υλικά όπως ζωοτροφές, καθώς και ανθρώπους και γενικά εξυπηρετούν το ποίμνιο και τους βοσκούς. Μολονότι, ο πληθυσμός ίπων της ορεινής φυλής Ηλείας παραμένει σταθερός κατά την τελευταία δεκαετία, η διάσωση και αύξηση του απαιτούν κίνητρα, όπως, η πριμοδότηση των ιπποτρόφων μέσω προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Υπουργείου Αγροτικής

Ανάπτυξης και Τροφίμων, καθώς και η ένταξη του σε Ευρωπαϊκά προγράμματα.  
(Αντίκας 2012, Ζαφράκας 1991).

### 3.2.1.3 Φυλή Μεσσαράς (*Cretan horse*)



**Εικόνα 29:** Ίππος της φυλής Μεσσαράς.

#### *Εξέλιξη της φυλής*

Μερικές αρχαιότητες απεικονίσει ιππων σε σφραγιδόλιθους ακόμα και θυσίες ιππων (π.χ. αυτή των Αρχανών) ανάγονται στην Κρήτη της Μινωικής ή Μυκηναϊκής Εποχής του Χαλκού. Φυσικά, δεν πρέπει να ξεχνιέται ποτέ η πρώτη γραπτή αναφορά στον ίππο με τη δισύλλαβη λέξη i-qo και το ιδεόγραμμα κεφαλής αλόγου στη γραμμική Β, που ανακάλυψε ο Evans στην Κνωσό. Σύμφωνα με τα ως τώρα ευρήματα, ο *Equus caballus* εμφανίζεται στην Κρήτη κατά τη νέο ανακτορική περίοδο με πιθανή προέλευση την Αίγυπτο. (Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985).



Αργότερα, στην κλασσική εποχή, ο Πλάτων κι άλλοι αρχαίοι συγγραφείς αναφέρονται στη μεγάλη σκοπευτική δεινότητα των Κρητών ιππέων (έφιππος στοχαστικός ακοντισμός και τοξοβολία). Για την εξέλιξη της φυλής στη ρωμαϊκή και πρώιμη βυζαντινή εποχή δεν έχουμε πολλές μαρτυρίες, είναι όμως βέβαιο πως όταν οι Άραβες έφτασαν στην Κρήτη από την Ανδαλουσία εισήγαγαν ίππους Βερβέρικης φυλής (Barb Arab). Οι μαθηματικά βέβαιες διασταυρώσεις με ντόπια άλογα που ακολούθησαν ασφαλώς επηρέασαν τον αρχικό γενότυπο του κρητικού ίππου, δεν έχουμε όμως αρκετά σχετικά κείμενα για να διαπιστώσουμε την έκταση της επιμειξίας. Αντίθετα, βρίσκουμε άφθονες ιππικές πληροφορίες χάρη στις ταξιδιωτικές εντυπώσεις ξένων περιηγητών που επισκέφθηκαν την Κρήτη στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. (Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985).

Ένας από τους πρώτους ήταν ο Γάλλος ακαδημαϊκός Pitton de Tournefort, που έφτασε το 1701 στο νησί κι έγραφε (Αναφορά ενός Ταξιδιού στην Ανατολή): «...οι άρχοντες του τόπου έχουν συνήθως άλογα Βερβέρικης φυλής, πολύ όμορφα, που ζουν πολύ περισσότερο σε αυτή τη χώρα παρά στη Γαλλία. Είναι μικρόσωμα, ζωνρά και η ουρά τους πολύ μακριά. Έχουν τόσο μικρή κοιλιά που η σέλα δε θα μπορούσε να μπει στην πλάτη. Μεγάλης ισχυρογνωμοσύνης, αγκιστρώνονται τόσο επιδέξια στα βράχια, που αναρριχώνται με αξιοθαύμαστη ταχύτητα στα πιο απότομα μέρη. Έχουν σταθερό και βέβαιο βήμα, αλλά πρέπει να τα αφήσει κανείς ελεύθερα να βαδίζουν. Οι Τουρκάλες κι οι Ελληνίδες που δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν άλλο μέσο μεταφοράς λόγω των δυσκολιών των δρόμων εφιππεύουν κάποτε. Παρόλα αυτά δεν έχει ακουστεί ότι τους συνέβη κάτι δυσάρεστο λόγω πτώσεως από τα άλογα τους». Ο Sonini, άλλος Γάλλος που επισκέφθηκε την Κρήτη το 1778 και δημοσίευσε το «Voyageen Greceeten Turquie», το 1801 στο Παρίσι, έγραφε: «Η φυλή των ίππων

που βλέπουμε στην Κρήτη είναι η Βερβέρικη, πολύ εκφυλισμένη από άποψη μορφής κι ομορφιάς. Τα όμορφα άλογα είναι σπάνια, αντίθετα δεν υπάρχουν άλλα που μπορούν να παραβληθούν με αυτά σε δύναμη, ευλυγισία στα πόδια και σιγουριά στο βάδισμα». Η φήμη του Κρητικού αλόγου στα τέλη του 19<sup>ου</sup> αιώνα παρά τον εκφυλισμό και τις δύσκολες συνθήκες που επισημαίνουν οι περιηγητές, πρέπει να είχε ξαπλωθεί τόσο στον Οθωμανικό κόσμο, που προκάλεσε μεγάλη ζήτηση. Το γεγονός εξανάγκασε τους Τούρκους κυβερνήτες να απαγορεύσουν την εξαγωγή ίπων από την Κρήτη, όπως δείχνει δημοσίευμα της εφημερίδας «Ηράκλειον». Σκοπός ήταν να διατηρηθούν τα χαρακτηριστικά του ίπου της φυλής αυτής αναλλοίωτα, πράγμα αξιοσημείωτο για εκείνη την εποχή. (Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985).

Η νεότερη φυλή ονομάστηκε Μεσσαράς, από πολλούς εσφαλμένα, γιατί υπάρχει σε όλη την Κρήτη και σε άλλα νησιά και ίσως δεν σχετίζεται με τις αρχαίες φυλές. Η ονομασία Γιοργαλίδικο, όρος που χρησιμοποιείται στην Κρήτη για τα άλογα φυλής Μεσσαράς, πηγάζει από τη λέξη γιοργά που σημαίνει γρήγορα, ασφαλώς γιατί τα άλογα πλαγιοτροχάζουν γρήγορα. Αυτό δεν είναι λόγος ονομασίας μιας μόνο φυλής, αφού οι πλαγιοτροχαστές όλων των φυλών του κόσμου είναι γρήγοροι. Ακόμα, χρησιμοποιείτε και ο όρος Γιοργαλίδικο, που ανάγει σε Οθωμανική εκτροφή κάποιου Γιώργη Αλή. Από κάποιους επιστήμονες θεωρείται σκόπιμο η φυλή Μεσσαράς να μετονομαστεί σε Αιγαϊκή (Aegean) δεδομένου ότι ο φαινότυπος της μοιάζει με εκείνον πολλών νησιωτικών, όπως για παράδειγμα της Κω, της Χίου, της Λέσβου, της Σάμου. (Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985).



Στη μακρόχρονη ιστορία της η Κρήτη κατακτήθηκε από δεκάδες εισβολέων (Ρωμαίων, Ενετών, Φράγκων, Τούρκων, Άγγλων, κ.α.) που έφεραν στο νησί τα άλογα τους. Ακόμα, υπήρξαν αθρόες εισαγωγές ελληνικών φυλών της Θεσσαλίας, Πελοποννήσου, κ.α., λόγω ζήτησης πλαγιοτροχαστών από τους Κρήτες ιπποτρόφους. Αρκετοί ζωέμποροι, σήμερα, εξάγουν άλογα ορεινής φυλής Πίνδου στην Κρήτη, εκμεταλλευόμενοι αυτή την αγάπη των εκεί εκτροφέων στα αραβάνια (ίπποι με πλαγιοτροχαστική ικανότητα) και τη δοξασία πως ο πλαγιοτροχασμός είναι γνώρισμα μόνο της Κρητικής φυλής, που είναι εσφαλμένη. Όλα αυτά τα γεγονότα δημιούργησαν τη σημερινή φυλή της Κρήτης. (Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985).

Ο Κρητικός ίππος ή φυλή Μεσσαράς είναι η αρχαιότερη της Ευρώπης. Αρχικά αναπτύχθηκε στο οροπέδιο της Μεσσαράς στο νομό Ηρακλείου της Κρήτης. Σήμερα εκτρέφεται σε όλη την Κρήτη, αλλά και σε άλλα νησιά του Αιγαίου. Εκτιμάται πως η φυλή έχει υποστεί βελτίωση με άλογα ανατολικού αίματος. Αυτό γιατί παρουσιάζει γνωρίσματα της Αραβικής φυλής, όπως το ευγενές, μάλλον μακρύ κεφάλι με ίσιο ή ελαφρά κυρτό προφίλ, τα μεγάλα μάτια, της μικρές και πολύ σκληρές οπλές, γιατί διαμορφώθηκε ύστερα από μακροχρόνιες διασταυρώσεις των εγχώριων φοράδων ορεινού τύπου με αραβικούς επιβήτορες που εισάγονταν κατά την Τουρκοκρατία. Ακόμα τα άτομα αυτής της φυλής παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες με άλογα που εμφανίζονται σε μινωικές παραστάσεις, αρχαία νομίσματα και γλυπτά. Αυτή η εντυπωσιακή διαπίστωση ενισχύει την άποψη, τελικά επικρατούν χαρακτηριστικά που ευνοούνται από τις συγκεκριμένες συνθήκες του κάθε τόπου, παρά την ανθρώπινη παρέμβαση. Ο αριθμός της φυλής αυτής περιορίζεται σήμερα σε μερικές εκατοντάδες. (Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985).

Οι εκτροφείς διατηρούν 1 - 2 ζώα που χρησιμοποιούν για εργασίες, αν και οι ιδιοκτήτες επιβητόρων τους διατηρούν προς αναψυχή, συμμετοχή σε αγώνες ή από περηφάνια και για προβολή. Αποτέλεσμα, είναι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού επιβητόρων (41%) σε σχέση με φοράδες (53%) και εκτομίες (5,5%). Υπάρχει μικρός αριθμός εκτροφών 5 - 10 αλόγων για αναπαραγωγή ή εμπορία. (Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985). Σύμφωνα με τον κ. Κωστάρα Ν., πρόεδρο της "Αμάλθεια" ο αριθμός των καθαρόαιμων ίππων φυλής Μεσσαράς είναι περίπου 150 άλογα.

#### *Μορφολογικά χαρακτηριστικά*

Τα μέρη του σώματος του Κρητικού ίππου (κεφάλι, λαιμός, σώμα, άκρα) είναι αρμονικά. Το ύψος ακρωμίου κυμαίνεται από 135 - 145 cm. Το σώμα είναι εύρωστο, στενό, με ισχυρές ωμοπλάτες και γλουτούς, το στήθος ευρύτερο και το κεφάλι είναι λεπτό, αρμονικό, με εκφραστικά μάτια. Η μετωπορρινική γραμμή είναι ευθεία, τα καπούλια από στρογγυλεμένα και οι μηροί εσφιγμένοι. Γενικά, η ανάπτυξη των μυϊκών μαζών είναι έντονη στον τράχηλο και στους γλουτούς. Μερικοί επιβήτορες φέρουν αβαθή αύλακαπου ξεκινάει από το μέσο του μετώπου και κατεβαίνει 10 - 15 cm στο επιρρίνιο, χαρακτηριστικό που θεωρείται ενδεικτικό καθαρότητας της φυλής. Τα άκρα είναι λεπτά και σε σχέση με το σώμα μακριά, αρμονικά χωρίς ραιβοποδία, με ισχυρό σκελετό, λεπτά μεταπόδια και σκληρές οπλές μαύρου χρώματος. Η χ αίτη είναι άφθονη και η ουρά πολύ μακριά, αλλά συνηθίζουν να την κόβουν σε μικρή ηλικία. Η χαμηλή έκφυση της ουράς αποτελεί ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της φυλής αυτής. (Αρσένος 2012, Παπαδημητρίου κ.α. 1998).

Οι κυριότεροι χρωματισμοί είναι ο μέλας, ο καστανός, ο ορφνός, ο φαιός και ο ερυθρόφαιος (κόκκινες τρίχες ανάμεσα στις ψαρές). Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (άσπρα σημάδια στο μέτωπο και στα πόδια) δεν εμφανίζονται, σπάνια εμφανίζεται ανθυλλίς (μικρό λευκό σημάδι στο μέτωπο). (Αρσένος 2012, Παπαδημητρίου κ.α. 1998).

#### *Ειδικά χαρακτηριστικά*

Ο Κρητικός ίππος χαρακτηρίζεται από αρμονική διάπλαση των διαφόρων τμημάτων και χωρών του σώματος, με πολύ εντυπωσιακό φαινότυπο που ίσως οφείλεται στο μεγάλο ποσοστό γονιδίων αραβικής φυλής, αφού είχε διασταυρωθεί με τα αραβικά - βερβέρικα των κατακτητών. Πρόκειται για ζώο ισχυρής ιδιοσυγκρασίας και μεγάλης αντοχής. Χαρακτηριστικό, και μάλιστα εγγενές και όχι επίκτητο, των αλόγων αυτών είναι ο πλαγιοτροχασμός, κοινώς "αραβάνι", όπως χαρακτηριστικά φαίνεται στην εικόνα 30. Η φυλή Μεσσαράς καθώς και η φυλή της Ορεινής Ηλείας, έχουν κληρονομικό το σπάνιο χάρισμα του πλαγιοτροχασμού. Πρόκειται για ένα επιπλέον βηματισμό που δίνει την δυνατότητα στον αναβάτη να μεταφερθεί γρήγορα χωρίς να υποβληθεί στην ταλαιπωρία του ανεβοκατεβάσματος όπως στον καλπασμό. Έτσι, ανήκουν στις σπάνιες φυλές αλόγων βήματος του κόσμου και είναι οι παλιότερες. (Αρσένος 2012, Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985).

Σε κάποιες περιοχές τα άλογα με αυτό το βήμα τα αποκαλούν "κορδοπάτηδες" ή "ραβανοτά" ή γιοργαλίδικα. Ένα επιπλέον χαρακτηριστικό αυτής της φυλής είναι η αντοχή. Η ουρά των κρητικών αλόγων, φέρεται προς τα πάνω στον πλαγιοτροχασμό εντυπωσιάζοντας στις ιπποδρομίες. (Αρσένος 2012, Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985).



**Εικόνα 30:** Ίππος της φυλής Μεσσαράς με τον χαρακτηριστικό βηματισμό «πλαγιοτροχασμού».

#### *Αναπαραγωγή*

Η ενήβωση επιβητόρων - φοράδων γίνεται το 2<sup>ο</sup> έτος. Η περίοδος οχείας αρχίζει νωρίς την άνοιξη ως το θέρος, με τις πιο πολλές φοράδες να οχεύονται το Μάιο. Τα αγροτικά ζώα σπάνια γονιμοποιούνται κάθε χρόνο, γιατί οι γεωργοί αφήνουν 2 - 3 έτη μετά από κάθε πουλάρι. Συχνά αρκούνται σε ένα, γεγονός που παρατείνει την αναπαραγωγική ζωή των φοράδων ως τα 20 χρόνια. Πολλοί επιβήτορες δεν χρησιμοποιούνται, ενώ άλλοι γίνονται αντικείμενα εμπορίας επιβάσεων που πληρώνονται με σεβαστά ποσά, ιδίως αν πρόκειται για «βαρβάτα» που διακρίνονται σε αγώνες και εκθέσεις. Η χρήση για ημιονοπαραγωγή είναι σπάνια, όλα δε σχεδόν τα άλογα διαβιώνουν υπαίθρια μια και το επιτρέπει το κλίμα. (Αντίκας 2012).

#### *Προοπτικές*

Στις εκτροφές 5 - 10 αλόγων και στους ιππικούς ομίλους υπάρχουν μοντέρνοι στάβλοι, η δε αγάπη των ιδιοκτητών κατοπτρίζεται στη θρεπτική κατάσταση όλων των αλόγων του νησιού, που ταΐζονται ακόμα και με ψωμιά για να είναι

«θρεφτάρια». Γενικά, ο πληθυσμός κρητικών ίππων, αυξάνεται αντί να μειώνεται τελευταία λόγω της μεγάλης ζήτησης και της αλλαγής χρήσης από γεωργική σε πολιτιστική. Κρίνεται όμως απαραίτητη η ίδρυση Κέντρου Αναπαραγωγής και η διατήρηση γενεαλογικού βιβλίου (Studbook) για τα παραγόμενα γηγενή ζώα. (Αντίκας 2012, Ζαφράκας 1991).

#### 3.2.1.4 Φυλή Σκύρου (*Skyros Pony*)



**Εικόνα 31:** Αναβίωση του παραδοσιακού αλωνίσματος με αλογάκια της Σκύρου.

##### *Εξέλιξη της φυλής*

Το αλογάκι της Σκύρου είναι ένας από τους μικρότερους ίππους του κόσμου. Δημιουργήθηκε στο ομώνυμο νησί των Β. Σποράδων, αποτέλεσμα φυσικής επιλογής σε ένα αντίξοο περιβάλλον με πτωχή βλάστηση και σκληρές συνθήκες διαβίωσης, που επέτρεπαν την επιβίωση των πιο μικρόσωμων ατόμων. Στο φτωχό σε βοσκές γεωγραφικό ανάγλυφο της Ελλάδας, από την αρχαιότητα έως τώρα, ευνοήθηκαν οι μικρόσωμες φυλές ως πιο οικονομικές και λιτοδίαιτες. Οι τύποι των μικρόσωμων

φυλών τα παλαιότερα χρόνια ήταν ο Πεδινός (το εξαφανισμένο Αττικό άλογο) ο Ορεινός (Πίνδος Πόνυ) και το Αιγιακό (Σκυριανό, Μυντιλί, Ρόδου). Το Αιγιακό άλογο μέχρι σήμερα αριθμεί τρεις εκπροσώπους. Το μικρόσωμο άλογο Μυντιλί του οποίου η τύχη και η ύπαρξη αγνοείται, καθώς δεν υπάρχει καμία κρατική πρωτοβουλία καταγραφής και διάσωσης αυτού, το μικρόσωμο άλογο της Ρόδου με πολύ μικρό αριθμό ατόμων εν ζωή (11 αλογάκια σύμφωνα με τον κ Κωστάρα Ν.) και η μικρόσωμη φυλή του Σκυριανού αλόγου η οποία είναι ίσως και η πιο διάσημη στον Ελλαδικό χώρο παρά το ότι όλες οι μικρόσωμες φυλές βρίσκονται υπό εξαφάνιση. (Αληφακιώτης 2002, Κωστάρας 1997, Ξανθούλης 1992).

Το Σκυριανό αλογάκι, έχει στενή σχέση με τα άλογα της Ιβηρικής Χερσονήσου, ο πρόγονος του θεωρείται το Ταρπάν και ο αμέσως επόμενος το Πίνδος Πόνυ. Παρόλο το ότι εντάσσεται στον Αιγιακό τύπο, είναι ένα μείγμα αλόγου με χαρακτηριστικά από του Ορεινού τύπου Πόνυ όπως και χαρακτηριστικά θερμόαιμων αλόγων, τα οποία έχουν επέλθει ως αποτέλεσμα προσαρμοστικότητας χιλιάδων ετών, στις συνθήκες μέσω των οποίων επιβιώνει. (Αληφακιώτης 2002, Κωστάρας 1997, Ξανθούλης 1992). Σύμφωνα με τον κ. Κωστάρα Ν., πρόεδρο της "Αμάθεια" ο αριθμός των καθαρόαιμων ίπων φυλής Σκύρου είναι περίπου 150 άλογα.

#### *Μορφολογικά χαρακτηριστικά*

Το κεφάλι είναι σχετικά μικρό, με μικρά αυτιά, με προεξέχοντες οφθαλμούς με εκφραστικό βλέμμα και λεπτά χείλη. Το ύψος ακρωμίου κυμαίνεται από 102 - 122 cm. Υπάρχουν δύο κατηγορίες, ανάλογα με το ύψος: στην πρώτη υπάγονται τα μικρότερα του ενός μέτρου, ενώ στη δεύτερη τα μεγαλύτερα. Κι αυτό επειδή, μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20<sup>ου</sup> αιώνα, εισαγωγές αλόγων φυλής Πίνδου από τα άλλα

νησιά ή τη Μαγνησία και επιμειξίες με αυτά αύξησαν το ύψος των σκυριανών αλόγων. Το σώμα είναι στενό, ο τράχηλος κοντός, το στήθος επίπεδο, η ράχη ευθεία, τα καπούλια κεκλιμένα, η χαίτη και η ουρά άφθονες. Η ανάπτυξη των μυϊκών μαζών είναι ιδιαίτερα έντονη στο πρόσθιο τμήμα του σώματος. Η έκφυση της ουράς είναι χαμηλά και τα άκρα είναι ισχυρά, με τάση για σύγκλιση των ταρσών και σκληρές μαύρες σπλές. (Αρσένος 2012, Παπαδημητρίου κ.α. 1998).



**Εικόνα 32 :** Μέθοδος σωματομέτρησης σκυριανών αλόγων.



**Εικόνα 33:** Σκυριανά αλογάκια σχεδόν σε όλους τους χρωματισμούς που περιγράφονται στις καταγραφές από το 1996.



Οι κυριότεροι χρωματισμοί είναι ο ορφνός στις διάφορες αποχρώσεις του και λιγότερο συνήθεις, ο φαιός, ο ερυθρόφαιος και ο ισαβέλλειος (υποκίτρινος με μαύρη χαίτη, ουρά και πόδια). Δεν υπάρχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, σπάνια συναντάται ανθυλλίς (λευκό σημάδι στο μέτωπο). (Αρσένος 2012, Παπαδημητρίου κ.α. 1998).

#### *Ειδικά χαρακτηριστικά*

Δεδομένου, ότι όλες οι υπόλοιπες μικρόσωμες φυλές αλόγων είναι δημιούργημα ανθρώπινης παρέμβασης, το σκυριανό αλογάκι αποτελεί ίσως το μικρότερο φυσικό αλογάκι του κόσμου, που είναι αποτέλεσμα φυσικής επιλογής και όχι ανθρώπινης βελτίωσης. Τα αλογάκια της Σκύρου είναι ιδανικά για να ιππεύονται από μικρά παιδιά. Αυτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Σκυριανού αλόγου, σε συνδυασμό με τις απειλές που εξακολουθεί να αντιμετωπίζει όπως και την δραματική μείωση του πληθυσμού του τα τελευταία 100 χρόνια, έχουν κινήσει το ενδιαφέρον πλήθος ειδικών επιστημόνων όπως και διαφόρων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.), που μελετούν τρόπους για την διάσωση του, με πλήθος δράσεων προγραμμάτων και πρωτοβουλιών. (Αρσένος 2012, Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985).

#### *Αναπαραγωγή*

Η ενήβωση του ιππαρίου είναι πρόωμη, σχεδόν από το πρώτο έτος της ηλικίας του, η δε περίοδος αναπαραγωγής αρχίζει νωρίς την άνοιξη και κρατά ως το καλοκαίρι. Λόγω του μεγάλου αριθμού επιβητόρων οι ιδιοκτήτες φοράδων έχουν τη δυνατότητα επιλογής μεγάλου φάσματος αρσενικών φαινοτύπων, εφόσον βέβαια σταβλίζουν τα ζώα τους. Αντίθετα, την περίοδο ελεύθερης διαβίωσης των ζώων στο



Βουνό (Οκτώβριο έως Μάιο), οι επιβάσεις είναι τυχαίες, εξαρτώμενες από την ομάδα του επιβήτορα όπου ανήκει η φοράδα. Οι τοκετοί γίνονται την άνοιξη για όσα ζώα αφήνονται ελεύθερα το χειμώνα, γεγονός που επιτρέπει τους ιδιοκτήτες να χρησιμοποιούν τις φοράδες για γεωργικές εργασίες το θέρος, αφού τα πουλάρια είναι ήδη μεγάλα και τις ακολουθούν. (Αντίκας 2012).

Τα προβλήματα αναπαραγωγής που διαπιστώνονται στο νησί είναι κυρίως τα εξής: α) η είσοδος όνων - επιβητόρων στην ελεύθερη αγέλη ιππαρίων του Βουνού, που επειδή είναι πολύ δραστήριοι γονιμοποιούν τις φοράδες Σκύρου, με συνέπεια τη γέννηση πιο πολλών ημιόνων σε σχέση με πώλους. Για το λόγο αυτό, κρίνεται αναγκαία η περίφραξη έστω τμήματος των λειμώνων βοσκής, για να ελέγχεται η είσοδος όνων κατά την περίοδο αναπαραγωγής β) η αδυναμία προγραμματισμού συζεύξεων στην ελεύθερη διαβίωση, αφού η επιλογή γίνεται από το δεσπόζοντα επιβήτορα κάθε αγέλης, ή δευτερευόντως από τη φοράδα, και σε κάθε περίπτωση είναι αδύνατο να προβλεφθεί. Οπότε είναι αναγκαία η δημιουργία γενεαλογικού βιβλίου (Studbook) κάθε επιβήτορα, ώστε η επιλογή να γίνεται με επιστημονικό τρόπο γ) ο σταβλισμός πολλών αλόγων λόγω περιορισμού των γεωργικών ασχολιών αλλά και το γεγονός ότι πολλοί ιδιοκτήτες δεν επιθυμούν νέες γέννες για οικονομικούς λόγους, οδηγούν στον περιορισμό των γεννήσεων, στη μείωση του ποσοστού νεαρών ιππαρίων και στη στασιμότητα του εν γένει ίππειου πληθυσμού στο νησί. (Αντίκας 2012).

### *Προοπτικές*

Παλιότερα οι ντόπιοι αγρότες ή κτηνοτρόφοι άφηναν τα άλογα τους ελεύθερα κατά τις πρώτες φθινοπωρινές βροχές (για να φυτρώσει η βλάστηση) σε μία

βραχώδη, ξερική και θαμνώδη περιοχή του νησιού, το Βουνό, όπου διαβιούσαν μέχρι το Μάιο. Κάθε ιδιοκτήτης τα χρησιμοποιούσε για μεταφορά προϊόντων και ανθρώπων. Η διατροφή τους καλύπτονταν από τη βλάστηση του Βουνού περιορίζοντας έτσι το κόστος. Αποτέλεσμα αυτού του συστήματος διαχείρισης ήταν να μην υπάρχουν στάβλοι, αλλά απλώς η θερινή διατήρηση των αλόγων στην ύπαιθρο, δεμένων με τριχιά από το πόδι. Όσο για τη χειμερινή διαβίωση ήταν σκληρή και ανεπαρκής, με αποτέλεσμα την παρέμβαση του τότε Υπουργείου Γεωργίας που καθιέρωσε ετήσια επιδότηση κατά κεφαλή με σκοπό να διευκολύνει οικονομικά και να παρακινήσει τους ιδιοκτήτες να ενσταβλίζουν τα ζώα τους το χειμώνα. Δυστυχώς, παρατηρήθηκε πως πολλοί ιδιοκτήτες εισέπρατταν την επιδότηση και συγχρόνως εξακολουθούσαν να στέλνουν τα ζώα τους στο Βουνό χωρίς να χτίζουν στάβλους. (Αντίκας 2012, Ζαφράκας 1991).

Ευτυχώς, στις μέρες μας οι ιδιοκτήτες κατανόησαν ότι τα ζώα τους επιστρέφουν από εκεί σε πολύ κακή κατάσταση και συχνά στείρα, ή γονιμοποιημένα από όνους. Με την αύξηση των σταβλισμένων ζώων, πράγμα στο οποίο βοήθησε κι ο Δήμος Σκύρου, ο πληθυσμός της φυλής παρουσιάζει μικρή αύξηση, όχι όμως αρκετή βάσει του αριθμού των φοράδων. Η τάση των Σκυριανών να διατηρούν ιπάρια λόγω παράδοσης, κοινωνικής προβολής και διατήρησης της κληρονομιάς του νησιού, καθώς και η διατήρηση ιπαρίων στην ηπειρωτική Ελλάδα και τα νησιά (π.χ. Κέρκυρα κ.α.), δημιουργεί ελπίδες για περαιτέρω ανάπτυξη αυτής της σπάνιας φυλής. Πυρήνας αυτής της ανάπτυξης είναι το Εργαστήριο Φυσιολογίας Αναπαραγωγής Αγροτικών Ζώων στο Αγρόκτημα του ΑΠΘ, που διατηρεί 5 επιβήτορες και 35 φοράδες διοχετεύει κατάλληλο γενετικό υλικό επιβητόρων σε φορείς ή/και ιδιώτες που διαθέτουν φοράδες φυλής Σκύρου. Έτσι, υπάρχουν ελπίδες πως τα επόμενα

χρόνια θα αυξηθεί σημαντικά ο πληθυσμός των ιππαρίων και θα εκλείψουν οι πιθανότητες εξαφάνισής της. Το 1998 οι πιθανότητες εξαφάνισης ήταν οριακές. Η ύπαρξη πληθυσμού γύρω στα 100 μέλη είναι η κόκκινη γραμμή κινδύνου προς εξαφάνιση για κάθε είδος θηλαστικού. Βέβαια είναι άκρως απαραίτητη η δημιουργία γενεαλογικού βιβλίου (Studbook) από την Ομοσπονδία Παραδοσιακής Ιππικής ή του Δήμου Σκύρου, που θα περιλάβει την καταγραφή όλων των ιππαρίων της χώρας, θα βοηθήσει στη γενετική επιλογή συζεύξεων και θα διευρύνει τον οικότοπο διαβίωσης τους και σε άλλες νησιώτικες περιοχές της χώρας εκτός των Σποράδων. (Αντίκας 2012, Ζαφράκας 1991).



**Εικόνα 34:** Σκυριανά αλογάκια, τα οποία παρουσιάστηκαν στην Zootechnia 2014 και ανήκουν στο αγρόκτημα του Δημήτριου Δήμου.

### 3.2.2 Φυλές πεδινού τύπου

#### 3.2.2.1 Φυλή Θεσσαλίας (*Thessalian Horse*)



**Εικόνα 35:** Ίπποι της Θεσσαλικής φυλής.

Το Θεσσαλικό άλογο είναι εκπρόσωπος του πεδινού τύπου αλόγου, διότι εξελίχθηκε στον πλούσιο Θεσσαλικό κάμπο. Αν όχι στη Θράκη, μπορεί στη Θεσσαλία να γεννήθηκε ο ίππος, αφού ο Ποσειδώνας το έκανε να ξεπροβάλει εκεί χτυπώντας το βράχο με την τρίαινα του (Ησίοδ. 278, 732), για αυτό και ονομάστηκε Πετραίος. Στο θεσσαλικό θρύλο ενώθηκε με μία κόρη του Αιόλου κι έκανε τη Μελανίππη, από όπου η υποψία πως την πλησίασε παίρνοντας ίσως τη μορφή αλόγου. Ακόμα, ο Πήγασος ήταν γιός του από τη Μέδουσα. Η Θεσσαλική φυλή αλόγου, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τους αρχαίους μύθους και την ιστορία μας. Από τα «αήττητα» αυτά άλογα γεννήθηκε ο μύθος των Κενταύρων όπως μας αναφέρει ο Λουκιανός. Η φυλή της Θεσσαλίας είναι αρχαία ελληνική φυλή. Οι Κένταυροι οπωσδήποτε δεν μπορεί να είναι πιο παλιοί από την εμφάνιση του αλόγου

στην Ελλάδα. Ακόμα, είναι βέβαιο πως στη 2<sup>η</sup> χιλιετία η εξέλιξη του Θεσσαλικού ίππου έφτασε ήδη στο ζενίθ, αφού τα θεϊκά άτια Ξάνθος και Βαλίος που έδωσε ο Πηλέας στο γιό του Αχιλλέα πριν τα Τρωικά ήταν εξημερωμένα κι άριστα στην αρματοδρομία. (Αντίκας 2012, Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991).

Από κάποιους θεωρείται πως από άλογα της φυλής αυτής αποτελείτο το αρχαιοελληνικό ιππικό και επιπλέον πως αυτής της φυλής ήταν και το άλογο του Μέγα Αλέξανδρου, ο φημισμένος Βουκεφάλας που τον συνόδευε σε όλες τις εκστρατείες και τιμήθηκε από αυτόν, όταν πέθανε, σαν σύντροφος και συμπολεμιστής. Γέννημα θρέμα της φυλής, από το Λιμναίον της Τρίκκης, ο Βουκεφάλας του ιπποτρόφου Φιλόνεικου, γεννήθηκε το 346 π.Χ. και αγοράστηκε από το Φίλιππο σε ηλικία τεσσάρων ετών (το 342 π.Χ.) με το απίστευτο ποσό των 13 ταλάντων, ποσό που αντιστοιχεί σήμερα με κάπου μισό εκατομμύριο ευρώ. Αν όμως σκεφτεί κανείς πως διέτρεξε σχεδόν τρεις ηπειρούς διασχίζοντας ποτάμια, ερήμους ή χιονισμένες οροσειρές και πολεμώντας ακόμα και τραυματίας με τον Αλέξανδρο, άξιζε το κάθε τάλαντο που πληρώθηκε για την απόκτηση του. (Αντίκας 2012, Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991).

Στα ρωμαϊκά χρόνια πολλά Θεσσαλικά άλογα αναδείχτηκαν νικητές σε αρματοδρομίες από τη Ρώμη ως την Κυρήνη και την Κωνσταντινούπολη. Στην τουρκοκρατία η εκτροφή τους έπαιξε πάλι σπουδαίο ρόλο και χρησιμοποιήθηκαν με επιτυχία από κλέφτες και αρματολούς, Τούρκους αγάδες και άλλους προύχοντες, που τελικά συγκέντρωσαν τα πιο πολλά άλογα στα τσιφλίκια τους με την απελευθέρωση. Τότε ακριβώς δημιουργήθηκε το ιπποφορβείο παλιάς αρχοντικής οικογένειας, των

Ζωγράφων, με αποτέλεσμα η φυλή να πάρει το όνομα Ζωγράφεια άλογα. (Αντίκας 2012, Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991).

Κατά τον 19<sup>ο</sup> και 20<sup>ο</sup> αιώνα η εκτροφή Θεσσαλικών ίππων υπήρξε το κύριο μέσο καλλιέργειας του εύφορου κάμπου. Όμως, μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι μηχανές εκτόπισαν την ιπποπαραγωγή στις γύρω οροσειρές, όπου άρχισαν οι διασταυρώσεις με ορεινά άλογα Πίνδου, καθώς και σε άλλες ηπειρωτικές ή νησιώτικες περιοχές (Στερεά, Εύβοια, Ύδρα, Σπέτσες, Κυκλάδες, Δωδεκάνησα, Ιόνια κι αλλού). Σήμερα, έχουν καταγραφεί κάπου 300 γηγενή Θεσσαλικά άλογα στη Λάρισα, τα Τρίκαλα και τη Μαγνησία κι άλλα τόσα διασταυρωμένα με φυλή Πίνδου στην Καρδίτσα, εντοπίστηκαν δε κάπου 200 αμιγή και διασταυρωμένο σε άλλες περιοχές (Στερεά Ελλάδα κ.α.). Είναι κυρίως θηλυκά και εκτομίες, με πολύ λίγους επιβήτορες. Αυτή ακριβώς η έλλειψη οδηγεί στη συχνή διασταύρωση με επιβήτορες Πίνδου, που είναι σχετικά άφθονοι. (Αντίκας 2012, Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991).

#### *Μορφολογικά χαρακτηριστικά*

Ο Θεσσαλικός ίππος είναι μεγαλόσωμος, το ύψος ακρωμίου κυμαίνεται από 135 - 150 cm. Το κεφάλι και τα αυτιά είναι ιδιαίτερα μεγάλα και ο τράχηλος ευρύς, τριγωνικός και μυώδης. Το σώμα είναι συμπαγές με ισχυρό σκελετό και ιδιαίτερη ανάπτυξη. Η ανάπτυξη των μυικών μαζών είναι ομοιόμορφη σε όλο το σώμα, ενώ η κοιλιακή χώρα είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη στα θηλυκά και ο κορμός μακρύτερος και κυλινδρικός στα αρσενικά ζώα. Οι ωμοπλάτες και οι γλουτοί είναι μυώδεις και τα πόδια δυνατά με ογκώδεις αρθρώσεις, πλατειές μελανές οπλές, πιο μαλακές από τις

οπλές άλλων φυλών (π.χ. της Πίνδου), η ουρά και η χαιτή είναι αρκετά μακριές. (Αρσένος 2012, Παπαδημητρίου κ.α. 1998).

Παρουσιάζεται με δύο βασικούς χρωματισμούς, ορφνό και φαιό με τις αποχρώσεις τους, ως και ξανθό αρκετά συχνά. Ειδικότερα, τα κλασσικά Θεσσαλικά άλογα είναι φαιά. Υπάρχουν επίσης λευκά, άλογα με σκούρο χρώμα, όπως το ορφνός κοινός καθώς και μελανός. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά εμφανίζονται σπάνια. (Αρσένος 2012, Παπαδημητρίου κ.α. 1998).

#### *Ειδικά χαρακτηριστικά*

Ο Θεσσαλικός ίππος έχει χαρακτηριστικά Ανατολικών φυλών, αφού σε εκείνες τις πανάρχαιες φυλές έχει τις ρίζες του. Γενικά, η Θεσσαλική φυλή προσαρμόστηκε επιτυχώς σαν ζώο καλλιέργειας στο θερμό και υγρό κλίμα του κάμπου, πράγμα που επέτρεψε την εξάπλωση του εκτός του οικότοπου στον οποίο εξελίχθηκε, όπως ακριβώς έγινε και στην αρχαιότητα. Η μεγαλοσωμία απαιτεί διατροφή με καρπό (βρώμη, κριθάρι), αν και η φυλή έχει πλήρως προσαρμοστεί στη βόσκηση της πλούσιας βλάστησης του κάμπου (στα λεγόμενα ζευγαρολίβαδα) όπως και στη μεγάλη ζέστη, που ανέχεται καλύτερα από το ψύχος. (Αρσένος 2012, Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985).

#### *Αναπαραγωγή*

Η αναπαραγωγή ξεκινά στο 2<sup>ο</sup> έτος ηλικίας τους, από το Μάρτιο ως τον Ιούλιο, το δε πρόβλημα εξεύρεσης επιβητόρων οδηγεί στην ύπαρξη φοράδων που δε γέννησαν ποτέ ή μόνο μία φορά, για τον πρόσθετο λόγο ότι οι επιβήτορες ευνουχίζονται συχνά τον πρώτο χρόνο της ζωής τους. Οι χρήσεις του Θεσσαλικού

ίππου είναι πάσης φύσεως, επειδή η φυλή προσαρμόζεται εύκολα στη μεταφορά προϊόντων (κάρο), τη γεωργική καλλιέργεια (όργωμα με αλέτρι), την αθλητική ή την ελεύθερη ιππασία, αλλά και την υλοτόμηση ιδίως με τα προϊόντα διασταύρωσης με την ορεινή φυλή Πίνδου. Έτσι ο γενότυπος του είναι κατάλληλος για παραγωγή ημιόνων, πράγμα που διέγνωσαν επιτυχώς οι αρχαίοι. (Αντίκας 2012).

### *Προοπτικές*

Σήμερα αντιπροσωπευτικά ζώα της φυλής αυτής σπανίζουν, ώστε η φυλή να θεωρείται σχεδόν εξαφανισμένη. Αυτό ήταν το αποτέλεσμα της κρατικής ανεπάρκειας στην υπόθεση της διατήρησης των σπάνιων ελληνικών φυλών, που αποτελούν μέρος της εθνικής μας κληρονομιάς και της ανεξέλεγκτης βελτίωσης με ξένες φυλές. Η μόνη οδός διάσωσης της φυλής είναι η δημιουργία ενός Κέντρου Αναπαραγωγής Θεσσαλικού Ίππου με τη χρήση σύγχρονων μεθόδων όπως, η τεχνητή σπερματέγχυση με ψυγμένο ή κατεψυγμένο σπέρμα, η κατάψυξη εμβρύων και φυσικά η δημιουργία γενεαλογικού βιβλίου (Studbook) με τη γενεαλογία των παραγόμενων ζώων. (Αντίκας 2012, Ζαφράκας 1991).



**Εικόνα 36:** Θεσσαλικός ίππος.



Κατά τον Απόστολο Ζαφράκα, ολόκληρη η Θεσσαλική φυλή επιστρατεύτηκε, λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της για τις ανάγκες του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Δυστυχώς ελάχιστα ζώα επέστρεψαν μετά το τέλος του πολέμου. Το κακό συνεχίστηκε την εποχή του μεσοπολέμου, όταν το τότε Υπουργείο Γεωργίας εισήγαγε μεγαλόσωμα άλογα με σκοπό τη βελτίωση της φυλής. Σήμερα η φυλή θεωρείται σχεδόν εξαφανισμένη αν και χαρακτηριστικά της εντοπίζονται σε πληθυσμούς αλόγων στη Θεσσαλία και τη Δ. Μακεδονία. (Αντίκας 2012, Ζαφράκας 1991).

### 3.2.2.2 Φυλή πεδινής Ηλείας (ή φυλή Ανδραβίδας) (Elis Valley Horse)



**Εικόνα 37:** Ίππος της φυλής πεδινής Ηλείας.

Όπως ειπώθηκε παραπάνω, η ονομασία «φυλή πεδινής Ηλείας» είναι πιο σωστή από την καθιερωμένη «φυλή Ανδραβίδας». Τούτο για ιστορικούς λόγους, γιατί μπορεί μεν οι φυλές της Ηλείας να μην είναι οι πιο αρχαίες ή οι πιο αμιγείς της χώρας, γέννησαν όμως κάπου 75 άλογα 34 Ηλείων Ολυμπιονικών στα Ιππικά, από το 408 π.Χ.. Οι ιπποτρόφοι της Ανδραβίδας δημιούργησαν μια νέα φυλή πολύ αργότερα

από τους προγόνους τους και ίσως πιο μεγαλόσωμη από την αρχαία, με τη διαδικασία συζεύξεων ντόπιων φοράδων και ξένων επιβητόρων ιδίως Αγγλονορμανδικής και Αγγλοαραβικής φυλής το 19<sup>ο</sup> - 20<sup>ο</sup> αιώνα, καθώς και της συγγρικής Νόνιους αργότερα. Η διασταύρωση ντόπιων φυλών με ξένες, ιδίως στην Πελοπόννησο, δεν είναι φυσικά εφεύρεση των Ηλείων του 19<sup>ου</sup> αιώνα αλλά κοινή ελληνική πρακτική ήδη από τον 5<sup>ο</sup> αιώνα π.Χ. Στην εύφορη όμως πεδιάδα του Πηνειού που διασχίζει την Ηλεία οι γεωργοί διατηρούσαν πάντα το ντόπιο άλογο για να καλλιεργούν τη γη, αφού αποτελούσε την πιο χρήσιμη «ιπποδύναμη» πριν την εμφάνιση της μηχανοκίνησης. (Αντίκας 2012, Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991).

Μετά τη δεκαετία του 1960, περιορίστηκε δραματικά ο πληθυσμός της φυλής κι έμειναν μόνο τα βιολογικά απομεινάρια της για να θυμίζουν την ιπποτροφική κληρονομιά αιώνων. Φυσικά οι αθρόες εισαγωγές ξένων φυλών τον περασμένο αιώνα διαμόρφωσαν το φαινότυπο και γενότυπο του σημερινού αλόγου. Από έρευνες φαίνεται πως λιγότερα από εκατό εμφανίζουν τυπικά χαρακτηριστικά, ενώ τα υπόλοιπα είναι επιμιξίες με την ορεινή φυλή, τα πιο πολλά θηλυκά. Μόνο 7 επιβήτορες βρέθηκαν στην απογραφή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, οι οποίοι παρουσίαζαν στατιστικά σημαντική παραλλακτικότητα στο σωματότυπο, με συνέπεια να κατατάσσονται δύσκολα σαν προϊόντα της φυλής. Η έλλειψη επιβητόρων ανάγκασε τους ιδιοκτήτες να στραφούν στη γονιμοποίηση των φοράδων με επιβήτορες ορεινής φυλής. Το γεγονός είναι ότι παρά τις προσμίξεις διατήρησε μορφολογικά γνωρίσματα των προγόνων του της αρχαίας εποχής. (Αντίκας 2012, Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991). Σύμφωνα με τον κ. Κωστάρα Ν., πρόεδρο της "Αμάλθεια" ο αριθμός των καθαρόαιμων ίππων φυλής πεδινής Ηλείας είναι λιγότερα από 80 άλογα.

*Μορφολογικά χαρακτηριστικά*

Τα άλογα πεδινής Ηλείας είναι μεγαλόσωμα, με ύψος ακρωμίου που κυμαίνεται από 150 - 160 cm (149 cm για τις φοράδες κατά μέσο όρο και 157 cm για τους επιβήτορες αν μερικοί φτάνουν τα 165 cm). Το κεφάλι είναι σχετικά ογκώδες και τράχηλος φαρδύς και μυώδης. Συνηθίζεται να κόβεται η χαιίτη χαμηλά, για να στέκεται όρθια με κάποια μορφή ριπιδοειδή (ρωμαϊκή ή πολεμική χαιίτη). Το σώμα είναι φαρδύ, μυώδες, συμπαγές, με γραμμή της ράχης ελαφρώς κοίλο, με ανεπτυγμένες ωμοπλάτες και γλουτούς λόγω διασταυρώσεων με άλογα έλξης, τα δε άκρα είναι δυνατά με χοντρά οστά, αρθρώσεις και ισχυρούς τένοντες. (Αρσένος 2012, Παπαδημητρίου κ.α. 1998).

Κυρίαρχο χρώμα είναι το ορφνό κι οι αποχρώσεις του (60%), κι ακολουθούν το ερυθρόφαιο (15%) και το φαιό (15%). Ειδικότερα, παρατηρούνται χρωματισμοί όπως, ο μέλας, ο ορφνός, ο καστανός, ο ξανθός και ο ερυθρόλευκος (άσπρες τρίχες στο σώμα) επί ορφνού ή ξανθού. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στα άκρα και το κεφάλι δεν είναι σπάνια. (Αρσένος 2012, Παπαδημητρίου κ.α. 1998).

*Ειδικά χαρακτηριστικά*

Η φυλή της Ανδραβίδας είναι προϊόν του συνδυασμού των εδαφοκλιματολογικών συνθηκών της εύφορης ομώνυμης πεδιάδας και της πείρας των κατοίκων στην εκτροφή αλόγων. Το πιο μεγαλόσωμο και ένα από τα ωραιότερα ελληνικά άλογα διατήρησε μορφολογικά γνωρίσματα των αρχαίων προγόνων του, παρά τις διασταυρώσεις με φράγκικα πολεμικά άλογα κατά τη φραγκοκρατία και με άλογα ανατολικού τύπου κατά την τουρκοκρατία. Γενικώς τα άλογα της φυλής είναι

επιβλητικά και αρμονικά στις διαστάσεις με χαρακτήρα ήπιο, που τα κάνει ιδεώδη για όποια γεωργική εργασία, ακόμα και τη βαριά έλξη. Το χειμώνα τα σταβλίζουν και τα τρέφουν με καρπούς και σανό. Το θέρος τα δένουν με τριχιά στο κτήμα ή την αυλή μόνο από αγάπη, περηφάνια, γόητρο, ιππασία και κοινωνική προβολή. Η τελευταία είναι σοβαρό κίνητρο, αφού μία νίκη στην ετήσια έκθεση της Ανδραβίδας που είναι η κορυφαία κοινωνική εκδήλωση του τόπου προκαλεί το θαυμασμό για την ιπποτροφική ικανότητα του ιδιοκτήτη (Εικόνα 38). Φοράδες αυτής της φυλής, διασταυρούμενες με επιβήτορα αγγλικής καθαρόαιμης φυλής, μπορούν να δώσουν παράγωγα ιδανικά για υπερπήδηση εμποδίων. (Αρσένος 2012, Αληφακιώτης 2000, Ζαφράκας 1991, Menegatos 1985).



**Εικόνα 38:** Άλογο της φυλής πεδινής Ηλείας στην 76<sup>η</sup> Ιππική Έκθεση Ανδραβίδας, 30 Σεπτεμβρίου 2010. (Πηγή: ΑΝΔΡΑΒΙΔΑ Down - Town)

### *Αναπαραγωγή*

Η ενήβωση καθυστερεί σε σύγκριση με τις άλλες ελληνικές φυλές, αφού αρχίζει μετά τη συμπλήρωση του 2<sup>ου</sup> έτους και συνήθως αναπαράγεται στο 3<sup>ο</sup> έτος, γεγονός που συνηγορεί έμμεσα στο ότι φέρει γονίδια ψυχρών φυλών. Πολλοί ιδιοκτήτες δεν γονιμοποιούν τις φοράδες τους είτε γιατί δεν θέλουν να αυξήσουν τον αριθμό των ζώων τους αφού δεν τα χρησιμοποιούν, είτε γιατί δεν βρίσκουν τον κατάλληλο επιβήτορα. (Αντίκας 2012).

### *Προοπτικές*

Για τη διάσωση και διατήρηση της σπουδαίας, έστω νεότερης, αυτής της φυλής των δύο αιώνων χρειάζεται η διατήρηση της ιστορικής παράδοσης του τόπου με ενίσχυση από κάθε επίσημο φορέα, κρατικό ή ιδιωτικό (όπως το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, η Φίλιππος Ένωση, η Ελληνική Ομοσπονδία Ιππασίας, η Πανελλήνια Ομοσπονδία Παραδοσιακής Ιππικής). Ακόμα, είναι αναγκαία η δημιουργία γενεαλογικού βιβλίου (Studbook) κατά προτίμηση από τοπικό φορέα, καθώς και η δημιουργία σύγχρονου Κέντρου Αναπαραγωγής με τη βοήθεια προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Αντίκας 2012, Ζαφράκας 1991).

### *3.3 Προσδιορισμός του κινδύνου εξαφάνισης*

Ο προσδιορισμός του κινδύνου εξαφάνισης των φυλών των αγροτικών ζώων αποτελεί ένα σημαντικό κριτήριο για την επιλογή των στρατηγικών διατήρησης των φυλών. Η εκτίμηση του κινδύνου εξαφάνισης μιας φυλής είναι σύνθετη διαδικασία καθώς οι παράγοντες που σχετίζονται με το βαθμό κινδύνου εξαφάνισης των αγροτικών ζώων, είναι παράμετροι που εκτιμώνται με αντικειμενικές μεθόδους, όπως

οι δημογραφικές και γενετικές παράμετροι, η γεωγραφική συγκέντρωση αλλά και παράμετροι όπως οι κοινωνικές - οικονομικές που η εκτίμηση τους γίνεται με μεθόδους που βασίζονται σε πιο υποκειμενικές αξιολογήσεις. (FAO 2007).

Κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί διάφορα συστήματα ταξινόμησης των φυλών με σκοπό την αξιολόγηση του βαθμού κινδύνου εξαφάνισης τους, χρησιμοποιώντας διαφορετικά κριτήρια αξιολόγησης. Ο FAO πρότεινε το 2007 την ταξινόμηση των φυλών στις κατηγορίες που παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.

**Πίνακας 2:** Ταξινόμηση των φυλών αγροτικών ζώων ανάλογα με το βαθμό κινδύνου εξαφάνισης σύμφωνα με τον FAO.

<u>Κατηγορίες φυλών</u>	<u>Περιγραφή</u>
<b>1. Εξαφανισμένες φυλές:</b>	πλέον είναι αδύνατον να αναδημιουργηθεί πληθυσμός από μια φυλή. Η εξαφάνιση είναι βέβαιη όταν δεν υπάρχουν πλέον αρσενικά αναπαραγωγής (σπέρμα), θηλυκά αναπαραγωγής (ωοκύτταρα) ούτε και εναπομείναντα έμβρυα.
<b>2. Φυλές σε κρίσιμη κατάσταση:</b>	ο συνολικός αριθμός θηλυκών αναπαραγωγής είναι μικρότερος από 100, ή ο συνολικός αριθμός αρσενικών αναπαραγωγής είναι μικρότερος ή ίσος με 5, ή το συνολικό μέγεθος του πληθυσμού είναι λίγο μεγαλύτερο από 100 με τάση μείωσης και το ποσοστό των θηλυκών που αναπαράγονται αμιγώς είναι κάτω του 80%.
<b>3. Φυλές σε κίνδυνο εξαφάνισης:</b>	ο συνολικός αριθμός θηλυκών αναπαραγωγής είναι μεταξύ του 100 και του 1.000 ή ο συνολικός αριθμός αρσενικών αναπαραγωγής είναι μικρότερος ή ίσος με 20 και μεγαλύτερος από 5 ή το συνολικό μέγεθος του πληθυσμού είναι λίγο μεγαλύτερο από 100 με τάση αύξησης και το ποσοστό των θηλυκών που αναπαράγονται αμιγώς είναι άνω του 80% ή το συνολικό μέγεθος του πληθυσμού είναι λίγο μεγαλύτερο από 1.000 με τάση μείωσης και το ποσοστό των θηλυκών που αναπαράγονται αμιγώς είναι κάτω του 80%.
<b>4. Φυλές σε κρίσιμη κατάσταση με πρόγραμμα διατήρησης ή φυλές σε κίνδυνο εξαφάνισης με πρόγραμμα διατήρησης:</b>	οι φυλές σε κρίσιμη κατάσταση ή σε κίνδυνο εξαφάνισης οι οποίες διατηρούνται με κάποιο πρόγραμμα διατήρησης.
<b>5. Φυλές που δεν κινδυνεύουν:</b>	ο συνολικός πληθυσμός των θηλυκών αναπαραγωγής και των αρσενικών αναπαραγωγής είναι μεγαλύτερος από 1.000 και 20, αντίστοιχα, ή το μέγεθος πληθυσμού αγγίζει τα 1.000 και το ποσοστό των αμιγώς αναπαραγόμενων θηλυκών είναι κοντά στο 100% και το συνολικό μέγεθος πληθυσμού αυξάνεται.

Στη Βάση Δεδομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ζωικής Παραγωγής (EAAP - AGDB) προτείνεται ένα σύστημα ταξινόμησης των φυλών το οποίο εφαρμόζεται από

το EFABIS (European Farm Animal Biodiversity Information System) και βασίζεται στον αναμενόμενο βαθμό αιμομιξίας σε χρονικό διάστημα 50 ετών ( $\Delta F - 50$ ). Οι υπολογισμοί πραγματοποιούνται σύμφωνα με τον τύπο  $Ne = 4M / M+F$  (Πίνακας 3).

**Πίνακας 3:** Ταξινόμηση φυλών ανάλογα με το βαθμό κινδύνου εξαφάνισης σύμφωνα με την εκτίμηση του  $\Delta F$  σε χρονικό διάστημα 50 ετών ( $\Delta F - 50$ ). (Πηγή: FAO, 2007β και του Ne)

Κατηγορίες	$\Delta F-50$	Ne (όπως εκτιμάται στο EFABIS)
φυσιολογική κατάσταση	< 5%	$\geq 95$
πιθανός κίνδυνος στο μέλλον	5-15%	$45 \leq Ne < 95$
μικρός κίνδυνος εξαφάνισης	16-25%	$28 \leq Ne < 45$
κίνδυνος εξαφάνισης	26-40%	$20 \leq Ne < 28$
κρίσιμη κατάσταση	> 40	$Ne < 20$

**Πίνακας 4:** Καθορισμός βαθμού κινδύνου εξαφάνισης ανάλογα με τον αριθμό των θηλυκών ζώων αναπαραγωγής σύμφωνα με το σύστημα της E.E. (Πηγή: Alderson, 2009)

Είδη αγροτικών ζώων	Όριο αριθμού θηλυκών ζώων αναπαραγωγής
ιπποειδή	5.000
βοοειδή	7.500
πρόβατα και αίγες	10.000
χοίροι	15.000
πτηνά	22.500

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (E.E.) χαρακτηρίζει το επίπεδο κρισιμότητας με στόχο την παροχή οικονομικών κινήτρων στους εκτροφείς που εκτρέφουν φυλές που βρίσκονται σε κίνδυνο. Στην περίπτωση αυτή, ο βαθμός κινδύνου καθορίζεται από τον αριθμό των θηλυκών ζώων αναπαραγωγής. Έχουν οριστεί ξεχωριστά όρια για το κάθε είδος αγροτικού ζώου (Πίνακας 4).

### *3.4 Νομοθεσία στην Ελλάδα*

Ο Νόμος 1197 / 81 (Α' 240) «Περί προστασίας των ζώων» περιλαμβάνει γενικές διατάξεις που αφορούν την προστασία των ζώων εργασίας και ιδιαίτερα τα άρθρα 1 έως και 3. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 5 αρμόδιες αρχές για τον έλεγχο της εφαρμογής των διατάξεων του Νόμου αποτελούν τα Τμήματα Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων της χώρας και οι αρμόδιες υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας. Σε περίπτωση βεβαίωσης παράβασης εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 8 του Νόμου όπως αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 47 του Νόμου 4235 / 2014 (Α' 32) «Διοικητικά μέτρα, διαδικασίες και κυρώσεις στην εφαρμογή της ενωσιακής και εθνικής νομοθεσίας στους τομείς των τροφίμων, των ζωοτροφών και της υγείας και προστασίας των ζώων και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων».

Με το Π.Δ. 434 / 1995 έγινε η κατάταξη των αναγνωρισμένων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων ανάλογα με το διαπιστωμένο αριθμό ατόμων σε τέσσερις (4) κατηγορίες: κατάσταση εξαφάνισης, επισφαλής, ευαίσθητη και κατάσταση κανονική. (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι). Επιπροσθέτως, με τον Κανονισμό (ΕΚ) 817 / 2004 ορίστηκε το κατώφλι θηλυκών ζώων αναπαραγωγής κάτω από το οποίο μια φυλή θεωρείται ως απειλούμενη με εγκατάλειψη (Βοοειδή: 7.500, Αίγες και Πρόβατα: 10.000, Ιπποειδή: 5.000 και Χοίροι: 15.000). Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΠ.Α.Α.Τ.) από το έτος 1997 εφαρμόζει πρόγραμμα διατήρησης απειλούμενων φυλών αγροτικών ζώων (Κ.Υ.Α. 280/343571/4969/8-9-1997, Κ.Υ.Α. 571/125768/6-2-2004, Κ.Υ.Α 079833/24-10-2011) (Πίνακας 5).



Παρά τα προβλήματα που εμφανίστηκαν, το εφαρμοζόμενο πρόγραμμα είχε σημαντική συνεισφορά στη διάσωση και τη διατήρηση των αυτόχθονων φυλών στη χώρα μας. Ωστόσο υπάρχουν ακόμη περιθώρια βελτίωσης αλλά και εμπλουτισμού του και με άλλες δράσεις που θα αξιοποιούν πλήρως τις δυνατότητες των φυλών για τις οποίες προηγουμένως θα έχουν καθοριστεί και αναδειχτεί τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα. Προς την κατεύθυνση αυτή, η συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων (Πολιτεία, οργανώσεις παραγωγών, κτηνοτρόφοι) κρίνεται ως επιβεβλημένη.

**Πίνακας 5:** Νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα. (Πηγή: minagric.gr)

ΝΟΜΙΚΗ ΒΑΣΗ		Θέμα	ΦΕΚ	Αρμόδια υπηρεσία για ελέγχους-κυρώσεις
ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	ΚΥΑ ή ΑΠΟΦΑΣΗ			
<b>ΙΠΠΟΕΙΔΗ</b>				
Οδηγία 90/427/ΕΟΚ	Υ.Α. 327239	Ζωοτεχνικοί όροι για την εμπορία αναπαραγωγών ιπποειδών, του σπέρματος, των ωαρίων και των εμβρύων τους, σε συμμόρφωση προς την οδηγία 90/427/ΕΟΚ του Συμβουλίου	672/7.8.91 (Τ. Β')	
Απόφαση 92/353/ΕΟΚ	Υ.Α. 314710	Αναγνώριση φορέων που καταρτίζουν ή τηρούν γενεαλογικά βιβλία για τα ιπποειδή	19/22.1.93 (Τ. Β')	
Απόφαση 92/354/ΕΟΚ		Για τον καθορισμό ορισμένων κανόνων που αποσκοπούν στην εξασφάλιση του συντονισμού μεταξύ οργανώσεων ή ενώσεων που τηρούν ή συντάσσουν γενεαλογικά βιβλία για τα καταχωρημένα ιπποειδή.		
Απόφαση 93/623/ΕΟΚ		Περί καταρτίσεως εγγράφων αναγνώρισης (διαβατηρίου) που συνοδεύει τα καταχωρημένα ιπποειδή.		
Απόφαση 96/78/ΕΟΚ		Σχετικά με την θέσπιση κριτηρίων για την εγγραφή και την καταχώρηση, σε γενεαλογικά βιβλία ιπποειδών, τα οποία προορίζονται για αναπαραγωγή.		
Απόφαση 96/79/ΕΟΚ		Για τον καθορισμό των ζωοτεχνικών πιστοποιητικών, όσον αφορά το σπέρμα, τα ωάρια και τα έμβρυα καταχωρημένων ιπποειδών		
Οδηγία 90/428/ΕΟΚ	Υ.Α. 396842/92	Εμπορία ιπποειδών για αγώνες και όροι συμμετοχής στους αγώνες αυτούς	616/12.10.92 (Τ. Β')	
<b>ΓΕΝΙΚΑ</b>				
	Π.Δ 434/1995	Μέτρα για τη διατήρηση και προστασία των αυτόχθονων φυλών των αγροτικών ζώων	248/30.11.95 (Τ. Α')	

Τα προβλήματα είναι πολλά και πέρα από τις ανεξέλεγκτες διασταυρώσεις αλλά και την «απαξίωση» τους, δεν έχουν επιτύχει σε μεγάλο βαθμό ούτε τα

χρηματοδοτούμενα προγράμματα διατήρησης και διάσωσης, για διάφορους λόγους, μεταξύ των οποίων η ελλιπής καταγραφή και μελέτη και το γεγονός πως η πλειονότητα των σπάνιων φυλών εκτρέφεται παραδοσιακά και δεν πληροί τις γραφειοκρατικές προϋποθέσεις των προγραμμάτων επιδότησης.

Οι κατευθυντήριες γραμμές για την ευζωία των ιπποειδών εργασίας του Παγκόσμιου Οργανισμού για την Υγεία των Ζώων περιλαμβάνουν κριτήρια και δείκτες ευζωίας, ειδικές προδιαγραφές για την παροχή τροφής, νερού και στέγασης, καλές πρακτικές χειρισμού, συμπεριφοράς και φροντίδας, τους μέγιστους χρόνους εργασίας, καθώς και πρακτικές διαχείρισης κατά το τέλος της εργασιακής ζωής των ζώων (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ).

Το Μέτρο 10 «Γεωργοπεριβαλλοντικά και Κλιματικά Μέτρα» Δράση 10.1.09 του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014 - 2020 αφορά στη «Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων». Δικαιούχοι μπορούν να κριθούν γεωργοί, φυσικά και νομικά πρόσωπα ή ομάδες αυτών, οι οποίοι είναι κάτοχοι των φυλών αγροτικών ζώων που απειλούνται με εξαφάνιση. Οι αυτόχθονες φυλές που κινδυνεύουν με εξαφάνιση παρακολουθούνται από τα Κέντρα Ζωικών Γενετικών Πόρων τα οποία τηρούν και τα σχετικά γενεαλογικά βιβλία.

Η Δράση έχει ως στόχο την στήριξη των κτηνοτρόφων που εκτρέφουν απειλούμενες αυτόχθονες φυλές αγροτικών ζώων και συμβάλλει στη διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας στον τομέα της ζωικής παραγωγής. Μειονέκτημα των αυτόχθονων φυλών που κινδυνεύουν με εξαφάνιση, είναι οι χαμηλές τους αποδόσεις οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα απώλεια εισοδήματος για τους εκτροφείς τους. Έτσι, οι εκτροφείς συχνά προβαίνουν στην αντικατάσταση των φυλών αυτών με άλλες πιο

αποδοτικές φυλές ή σε ανεξέλεγκτες διασταυρώσεις με σκοπό την αύξηση των αποδόσεων. Συνεπώς, η οικονομική στήριξη μέσω της δράσης αποτελεί βασικό κίνητρο για τη διατήρηση των ζώων των φυλών αυτών αφού αναπληρώνει την ως άνω αναφερόμενη απώλεια εισοδήματος.

Πρόσφατα, η Διεύθυνση Ζωικών Γενετικών Πόρων και Κτηνοτροφικών Εγκαταστάσεων του ΥΠ.Α.Α.Τ, εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία γνωστοποιούσε ότι μετά την καταβολή της ενίσχυσης της προκαταβολής της Δράσης 10.1.09 «Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων», οι ενταγμένοι δικαιούχοι, κάτοχοι ιπποειδών της 1<sup>ης</sup> και 2<sup>ης</sup> Πρόσκλησης της Δράσης 10.1.09 του ΠΑΑ 2014 - 2020, θα έχουν τη δυνατότητα να καταχωρήσουν τον αριθμό σήμανσης των ίππων τους στο Πληροφοριακό Σύστημα υποστήριξης υλοποίησης της Δράσης 10.1.09 στον σχετικό ιστότοπο. Με τη νέα διαδικασία καταγραφής, όλοι οι ιδιοκτήτες ιπποειδών σε όλη την Ελλάδα θα είναι υποχρεωμένοι να αναλάβουν τις ευθύνες τους απέναντι στα ζώα τους και να διασφαλίζουν πως τηρούνται όλα τα πρότυπα πρόνοιας και ευζωίας. Η αδυναμία να φροντίσουν σωστά τα ζώα τους θα επιφέρει νομικές κυρώσεις. Η σήμανση των ιπποειδών αποτελεί αποτέλεσμα της προσπάθειας εφαρμογής των Κανονισμών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΥ) 2015 / 262, κοινώς γνωστών ως «Κανονισμός Διαβατηρίων για Ιπποειδή». Στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ παρουσιάζονται οι διευκρινήσεις που δόθηκαν το 2018 σχετικά με τη σήμανση των ιπποειδών από τα αρμόδια τμήματα του ΥΠ.Α.Α.Τ.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 - Διαφύλαξη των Σπάνιων Φυλών**

### *4.1 Σημασία της διαφύλαξης*

Η σπουδαιότητα της διαφύλαξης των ελληνικών φυλών ίππων που απειλούνται με εγκατάλειψη, έγκειται στο γεγονός ότι στο πέρασμα των αιώνων έχουν προσαρμοστεί σε αντίξοες τοπικές εδαφοκλιματικές συνθήκες, είναι ανθεκτικές, λιτοδίαιτες και μπορούν να αξιοποιούν τους φτωχούς ορεινούς βοσκοτόπους. Συνεπώς, οι φυλές αυτές συνιστούν πολύτιμες γονιδιακές δεξαμενές, οι οποίες, ενώ σήμερα φαίνεται ότι δεν έχουν οικονομική σημασία, μπορούν στο μέλλον να αποβούν πολύτιμες εφόσον μεταβληθούν οι οικονομικές, κοινωνικές, επιστημονικές και οικολογικές συνθήκες άσκησης της ζωικής παραγωγής. Εκτός από οικονομικούς λόγους υπάρχουν και επιστημονικοί λόγοι που επιβάλλουν την προστασία των απειλούμενων με εξαφάνιση φυλών. (Μπιζέλης 2014, Πλασσαρά 2003).

Η διατήρηση των φυσικών πόρων κάθε περιοχής, όπως του εδάφους, του νερού, των ορυκτών, των φυτών και των ζώων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ευημερία και την πρόοδο της περιοχής. Η μη χρηστή εκμετάλλευση των πόρων αυτών συνεπάγεται υποβάθμιση της περιοχής, η οποία μεταφράζεται σε μετρήσιμους οικονομικούς, κοινωνικούς, πολιτιστικούς και αισθητικούς πόρους. Τα αγροτικά ζώα αποτελούν φυσικό πόρο από τον οποίο ο άνθρωπος αντλεί οφέλη από πολλές χιλιετίες. Ο πληθυσμός των ζώων έχει συρρικνωθεί σε τόσο μικρά μεγέθη, ώστε οι φυλές αυτές να απειλούνται από γενετική αλλοίωση και εξαφάνιση. Επίσης, υπάρχουν εκτιμήσεις ότι τα τελευταία χρόνια έχουν εξαφανιστεί αρκετές φυλές ίππων, με την έννοια ότι οι φυλές αυτές δεν υπάρχουν πλέον ή ότι εξαιτίας του

μικρού του μεγέθους είναι δύσκολο έως αδύνατο να αναμιχθούν αμιγώς. (Μπιζέλης 2014, Ρογδάκης 2006, Πλασσαρά 2003).

Πολλοί θεωρούν ότι η εξαφάνιση των αυτόχθονων φυλών είναι μία φυσιολογική και δικαιολογημένη εξέλιξη, από την άποψη ότι η οικονομικά μη ανταγωνιστικές φυλές δεν παρουσιάζουν ενδιαφέρον και ότι ο άνθρωπος, με τον ίδιο τρόπο που τις δημιούργησε, μπορεί να αγνοήσει και την τύχη εκείνων που έχουν παύσει να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του. Στην ακραία αυτή άποψη αντιτίθενται άλλοι, οι οποίοι προσδίδουν στις σπάνιες φυλές σημαντική σημασία και θεωρούν αναγκαία τη θεσμοθέτηση μέτρων διαφύλαξης τους. (Ρογδάκης 2006).

Υπέρ της τελευταίας άποψης συνηγορούν πολλοί λόγοι. Η ύπαρξη γενετικής παραλλακτικότητας μεταξύ και εντός των φυλών που απαρτίζουν το είδος είναι προϋπόθεση αναγκαία για τη βελτίωση των αποδόσεων τους, ένας πληθυσμός γενετικώς ομοιογενής είναι από εξελικτική άποψη ουσιαστικά νεκρός και μακροπρόθεσμα καταδικασμένος σε παρακμή και εξαφάνιση. Οι αυτόχθονες φυλές αλόγων όπως και όλων των άλλων αγροτικών ζώων, είναι προϊόν μακροχρόνιας πίεσης της φυσικής και ζωοτεχνικής επιλογής. Η επί αιώνες διαρκούσα επιλεκτική πίεση, σε ένα κατά κανόνα αντίξοο περιβάλλον, τους προσέδωσε μοναδικά χαρακτηριστικά, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται η ανθεκτικότητα σε ασθένειες, η ανθεκτικότητα στις τραχείς και μεταβαλλόμενες καιρικές συνθήκες, η ικανότητα αξιοποίησης της πτωχής και κατά περιόδους μόνο φύομενης βλάστησης και η ικανότητα επιβίωσης με περιορισμένους πόρους τροφής και νερού. (Ρογδάκης 2006).

Κατά συνέπεια, οι γονιδιακές δεξαμενές των φυλών αυτών περιέχουν γονίδια, τα οποία, ενώ σήμερα φαίνεται να μην έχουν οικονομική σημασία, είναι δυνατόν στο

μέλλον να αποβούν πολύτιμα, εάν μεταβληθούν οι οικονομικές, κοινωνικές, επιστημονικές και οικολογικές συνθήκες. Για παράδειγμα τα άτομα κάποιας φυλής μπορεί να συμβάλλουν ως βελτιωτές της γονιμότητας των ατόμων μιας άλλης φυλής. (Μπιζέλης 2014, Ρογδάκης 2006).

Τέλος, δεν πρέπει να αγνοείται ότι οι φυλές των αγροτικών ζώων είναι προϊόντα δημιουργίας του ανθρώπου και ως εκ τούτου, αποτελούν μέρος της πολιτιστικής του κληρονομιάς. Επομένως, έχουν τουλάχιστον την ίδια αξία να προστατευθούν και να κληροδοτηθούν στις επόμενες γενεές όπως και τα άλλα άψυχα δημιουργήματα της καλλιτεχνικής του ενασχόλησης. Πέραν τούτου, οι αυτόχθονες φυλές, ως μέρους του πολιτισμού, προσφέρουν υπηρεσίες στην εκπαίδευση και την έρευνα σε ιστορικά και εθνολογικά θέματα και επιπλέον αυξάνουν με την παρουσία τους το αισθητικό κάλλος της ποικιλομορφίας. (Μπιζέλης 2014, Ρογδάκης 2006, Πλασσαρά 2003).

Συνεπώς, οι λόγοι διάσωσης των απειλούμενων αυτόχθονων φυλών είναι:

- ✓ *Οικονομικοί:* Οι γονιδιακές δεξαμενές των φυλών αυτών περιέχουν πολύτιμα γονίδια, τα οποία ενώ σήμερα φαίνεται ότι δεν έχουν οικονομική σημασία, μπορούν στο μέλλον να αποβούν πολύτιμα, εάν μεταβληθούν οι συνθήκες άσκησης της ζωικής παραγωγής και καταστούν αναγκαίες αλλαγές στα συστήματα εκτροφής των ζώων.
- ✓ *Ερευνητικοί:* Η διαφύλαξη της γενετικής παραλλακτικότητας των διαφόρων ειδών αγροτικών ζώων ευνοεί την πρόοδο της γενετικής επιστήμης.
- ✓ *Κοινωνικοί και πολιτισμικοί:* Οι φυλές των αγροτικών ζώων είναι συνυφασμένες με την ιστορική εξέλιξη του ανθρώπου και ως εκ τούτου αποτελούν μέρος της πολιτιστικής του κληρονομιάς.

Στα μέτρα που προτείνουν οι ειδικοί, συμπεριλαμβάνονται, η μελέτη των φυσιολογικών ιδιοτήτων και η γενετική πιστοποίηση των φυλών με τη χρήση γονιδιακής τεχνολογίας. Επίσης, η εφαρμογή προγραμμάτων γενετικής βελτίωσης τους, η βελτίωση συνθηκών διαβίωσης των ίππων, η ίδρυση επιπλέον συλλόγων και φορέων διατήρησης, προώθησης και στήριξης της κάθε σπάνιας φυλής ανάλογα με τον κίνδυνο εξαφάνισής τους. (Μπιζέλης 2014).

#### *4.2 Κριτήρια Αξιολόγησης*

Θα ήταν εσφαλμένο να οδηγηθεί κάποιος στο γενικό συμπέρασμα ότι επιβάλλεται με κάθε τρόπο η διατήρηση όλου του πλήθους των αυτόχθονων φυλών. Αυτό είναι εκ των πραγμάτων αδύνατον, αλλά και μη απαραίτητο. Αυτό που προέχει είναι, πρώτον, να εντοπιστούν οι φυλές που όντως απειλούνται από εξαφάνιση και δεύτερον, να αξιολογηθεί, με βάση συγκεκριμένα κριτήρια, ποιες από αυτές είναι σκόπιμο να προστατευτούν. Η απόφαση αυτή δεν πρέπει να είναι αυθαίρετη, αλλά οφείλει να βασίζεται σε συγκεκριμένα ορθολογιστικά κριτήρια. (Ρογδάκης 2006).

Οι βασικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληρεί μία κινδυνεύουσα φυλή, ώστε να αναληφθούν πρωτοβουλίες διαφύλαξης της είναι:

(α) να είναι αμιγής και να μην έχει διασταυρωθεί κατά τις τελευταίες γενεές με άλλες φυλές, (β) να μη συγγενεύει γενετικώς στενά με άλλες φυλές του εσωτερικού ή του εξωτερικού, (γ) να διαφέρει από τις κυρίαρχες φυλές σε μία τουλάχιστον ιδιότητα με οικονομική σημασία (σωματικό μέγεθος, ανθεκτικότητα, συμπεριφορά κ.α.) ή σε ιδιότητες που είναι δυνατόν να αποκτήσουν οικονομική σημασία στο μέλλον (χρωματισμός, φυσιολογικά γνωρίσματα, συχνότητα μειζόνων γονιδίων κ.α.), (δ) να

συνδέεται με την ιστορική και την πολιτιστική εξέλιξη μιας περιοχής, (ε) να συμβάλλει στην ψυχαγωγία του ανθρώπου. (Μπιζέλης 2014, Ρογδάκης 2006).

#### *4.3 Γενετική των Μικρών Πληθυσμών*

Η προστασία μιας σπάνιας φυλής έχει νόημα μόνο εφόσον εξασφαλίζεται η γενετική σταθερότητα και η διατήρηση των βασικών γνωρισμάτων στις γενεές που διαδέχονται η μία την άλλη. (Ρογδάκης 2008).

Η ομομειξία, επηρεάζει την κατανομή των γονοτύπων, δηλαδή, αυξάνει την ομοζυγωτία και μειώνει, αντίστοιχα, την ετεροζυγωτία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα σε έναν ομομεικτικό πληθυσμό (α) να μειώνονται οι τιμές των διαφόρων χαρακτηριστικών των ζώων και ιδιαιτέρως αυτών που σχετίζονται με τη δαρβινική προσαρμογή (ομομεικτική κατάπτωση), (β) να αυξάνεται η συχνότητα εμφάνισης κληρονομικών ανωμαλιών και (γ) να παρατηρείται αύξηση της ομοιομορφίας εντός και ελάττωση της μεταξύ των σειρών, στις οποίες η εξακολουθητική ομομειξία διαχωρίζει τον πληθυσμό. (Ρογδάκης 2008, Λουκάς 2000).

Μία άλλη διάσταση των πληθυσμών με περιορισμένα μεγέθη είναι η τυχαία αλλαγή της γονιδιακής συχνότητας (γενετική παρέκκλιση). Η γενετική παρέκκλιση στους μικρούς πληθυσμούς έχει δύο αίτια: την άνιση συμμετοχή των γαμετών των διαφόρων γονοτύπων στο σχηματισμό της επόμενης γενιάς και την άνιση κατανομή των δύο αλληλομόρφων των ετεροζυγωτών ατόμων στους απογόνους. Η εξουδετέρωση όμως της γενετικής παρέκκλισης δεν είναι δυνατή στην πράξη και ειδικά στα αγροτικά ζώα στα οποία η δημιουργία πλήρως ομομεικτικών σειρών είναι ανεπιθύμητη αλλά και αδύνατη. (Ρογδάκης 2008).



Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι για τη διατήρηση των βασικών γνωρισμάτων μιας σπάνιας φυλής, είναι αναγκαίος ο έλεγχος της ομομειξίας. (Ρογδάκης 2008).

#### *4.4 Τα αίτια που συντελούν στον κίνδυνο της εξαφάνισης*

Σε όλο τον κόσμο, η ανάδειξη της οικονομικής σημασίας μιας φυλής οδηγεί στην αυτοδιατήρηση της. Τα προγράμματα διάσωσης και διατήρησης σπανίων φυλών, τα οποία εφαρμόζονται στη χώρα μας τα τελευταία είκοσι χρόνια, χρηματοδοτούμενα κυρίως από πόρους της Ε.Ε. δεν έχουν επιτύχει σε μεγάλο βαθμό διότι:

- Η κατάσταση των φυλών έχει μεταβληθεί σημαντικά, τόσο αριθμητικά όσο και γεωγραφικά, από το 1995, που θεσπίστηκε το Π.Δ. 434 / 1995 που εφαρμόζεται έως σήμερα.
- Η μελέτη και η καταγραφή των πληθυσμών αυτόχθονων φυλών είναι ελλιπής.
- Η πλειονότητα των σπάνιων φυλών εκτρέφεται παραδοσιακά σε εκτροφές που δεν πληρούν τις γραφειοκρατικές απαιτήσεις των προγραμμάτων και για αυτό δεν επιδοτούνται.
- Οι οικονομικές ενισχύσεις δεν διαφοροποιούνται ανάλογα με την επικινδυνότητα εξαφάνισης της φυλής, την περιοχή και τον τρόπο εκτροφής, ώστε να είναι ουσιαστικές για τη διατήρηση της φυλής.
- Δεν υπάρχει σύνδεση των προγραμμάτων ενίσχυσης των αυτόχθονων φυλών με τα προγράμματα προώθησης της βιολογικής κτηνοτροφίας.

Ωστόσο, οι δραματικές αλλαγές που εξελίσσονται στην οικονομία και την κοινωνία μας το τελευταίο διάστημα στη χώρα μας, σε συνδυασμό με τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, που όπως φαίνεται θα επιταθούν τα αμέσως προσεχή χρόνια, είναι ευκαιρία να δούμε με διαφορετική οπτική τη μορφή της κτηνοτροφίας που θέλουμε και μπορούμε να αναπτύξουμε στο μέλλον, σε πολλές περιοχές της χώρας μας. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι πολύ πιθανό να αλλάξει πολύ σύντομα και η αξία των αυτόχθονων ελληνικών φυλών. Με αυτή την προοπτική - πρόκληση η διάσωση του εγχώριου γενετικού δυναμικού ίσως είναι σήμερα, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, τόσο αναγκαία όσο και επείγουσα. (Μπιζέλης 2014).

Γενικά, τα αίτια παρακμής ή εξαφάνισης ορισμένων αυτόχθονων φυλών στη χώρα μας είναι:

- οι ανεξέλεγκτες διασταυρώσεις που πραγματοποιούνται από τους εκτροφείς τους, (Η παγκόσμια τάση είναι η αντικατάσταση των αυτοχθόνων φυλών με ξένες, βελτιωμένες που θεωρήθηκαν πιο παραγωγικές. Με το πέρασμα όμως των χρόνων τα οικονομικά δεδομένα άλλαξαν και μαζί τους, άλλαξαν και οι «δείκτες» που διαμορφώνουν αυτές τις τάσεις).
- η τεχνητή σπερματέγχυση χωρίς σχεδιασμό στις δεκαετίες του '50 και του '60,
- η μη εφαρμογή προγράμματος γενετικής βελτίωσης (ΠΓΒ) στηριζόμενων στην επιλογή μέσα στην καθαρή φυλή, στις δεκαετίες του '60 και του '70,
- το μικρό μέγεθος των εκτροφών που καθιστά δύσκολο τον έλεγχο της ομοειξίας και της γενετικής παρέκκλισης,
- η αδυναμία κατάταξης των ζώων σε φυλή με βάση το φαινότυπο και

- η ευρέως διαδεδομένη άποψη ότι στην εποχή μας παρουσιάζουν μικρή οικονομική σημασία. (Μπιζέλης 2014, Πλασσαρά 2003).

#### *4.5 Γενεαλογικά βιβλία*

Με τον όρο γενεαλογικά βιβλία (Studbooks) νοείται η συστηματική καταγραφή της γενεαλογίας των αναπαραγωγικών αρσενικών και θηλυκών ζώων μιας φυλής και των αποδόσεων τους. Τη λειτουργία των γενεαλογικών βιβλίων εξασφαλίζουν οι Ενώσεις Εκτροφέων Ζώων Καθαρόαιμης φυλής, οι οποίες συνήθως επιχορηγούνται και ελέγχονται από κρατικές υπηρεσίες. (Αρσένος 2012, Ρογδάκης 2008).

Σκοπός των ενώσεων αυτών, εκτός από την καταγραφή της γενεαλογίας των αναπαραγωγικών ζώων της φυλής, είναι: (α) η χάραξη του βελτιωτικού στόχου της φυλής (β) η διεξαγωγή της εκτίμησης των κληροδοτικών τιμών των αναπαραγωγικών ζώων και η επισήμανση των καλύτερων, με σκοπό την εφαρμογή σχεδιασμένων συζεύξεων, (γ) η διοργάνωση εκθέσεων και επιδείξεων με σκοπό την προβολή της φυλής, (δ) η καθοδήγηση των ιδιοκτητών τους, σε θέματα διατροφής, διαχείρισης και βελτίωσης των ζώων. (Αρσένος 2012, Ρογδάκης 2008).

Κριτήριο για την καταγραφή ενός αναπαραγωγικού ζώου στο γενεαλογικό βιβλίο της φυλής αποτελούσε αρχικά μόνο το κατά πόσο αυτό ανταποκρινόταν στα προκαθορισμένα πρότυπα της φυλής, τα οποία ήταν μια λεπτομερής περιγραφή των εξωτερικών γνωρισμάτων των ζώων και πολλές φορές υποκειμενικά. Για μεγάλο χρονικό διάστημα επομένως, οι ενώσεις, στηριζόμενες και στη θεωρία της ιδιαίτερης κληρονομικής δύναμης, καλλιεργούσαν το φορμαλισμό και εμπόδιζαν λίγο ή πολύ

την γενετική εξέλιξη της φυλής και τη σκέψη σε διαστάσεις πληθυσμού. (Αρσένος 2012, Ρογδάκης 2008).

Αργότερα, θεωρήθηκε αναγκαίο να αναφέρεται στα πρότυπα της φυλής τουλάχιστον το σωματικό βάρος των ενηλίκων και των δύο φύλων καθώς και η μέση ηλικία των θηλυκών ατόμων κατά τον πρώτο τοκετό. Ιδίως στη Γερμανία δίνονταν και οι τιμές ορισμένων σωματομετρήσεων, όπως π.χ. του ύψους ακρωμίου. Σήμερα, τα πρότυπα της φυλής περιορίζονται σε μία πολύ σύντομη περιγραφή των μορφολογικών χαρακτηριστικών των ζώων. (Αρσένος 2012, Ρογδάκης 2008).

#### *4.6 Γενετική Βελτίωση*

Τα νεότερα χρόνια, δυστυχώς, επικράτησε η αντίληψη πως ένα ζώο όσο μεγαλύτερο είναι, τόσο το καλύτερο. Αγνοήθηκαν οι εδαφοκλιματικές συνθήκες και η προσαρμογή τους σε αυτές, αγνοήθηκε η εμπειρία, αγνοήθηκε η ιστορία. Η εκτός ελέγχου εισαγωγή ξένων ζώων, φυσικά και αλόγων, είχε σαν αποτέλεσμα να γίνουν διασταυρώσεις και να αλλοιωθεί το γενετικό υλικό των πανάρχαιων αυτοχθόνων ζώων, να δημιουργηθούν όντα φιλάσθενα και ανίκανα να ανταποκριθούν στις συνθήκες του τόπου. (Ρογδάκης 2008).

Τα παραδείγματα είναι πολλά. Ενδεικτικά, αναφέρουμε ότι, στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο το ελληνικό ιππικό το αποτελούσαν κυρίως άλογα εισαγόμενα από εύφορες και εδαφικά ομαλές χώρες όπως π.χ. η Ολλανδία. Όταν όμως άρχισε ο πόλεμος στα δύσβατα βουνά, σύμφωνα με μαρτυρίες πολεμιστών, τα μόνα που κατάφεραν να επιζήσουν, ήταν τα μικρά ντόπια άλογα που είχαν επιστρατευτεί από τα χωριά. Άλλο παράδειγμα κατά την εποχή του μεσοπολέμου (1934 - 35), οπότε το τότε Υπουργείο

Γεωργίας, προκειμένου να βελτιωθεί, όπως νόμιζε, το ελληνικό άλογο, ώστε να γίνει μεγαλύτερο και πιο αποδοτικό, προχώρησε σε εισαγωγές ξένων αλόγων και σε διασταυρώσεις με τα ντόπια. Αποτέλεσμα, ήταν να προσβληθούν από θανατηφόρες ασθένειες, όπως για παράδειγμα η «δολίνη», και μεγάλοι πληθυσμοί αλόγων να αποδεκατιστούν. (Ρογδάκης 2008).

Οι γενετικές διαφορές αποτελούν τη βάση της γενετικής έρευνας. Ως εκ τούτου, η διαφύλαξη της γενετικής ποικιλότητας των διαφόρων ειδών των αγροτικών ζώων ευνοεί την πρόοδο της γενετικής επιστήμης. Η μελέτη της γενετικής παραλλακτικότητας στα διάφορα επίπεδα οργάνωσης και έκφρασης του γενετικού υλικού συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση της λειτουργίας του και επομένως, στην καλύτερη κατανόηση της φαινογενετικής των διαφόρων παραγωγικών ιδιοτήτων των ζώων. Ταυτόχρονα παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για τη δράση των δυνάμεων της βιολογικής εξέλιξης στους διάφορους πληθυσμούς, καθώς και για τις φυλογενετικές σχέσεις μεταξύ των διαφόρων πληθυσμών και φυλών των αγροτικών ζώων. Τα οφέλη που προσφέρει η βιοποικιλότητα στη γενετική έρευνα θα αυξάνονται όσο θα τελειοποιείται η χαρτογράφηση του γονιδιώματος των αγροτικών ζώων και θα βελτιώνονται οι μέθοδοι αναγνώρισης, απομόνωσης, κλωνοποίησης, τροποποίησης και μεταφοράς των γονιδίων τους για τη βελτίωση τους. (Ρογδάκης 2008).

Η γενετική παραλλακτικότητα εκφράζει το βαθμό διαφοροποίησης μεταξύ των ατόμων ενός πληθυσμού από γενετική άποψη. Τα επίπεδα της στον πληθυσμό αποτελούν το υπόβαθρο πάνω στο οποίο δρα τόσο η φυσική όσο και η ζωοτεχνική επιλογή. Εκτός όμως από το βαθμό διαφοροποίησης μεταξύ των ατόμων ενός πληθυσμού ή φυλής, που συνήθως εκτιμάται ως γενετική παραλλακτικότητα,

παρουσιάζει ενδιαφέρον και η εκτίμηση του βαθμού διαφοροποίησης μεταξύ των φυλών, η οποία επιτυγχάνεται με τον υπολογισμό των γενετικών αποστάσεων στους συνδυασμούς των φυλών ανά δύο. (Nei, 1975).

Θεμελιώδους σημασίας για ένα πληθυσμό είναι η ύπαρξη σημαντικών επιπέδων γενετικής παραλλακτικότητας, αφού αυτό έχει αντίκτυπο στην επιτυχή εφαρμογή ενός μελλοντικού προγράμματος βελτίωσης του πληθυσμού. Η μέση ετεροζυγωτία αποτελεί έναν αξιόπιστο και ίσως τον καλύτερο εκτιμητή της γενετικής παραλλακτικότητας σε ένα πληθυσμό. (Ρογδάκης 2008). Οι ελληνικές φυλές αλόγων παρουσιάζουν μεγάλη παραλλακτικότητα στα μορφολογικά και αναπαραγωγικά χαρακτηριστικά τους, η οποία είναι αναμενόμενο να αντανακλάται σε γενετικό επίπεδο, αν και μέχρι σήμερα δεν έχουν γίνει σχετικές εκτιμήσεις. (Αρσένος 2012).

#### *4.7 Ενέργειες διάσωσης των απειλούμενων αυτόχθονων φυλών.*

Οι συντονισμένες δράσεις διατήρησης και αξιοποίησης των απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αποτελούν προτεραιότητα της αγροτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό η Ελληνική Πολιτεία, μέσω αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων που εφαρμόζει το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΠ.Α.Α.Τ.), χορηγεί οικονομικές ενισχύσεις.

Η προσπάθεια της προστασίας των άγριων ειδών ξεκίνησε από τη δεκαετία του '90, όταν στην Ευρώπη δημιουργήθηκε μια πανευρωπαϊκή οργάνωση, το "Save", το οποίο είχε παραρτήματα σχεδόν σε κάθε χώρα της Ευρώπης. Η οργάνωση Save μεριμνά για την διάσωση της βιολογικής κληρονομιάς της Ελλάδας. Στη συνέχεια, το 2007, ακολούθησε η ίδρυση παραρτημάτων της οργάνωσης στη χώρα μας.

Οργανώθηκαν άνθρωποι που ασχολούνται με αυτά τα θέματα. Τότε δημιουργήθηκε μία Μη Κυβερνητική Οργάνωση (ΜΚΟ), η "Αμάλθεια" και από τότε, με βοήθεια στην αρχή από την οργάνωση με έδρα την Ελβετία, η "Αμάλθεια" αναπτύχθηκε και έφτασε σήμερα στο σημείο να έχει ενεργή δράση σε διάφορα θέματα, όπως στο ζήτημα της διαφύλαξης των σπάνιων φυλών. Συγκεκριμένα, έχει στηθεί μια αξιολογότερη εθελοντική κινητοποίηση, με ευρεία εκπροσώπηση σε όλη την επικράτεια, που τα τελευταία χρόνια επιταχύνει το έργο της. Αποστολή της "Αμάλθεια" είναι η προστασία, η διατήρηση και η προώθηση της Ελληνικής αγροτικής πανίδας που αποτελεί βιολογική και πολιτιστική κληρονομία μας.

Η ΜΚΟ είναι ανοιχτή σε κάθε πολίτη καθώς λειτουργεί ως κέντρο για ανταλλαγή πληροφοριών και τεχνογνωσίας μεταξύ των αρμόδιων κρατικών φορέων, πρωτοβάθμιων σωματείων ιδιοκτητών, μελετητών και εκτροφέων, ενώ βασικός στόχος των εθελοντών είναι επιπρόσθετα ο συντονισμός προγραμμάτων σε εθνικό και πανευρωπαϊκό επίπεδο σε συνεργασία με άλλα σωματεία και φορείς. Ταυτόχρονα μπορεί να αξιοποιήσει κάθε συνεισφορά υπό μορφή δράσης, καθώς διεξάγει έρευνες για τον εντοπισμό πληθυσμών που υπήρχαν παλαιότερα και σήμερα θεωρούνται εξαφανισμένοι. Ερευνώνται ακόμη πληθυσμοί ζώων που δεν έχουν μελετηθεί ποτέ, ενώ έτερες έρευνες εστιάζουν σε ομάδες ζώων με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση κάποιων φυλών ίππων το χαρακτηριστικό του πλαγιοτροχασμού αλλά και στις γενεαλογικές έρευνες λόγω χάρη για το αλογάκι της Σκύρου για το οποίο σχεδιάζεται έκδοση βιβλίου.

Μέλη της "Αμάλθεια" είναι: η Ένωση Μικρόσωμης φυλής αλόγων Σκύρου, η Ένωση Εκτροφέων Ελληνικής Βραχυκερατικής Φυλής Βοοειδών, ο Σύλλογος

Προστασίας Μικρόσωμου Αλόγου Ρόδου "Φαέθων", ο Κτηνοτροφικός Σύλλογος Περιφέρειας Αττικής - Άγιος Γεώργιος, η Ελληνική Εταιρία Κτηνιάτρων Μικρών Μηρυκαστικών, η Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, ο Διασωστικός Όμιλος Μολοσσού Ηπείρου (Δ.Ο.Μ.Η), ο Σύλλογος Αγελάδοτρόφων Αυτόχθονων Φυλών, ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αγελαδοτρόφων, η Ένωση Θεσσαλών "Φίλιππος" κι ο φυσιολατρικός και αθλητικός όμιλος "Παιωνία".



## ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η σχέση ανθρώπου - αλόγου στον ελλαδικό χώρο, ξεκίνησε πριν από πολλούς αιώνες, διαμέσω των οποίων το άλογο ενσάρκωσε πολλούς ρόλους, την θεοποιημένη μορφή, τον πολεμικό σύντροφο, το κύριο μεταφορικό μέσο των αναγκαίων προμηθειών της οικογένειας και πολύτιμο σύντροφο-συνοδοιπόρο στο δύσβατο γεωγραφικό ανάγλυφο της Ελλάδας. Στην σύγχρονη εποχή και μετά την βιομηχανοποίηση και την ανάπτυξη της αυτοκίνησης, η ιππική δεξιοτεχνία και η διατήρηση και εκτροφή των ίπων είναι γνωστή σε λίγους σε αντίθεση με την αρχαιότητα. Σήμερα, ο ίππος υπηρετεί τον άνθρωπο κυρίως ως σύντροφος ή συναγωνιστής για λόγους αναψυχής, απλής εκγύμνασης, θεραπευτικούς ή και αγωνιστικούς σκοπούς, αν και υπάρχουν ακόμα περιοχές που η χρήση του ίπου θεωρείται ακόμα απαραίτητη για την άσκηση της γεωργίας και της κτηνοτροφίας. Στην μέχρι τώρα προσπάθεια τους πολλές μελέτες θέτουν νέες βάσεις και κρίσιμα σημεία ως προς την μελλοντική διαχείριση του πληθυσμού, τη δημιουργία γενεαλογιών και την αποφυγή γενετικής του διάβρωσης. Οι ελληνικές αυτόχθονες φυλές ίπων, μία σημαντική, άγνωστη σε πολλούς, περιουσία της χώρας μας, περιμένουν την αναγνώριση και την ανάδειξη τους. Θα μπορούσαν να πιστέψουν σε αυτές τα Πανεπιστήμια και τα Ερευνητικά Ιδρύματα, η Πολιτεία με τις διάφορες υπηρεσίες και τους φορείς της και βέβαια οι τοπικές κοινωνίες.



## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αληφακιώτης Θ., 2000. Η αυτόχθονη ιπποτροφία στην Ελλάδα, Θεσσαλονίκη.
2. Αντίκας Θεόδωρος, 2012. Ίπποι και ιππολογία, Εκδόσεις Το τέταρτο, Αθήνα.
3. Anstey P., 2011. The creation of the English Hippocrates. Med Hist. Oct. 55 (4), 457 - 78.
4. Αρσένος Γεώργιος, 2012. Ιπποτροφία, Εκδόσεις Τζιόλα, Θεσσαλονίκη.
5. Αρσένος Γεώργιος, 2011. Ιπποτροφία, Διδακτικό βοήθημα, Εκδόσεις Τζιόλα, Θεσσαλονίκη.
6. Bertoti D.B., 1988. Effectof Therapeutic Horseback Ridingon Posturein Children with Cerebral Palsy, Physical Therapy 8 (10), 1505 - 1512.
7. Δερμιτζάκης Μιχαήλ, 1984. Η εξέλιξις του ίππου. Ιδιωτική έκδοση, Αθήνα.
8. Δημητριάδης Ι., 1955. Ιπποτροφία, Προβατοτροφία, αιγοτροφία, Χοιροτροφία, Εκδόσεις Σ. Γαρταγάνης, Θεσσαλονίκη.
9. Επιστημονική Εταιρία Θεραπευτικής Ιππασίας και Ιπποθεραπείας Ελλάδας ([www.eethiie.gr](http://www.eethiie.gr)).
10. Ζαφράκας, Α., 1991. Ο ίππος και η εκτροφή του, Θεσσαλονίκη.
11. Hard Robin, 1997. The Library of Greek Mythology, Oxford: Oxford University Press.
12. Hastie S. and Sharoles J., 1999. Horse paedia, A complete guide to horse care, Ringpress books, Lydney, Cloucestershine, UK.
13. Θαλής Στρουθόπουλος, 2006. Γεωπονικό λεξικό, Εκδόσεις Αγρότυπος, Αθήνα.
14. Kainer R. et al., 2013. Έγχρωμος Άτλας Ανατομικής των Παραγωγικών Ζώων, Επιστημονική επιμέλεια: Μενεγάτος Ι., Μπαλάσκας Χ., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα.

15. Καραντούνιας Α. Γ., 1967. Ιπποτροφία, Ονοτροφία (σημειώσεις). Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή Αθηνών, Αθήνα.
16. Κωστάρης Ν., 1997. The Skyros Pony. BA Project in Equine Studies, Warwickshire College for Agriculture, Horticulture and Equine Studies, UK.
17. Λουκάς Μ., 2000. Γενετική, Α' Τόμος, Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα.
18. Macfarquhar C., Gleig G., Bell A., 2016. Encyclopaedia Britannica or Dictionary of Arts, Sciences and Miscellaneous Literature, Creative Media Partners, UK.
19. Μαυρόπουλος Θ., 2010. Ομήρου Ιλιάδα, Μετάφραση, Εκδόσεις Ζήτρος, Θεσσαλονίκη.
20. Menegatos J., 1985. The native horse and pony breeds of Greece, 36th ann. Meet. of E.a.a.P., Halkidiki, Greece.
21. Menegatos J., 1985. «The semi-wild pony of Kefalonia Island». 36th ann. Meet. of E.A.A.P., Halkidiki, Greece.
22. Mercurialis M., 1569. De arte gymnastica, apudluntas, Stuttgart 1967: Medicina Rara Oxford Dictionary of National Biography, 2004. Volume 28. Oxford: Oxford University
23. Μπαμπινιώτης Δ. Γεώργιος, 2010. Ετυμολογικό λεξικό της Νέας ελληνικής γλώσσας, Εκδόσεις Κέντρο λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα.
24. Μπιζέλης Ι., 2014. Αυτόχθονες φυλές αγροτικών ζώων, Επιστημονική ημερίδα: «Διατήρηση και Διαχείριση Ζωικών Γενετικών Πόρων: Αναγκαιότητα και Επένδυση Ταυτόχρονα», 1 Ιουλίου 2014, Συνεδριακό Αμφιθέατρο Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών.
25. Nei M., 1975. Molecular Population Genetics and Evolution, North Holland Publishing Company, Amsterdam - Oxford.

26. Ξενοφών ο Αθηναίος, 2002. Περί ιππικής, Εκδόσεις Δαίδαλος Ι. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα.
27. Νικολάου Ι. & Πολύζος Ν., 2015. Θεραπευτική Ιππασία και Ιπποθεραπεία: Εισαγωγή στην Προσέγγιση Hippo Kinesio - Educational Rehabilitation (Hi.K.E.R.).
28. Ξανθούλης Ν., 1992. Σκύρος - Γεωγραφία, Μυθολογία, Ιστορία, Αρχαιότητες, Επτάλοφος ΑΒΕΕ, Αθήνα.
29. Παπαδημητρίου Τ., Πανοπούλου Ε., Κομινάκης Α., 1998. Εξωτερικό των Ζώων, Εργαστήριο Γενικής και Ειδικής Ζωοτεχνίας, Τμήμα Ζωικής Παραγωγής, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
30. Πλασσαρά Κ., 2003. Τα ελληνικά ζώα χάνονται, Εκδόσεις Ζήτρος, Θεσσαλονίκη.
31. Ρογδάκης Εμμανουήλ, 2008. Γενετική Βελτίωση Αγροτικών Ζώων, Εκδόσεις Σταμούλη Α.Ε., Αθήνα.
32. Ρογδάκης Εμμανουήλ, 2006. Γενική Ζωοτεχνία, Εκδόσεις Σταμούλη Α.Ε., Αθήνα.
33. Σ.Θ.Ι.Ε., 2015. Σύνδεσμος Θεραπευτικής Ιππασίας Ελλάδος- Γουδί, Αθήνα, [www.trag.gr](http://www.trag.gr).
34. Sterba, J., Rogers, B., France, A. & Vokes, D, 2002. Horseback riding in children with cerebral palsy: effect on gross motor function. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 44, 301 - 308.
35. Straub I., 2000. Hippotherapy. 4rd edn. Stuttgart: Thieme. Hippotherapie, 3rd ed. Stuttgart, Hippokrates.
36. Sydenham Thomas, 1624 - 1689. His Life and Original Writings by Kenneth Dewhurst, 1966.

37. Τζίμας Παύλος, 2016. Εισαγωγή στη Ζωική Παραγωγή. Σημειώσεις εργαστηρίου, Τμήμα Τεχνολόγων Γεωπόνων Θεσσαλίας.
38. Tissot C. J., 1782. *Gymnastique Médicinale et Chirurgicale*. Kessinger Publishing Company, 2010.
39. Alderson L. 2009. Breeds at risk: Definition and measurement of the factors which determine endangerment. *Livestock Science* 123 (2009) 23 - 27.
40. FAO, 2007β. *The state of the World' s Animal Genetic Recourses for Food and Agriculture* (Ed. by B. Rischowsky & D. Pilling). FAO, Rome 511 pp.

#### ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- <http://www1.aegean.gr/gympeir/aloga.htm>
- <http://www.aigio.gov.gr/el/node/1675>
- <https://www.opekepe.gr/el/paa-gr/2014-2020/2624-metro-10-georgoperivallontika-kai-klimatika-metra-drasi-10-1-09-diatirisi-apeiloymenon-aftoxthonon-fylon-agrotikon-zoon>
- <https://geotee.gr/MainNewsDetail.aspx?CatID=1&RefID=21227&TabID=5>
- <https://www.agrocapital.gr/Category/News/Article/33803/katachwrisis-arithmwn-simansis-stis-aytochthones-fyles->
- <https://www.slideshare.net/MARIAVIDALY/-60386447>
- [http://eureka.teithe.gr/jspui/bitstream/123456789/9063/1/Sapouppo\\_Marilena.pdf](http://eureka.teithe.gr/jspui/bitstream/123456789/9063/1/Sapouppo_Marilena.pdf)
- <file:///C:/Users/user/Desktop/ΕΛΕΝΗ/ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΣΗ/ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ%20ΠΠΑΣΙΑ/Θεραπευτική%20Ιππασία%20σε%20άτομα%20με%20Εγκεφαλική%20Παράλυση%20και%20Αυτισμό.pdf>
- [file:///C:/Users/user/Desktop/ΕΛΕΝΗ/Athanaseri\\_Euthumia.pdf](file:///C:/Users/user/Desktop/ΕΛΕΝΗ/Athanaseri_Euthumia.pdf)

- [file:///C:/Users/user/Desktop/ΕΛΕΝΗ/Zaimi,%20C.\\_TTG\\_2019.pdf](file:///C:/Users/user/Desktop/ΕΛΕΝΗ/Zaimi,%20C._TTG_2019.pdf)
- <http://www.minagric.gr/index.php/el/for-farmer-2/animal-production/horses/454-nomothesiaippon>
- <http://www.fao.org/docrep/010/a1250e/a1250e00.htm>





## ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι



6669

# ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 248

30 Νοεμβρίου 1995

### ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

#### ΠΡΟΕΔΡΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

- 433 Σύσταση ενιαίας επιχείρησης ύδρευσης - αποχέτευσης με την επωνυμία «ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΥΔΡΕΥΣΗΣ - ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ Δήμου Κασσωπαίων του Νομού ΚΕΡΚΥΡΑΣ». . . . . 1
- 434 Μέτρα για τη διατήρηση και προστασία των αυτόχθονων φυλών των αγροτικών ζώων . . . . . 2
- 435 Τροποποίηση του Π.Δ. 394/1994 «Σύσταση Ειδικής Υπηρεσίας Δημοσίων Έργων (ΕΥΔΕ) για τη μελέτη και κατασκευή των μεγάλων έργων Δυτικής Ελλάδας» (ΦΕΚ Α' 219/1994). . . . . 3

#### ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

- Ανακοίνωση για τη θέση σε ισχύ των Πρωτοκόλλων των ετών 1976 και 1992 για την τροποποίηση της Διεθνούς Σύμβασης του 1971 αναφορικά με την ίδρυση Διεθνούς Κεφαλαίου αποζημίωσης ζημιών ρύπανσης από πετρέλαιο. Λονδίνο 19.11.1976 και 27.11.1992. . . . . 4
- Ανακοίνωση για τη θέση σε ισχύ του Πρωτοκόλλου του έτους 1992 για την τροποποίηση της Διεθνούς Σύμβασης του 1969 περί αστικής ευθύνης συνεπεία ζημιών εκ ρυπάνσεως υπό πετρελαίου. Λονδίνο 27.11.1992. . . . . 5
- Ανακοίνωση για τη θέση σε ισχύ της Σύμβασης Ελλάδος - Τυνησίας για την έκδοση και δικαστική συνδρομή σε ποινικές υποθέσεις. Αθήνα, 6.7.1994. . . . . 6

#### ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΣΦΑΛΜΑΤΩΝ

- Διόρθωση σφάλματος στο Π.Δ. 399/95 αρμοδιότητας Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. . . . . 7

### ΠΡΟΕΔΡΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 433 (1)

Σύσταση ενιαίας επιχείρησης ύδρευσης - αποχέτευσης με την επωνυμία «ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΥΔΡΕΥΣΗΣ - ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ Δήμου Κασσωπαίων του Νομού ΚΕΡΚΥΡΑΣ».

#### Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

#### ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις της παρ. 3 του άρθρου 1 του Ν. 1069/1980 «περί κινήτρων δια την ίδρυση επιχειρήσεων Υδρεύσεως και Αποχετεύσεως» (ΦΕΚ Α' 191/23.8.1980).

2. Τις διατάξεις του άρθρου 29Α του Ν. 1558/1985 όπως προσετέθη με το άρθρο 27 του Ν. 2081/1992 (Α' 154).

3. Τις διατάξεις του Π.Δ. 373/1995 «Συγχώνευση των Υπουργείων Προεδρίας της Κυβέρνησης και Εσωτερικών στο Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκεντρώσεως και καθορισμός των αρμοδιοτήτων του» (Α' 201/1995).

4. Την αριθμ. ΥΠ 151/16.10.1995 (ΦΕΚ 860/Β/17.10.1995) απόφαση του Πρωθυπουργού «Καθορισμός αρμοδιοτήτων του Αναπληρωτή Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκεντρώσεως Γεωργίου Δασκαλάκη».

5. Το γεγονός ότι το παρόν διάταγμα προκαλεί δαπάνη εις βάρος του προϋπολογισμού έτους 1995 του Δήμου Κασσωπαίων ύψους 29.983.546 δρχ. για την οποία έχει εγγραφεί πίστωση στον προϋπολογισμό του οικείου δήμου και στους Κ.Α. 20.13.9στ, 20.132.2, 20.132.2, 20.132.9, 20.151.1α και 9β, 20.152.9γ, 20.153.9α, 20.161.9β, 35.122.9α, 35.153.9α και 9β, 35.151.1α.

6. Τις υπ' αριθμ. 18, 78 και 106/1995 αποφάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου Κασσωπαίων.

7. Την αριθμ. 558 της 8.9.1995 γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας με πρόταση του Αν. Υπουργού Εσωτερικών - Δημόσιας Διοίκησης και Αποκεντρώσεως, αποφασίζουμε:

Διοίκησης και Αποκέντρωσης αναθέτουμε τη δημοσίευση και εκτέλεση του παρόντος διατάγματος.

Αθήνα, 16 Νοεμβρίου 1995

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ  
**ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ**

Ο ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ  
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ  
**Γ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ**

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 434 (2)

Μέτρα για τη διατήρηση και προστασία των αυτόχθονων φυλών των αγροτικών ζώων.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ  
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις:

α) Της παρ. 2 του άρθρου 14 του Ν. 1564/1985 «Οργάνωση παραγωγής και εμπορίας του πολλαπλασιαστικού

Επιμελητηρίων, τροποποίηση των διατάξεων του Ν. 1712/1987 για τον εκσυγχρονισμό των επαγγελματικών οργανώσεων των εμπόρων, βιοτεχνών και λοιπών επαγγελματιών και άλλες διατάξεις» (Α' 154).

2. Την 397456/2.10.1995 απόφαση του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Γεωργίας «Ανάθεση αρμοδιοτήτων στους Υφυπουργούς Γεωργίας Αλέξανδρο Ακριβάκη και Αλέξανδρο Δαμιανίδη» (Β' 833).

3. Το γεγονός ότι από τις διατάξεις του παρόντος διατάγματος προκαλείται δαπάνη σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού ύψους 5.000.000 δραχμών περίπου για το τρέχον οικονομικό έτος και 10.000.000 δραχμών περίπου για καθένα από τα επόμενα οικονομικά έτη, η οποία θα καλυφθεί από πιστώσεις που έχουν εγγραφεί στον κρατικό προϋπολογισμό στον ειδικό φορέα 29/110 και ΚΑΕ 5322.

4. Την 492/1995 γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας, με πρόταση του Υφυπουργού Γεωργίας, αποφασίζουμε:

Άρθρο 1

Σκοπός – Πεδίο εφαρμογής

1. Σκοπός του παρόντος διατάγματος είναι η θέσπιση ενός πλαισίου κανόνων και δραστηριοτήτων για την προστασία και διατήρηση της γενετικής ποικιλομορφίας των αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων εντός ή εκτός των οικοσυστημάτων στα οποία διαβιούν για λόγους επιστημονικούς, οικονομικούς και διατήρησης της φυσικής κληρονομιάς.

2. Οι διατάξεις του παρόντος διατάγματος εφαρμόζονται σε όλα τα εκτρεφόμενα είδη των αγροτικών ζώων, τόσο στο φυσικό τους οικοσύστημα, όσο και εκτός αυτού.

Άρθρο 2

Ορισμοί

Για τους σκοπούς του παρόντος διατάγματος νοείται ως:

α) Αγροτικό ζώο: κάθε ζώο το οποίο εκτρέφεται, ελεύθερο ή σταυλισμένο, σε ελεγχόμενες συνθήκες με σκοπό τον προσπορισμό οικονομικού οφέλους.

β) Αυτόχθονο γενετικό υλικό: οι γηγενείς πληθυσμοί, φυλές ή σειρές αγροτικών ζώων που δημιουργήθηκαν στον ελλαδικό χώρο χωρίς την ουσιαστική επέμβαση της γενετικής επιστήμης.

γ) Πληθυσμός: το σύνολο των ζώων ενός συγκεκριμένου είδους, που συνιστούν μια αναπαραγωγική κοινότητα.

δ) Φυλή: σύνολο ζώων του αυτού είδους με κοινή καταγωγή και με συγκεκριμένα μορφολογικά και παραγωγικά χαρακτηριστικά με τα οποία διαφοροποιούνται από το σύνολο των ζώων του είδους.

ε) Σειρά: μικρή κλειστή ομάδα ατόμων συγκεκριμένης φυλής, η οποία διαφοροποιείται από τα άλλα άτομα της φυλής ως προς ορισμένα μορφολογικά και παραγωγικά χαρακτηριστικά.

ζ) Τυπική φυλή: το περιβάλλον στο οποίο ζει το είδος καθ' όλη τη διάρκεια του βιολογικού του κύκλου ή σε διάφορα στάδια αυτού.

η) Αρμόδια υπηρεσία: η καθ' ύλη αρμόδια κεντρική ή περιφερειακή ζωοτεχνική υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας.

Άρθρο 3

Διάκριση του αυτόχθονου ζωικού γενετικού υλικού και κριτήρια κατάταξης του

1. Το υπό προστασία αυτόχθονο ζωικό γενετικό υλικό διακρίνεται σε:

α) μη προσδιορισμένους πληθυσμούς που είναι δυνατό να απαρτίζονται από φυλές, τύπους φυλών ή σειρές.

β) φυλές ή σειρές, όπως ορίζονται στις περιπτώσεις δ και ε του άρθρου 2 του παρόντος.

2. Κριτήρια για την κατάταξη του ζωικού γενετικού υλικού σε κατηγορίες ορίζονται, ανάλογα με το βαθμό κινδύνου εξαφάνισής του, τα εξής:

α) Ο συνολικά διαπιστωμένος αριθμός των ατόμων του πληθυσμού, της φυλής ή της σειράς.

β) Η ένταση της μείωσης του αριθμού των ατόμων του πληθυσμού, της φυλής ή της σειράς.

γ) Το δραστικό μέγεθος ή το ενεργό μέρος του πληθυσμού.

Άρθρο 4

Κατηγορίες ζωικού γενετικού υλικού

1. Το αυτόχθονο ζωικό γενετικό υλικό κατατάσσεται με βάση τα κριτήρια της παρ. 2 του άρθρου 3 στις παρακάτω κατηγορίες:

α) Κατάσταση εξαφάνισης: όταν έχουν απομείνει ελάχιστα άτομα ενός πληθυσμού ή φυλής ή σειράς, οπότε καθίσταται προβληματικός ο εντοπισμός τους και ο κίνδυνος εξαφάνισής τους είναι άμεσος.

6672

**ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ)**

β) Κτάσταση επισφαλής: όταν ο αριθμός των ατόμων είναι μικρός και η λήψη μέτρων είναι απαραίτητη για τη διατήρηση του πληθυσμού, της φυλής ή της σειράς.

γ) Κατάσταση ευαίσθητη: όταν οι ρυθμοί μείωσης του πληθυσμού, της φυλής ή της σειράς είναι υψηλοί και διαγράφεται κίνδυνος εξαφάνισης στο κοντινό μέλλον.

δ) Κατάσταση κανονική: όταν υπάρχει μεγάλος αριθμός ατόμων και δεν δημιουργούνται προβλήματα τα οποία μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο την αναπαραγωγή και τη διατήρηση του πληθυσμού, της φυλής ή της σειράς.

2. Οι φυλές που κατατάσσονται στις κατηγορίες των περιπτώσεων α και β της προηγούμενης παραγράφου θεωρούνται ως εθνική κληρονομιά και βρίσκονται υπό τον άμεσο έλεγχο και ευθύνη των αρμοδίων υπηρεσιών του άρθρου 2, ανεξάρτητα από το ιδιοκτησιακό καθεστώς των ζώων.

3. Προκειμένου μια φυλή ή σειρά να καταταγεί στην κατηγορία «κατάσταση εξαφάνισης» θα πρέπει να έχει απομείνει περιορισμένος αριθμός θηλυκών ατόμων ή ο αριθμός των αρσενικών ατόμων να είναι μικρότερος από δέκα (10) ανεξάρτητα από το συνολικό αριθμό των θηλυκών ατόμων.

4. Προκειμένου μια φυλή ή σειρά να καταταγεί στην κατηγορία «κατάσταση επισφαλής» θα πρέπει ο συνολικός αριθμός των αρσενικών ζώων, ανεξάρτητα από το συνολικό αριθμό των θηλυκών, να είναι μικρότερος από είκοσι (20) ή τα ελάχιστα διαπιστωμένα άτομα, ανάλογα με το εί-

δος του ζώου, να είναι:

Είδος ζώου	Αριθμός ζώων
Βοοειδή	έως 1000
Βούβαλοι	έως 500
Πρόβατα	έως 500
Αίγες	έως 500
Χοίροι	έως 200
Ιπποειδή	έως 500

5. Προκειμένου μια φυλή ή σειρά να καταταγεί στην κατηγορία «κατάσταση ευαίσθητη» θα πρέπει ο αριθμός των ατόμων τα τελευταία πέντε (5) χρόνια να:

α) Παρουσιάζει μείωση και ο αριθμός τους, ανάλογα με το είδος του ζώου, να είναι:

Είδος ζώου	Αριθμός ζώων
Βοοειδή	μικρότερος από 5.000
Βούβαλοι	μικρότερος από 2.000
Πρόβατα	μικρότερος από 9.000
Αίγες	μικρότερος από 9.000
Χοίροι	μικρότερος από 1.000
Ιπποειδή	μικρότερος από 2.000

β) Είναι στάσιμος και ο αριθμός τους, ανάλογα με το είδος του ζώου, να είναι:

Είδος ζώου	Αριθμός ζώων
Βοοειδή	μικρότερος από 7.500
Βούβαλοι	μικρότερος από 1.500
Πρόβατα	μικρότερος από 7.500
Αίγες	μικρότερος από 7.500
Χοίροι	μικρότερος από 500
Ιπποειδή	μικρότερος από 800

γ) Παρουσιάζει αύξηση, αλλά ο ελάχιστος αριθμός των ατόμων είναι:

Είδος ζώου	Αριθμός ζώων
Βοοειδή	μικρότερος από 4.000
Βούβαλοι	μικρότερος από 1.000
Πρόβατα	μικρότερος από 6.000
Αίγες	μικρότερος από 6.000
Χοίροι	μικρότερος από 400
Ιπποειδή	μικρότερος από 500

6. Πληθυσμοί, φυλές ή σειρές που δεν κατατάσσονται σε μια από τις κατηγορίες των περιπτώσεων α, β και γ της παρ. 1, κατατάσσονται στην κατηγορία «κατάσταση κανονική».

7. Πληθυσμοί που αναγνωρίζονται ως ιδιαίτερου ενδιαφέροντος κατά το άρθρο 6 παρ. 3 του παρόντος μπορεί να καταταγούν ανάλογα με τον αριθμό των ατόμων που διαθέτουν σε μία από τις παραπάνω κατηγορίες.

8. Για τις φυλές ή τους πληθυσμούς που κατατάσσονται στις κατηγορίες των περιπτώσεων α και β της παρ. 1, λαμβάνονται άμεσα και δραστικά μέτρα για τη διάσωσή τους.

Για τις φυλές ή τους πληθυσμούς που κατατάσσονται στην κατηγορία της περίπτωσης γ της παρ. 1, παρακολουθείται η εξέλιξη του αριθμού των ατόμων και ανάλογα αποφασίζεται η λήψη ή όχι των απαραίτητων μέτρων.

Για τις φυλές ή τους πληθυσμούς της κατηγορίας δ της παρ. 1 δεν λαμβάνονται ιδιαίτερα μέτρα προστασίας.

**Άρθρο 5**

Κατάταξη σε κατηγορίες του αυτόχθονου ζωικού γενετικού υλικού

Οι αναγνωρισμένες αυτόχθονες φυλές αγροτικών ζώων ανάλογα με το διαπιστωμένο αριθμό ατόμων εντάσσονται στις κατηγορίες του άρθρου 4, ως εξής:

α) Στην κατηγορία «κατάσταση εξαφάνισης» εντάσσονται οι φυλές:

Είδος ζώου	Φυλή	Αριθμός ατόμων
Βοοειδή	Τήνου	ελάχιστο
	Κέας	ελάχιστο
	Συκιάς Χαλκιδικής	περίπου 100
Πρόβατα	Κατερίνης	περίπου 300
	Καταφυγίου	ελάχιστο
	Ρουμλουκίου	ελάχιστο
	Ευδήλου Ικαρίας	ελάχιστο
Ιπποειδή	Λευκίμης Κερκύρας	ελάχιστο
	Άργους	ελάχιστο
	Θεσσαλίας	ελάχιστο
	Ανδραβίδας Πηνειάς	ελάχιστο περίπου 180

β) Στην κατηγορία «κατάσταση επισφαλής» ανήκουν οι φυλές:

Είδος ζώου	Φυλή	Αριθμός ατόμων
Βούβαλοι	Εγχώριος βούβαλος	περίπου 500
Πρόβατα	Ζακύνθου	περίπου 480
	Παλαγονίας	περίπου 350
	Σαρακατσάνικο	περίπου 460

**ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ)**

6673

<u>Χοίροι</u>	Κατσικά Ιωαννίνων	περίπου 370
	Εγχώριος χοίρος	περίπου 200
<u>Ιπποειδή</u>	Πόνου Σκύρου	περίπου 120
	Πίνδου	περίπου 300
	Μεσσαρά Κρήτης	περίπου 100

γ) Στην κατηγορία «κατάσταση ευαίσθητη» ανήκουν οι φυλές:

Είδος ζώου	Φυλή	Αριθμός ατόμων
<u>Βοοειδή</u>	Βραχυκερατική	7.000
<u>Πρόβατα</u>	Σκοπέλου	1.800
	Κύμης	1.200
	Χίου	7.200
	Αγρινίου	2.400
	Δράμας	2.800
	Θράκης	4.800
	Καλαρύτικο	3.800
	Πηλειορίτικο	1.400
<u>Αίγες</u>	Σκοπέλου	7.000

δ) Στην κατηγορία «κατάσταση κανονική» ανήκουν οι φυλές:

Είδος ζώου	Φυλή
<u>Πρόβατα</u>	Καραγκούνικη
	Λέσβου
	Σφακίων
	Φριζάρτα
	Σερών
	Κεφαλληνίας
	Ορεινό πρόβατο Ηπείρου (Μπούτσικο)
	Σκύρου
	Καρύστου
<u>Αίγες</u>	Ελληνική αίγα

**Άρθρο 6**

Μελέτες αυτόχθονων πληθυσμών με ιδιαίτερο ενδιαφέρον

1. Οι αυτόχθονοι πληθυσμοί αγροτικών ζώων που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και δεν έχουν ακόμη μελετηθεί και καταταγεί σε μία από τις αναφερόμενες στο άρθρο 5 αναγνωρισμένες φυλές μπορεί, ύστερα από μελέτες που κυρίως πραγματοποιούνται από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας, να:

- α) αναγνωριστούν ως ανεξάρτητες φυλές,
- β) ενταχθούν ως τύπος μιας των αναγνωρισμένων φυλών,
- γ) χαρακτηριστούν ως πληθυσμοί με ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

2. Ανάλογες μελέτες μπορεί επίσης να ανατεθούν με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας στα Εργαστήρια Ζωοτεχνίας των Πανεπιστημίων, στους επίσημα αναγνωρισμένους, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, φορείς που τηρούν και καταρτίζουν γενεαλογικά βιβλία και εφαρμόζουν προγράμματα διάσωσης και διατήρησης σπάνιων φυλών και σε άλλους σχετικούς με το αντικείμενο φορείς.

Οι ενδιαφερόμενοι οφείλουν πρώτα να υποβάλλουν το πλήρες πρόγραμμα της μελέτης στη Δ/ση Εισροών Ζωικής Παραγωγής του Υπουργείου Γεωργίας. Οι μελέτες θα αναφέρονται σε συγκεκριμένο πληθυσμό, στην περιοχή που αυτός βρίσκεται, στα γενικά χαρακτηριστικά του, στη

διαφαινόμενη χρησιμότητά του και στο συνολικό κόστος της μελέτης. Η Δ/ση Εισροών Ζωικής Παραγωγής του Υπουργείου Γεωργίας προβαίνει στην αξιολόγηση των μελετών και εισηγείται στον Υπουργό Γεωργίας την έγκριση ή την απόρριψή τους.

3. Μελέτες μπορεί να πραγματοποιούν και άλλοι σχετικοί με το αντικείμενο φορείς, όμως η αναγνώριση των νέων φυλών ή πληθυσμών με ιδιαίτερο ενδιαφέρον γίνεται από το Υπουργείο Γεωργίας, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.

4. Για την παρακολούθηση της εκτέλεσης, την παραλαβή και την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των μελετών υπεύθυνη είναι η Δ/ση Εισροών Ζωικής Παραγωγής του Υπουργείου Γεωργίας.

**Άρθρο 7**

Μέτρα προστασίας των σε κατάσταση εξαφάνισης, κατάσταση επισφαλή και κατάσταση ευαίσθητη κατατασσομένων φυλών και πληθυσμών με ιδιαίτερο ενδιαφέρον

1. Για τις φυλές που κατατάσσονται στις κατηγορίες των περιπτ. α, β και γ του άρθρου 5 λαμβάνονται τα παρακάτω μέτρα:

α) Καταγράφονται σε γενεαλογικά βιβλία τα άτομα της φυλής που ανευρέθησαν. Η τήρηση των βιβλίων γίνεται είτε από τις αρμόδιες ζωοτεχνικές υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας, είτε από τους επίσημα αναγνωρισμένους, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, φορείς.

β) Καταρτίζονται προγράμματα διάσωσης και διατήρησης.

γ) Δημιουργούνται στην τράπεζα γενετικού υλικού τα απαραίτητα αποθέματα κατεψυγμένου σπέρματος, ωαρίων και εμβρύων και κάθε άλλου γενετικού υλικού.

δ) Η Δ/ση Εισροών Ζωικής Παραγωγής του Υπουργείου Γεωργίας εισηγείται προς άλλες υπηρεσίες του Υπουργείου ή άλλων Υπουργείων και Οργανισμών να προτιμούνται, κατά την εφαρμογή των κειμένων διατάξεων των σχετικών με την παροχή κινήτρων και διευκολύνσεων, οι κάτοχοι ή όσοι επιθυμούν να ιδρύσουν εκμεταλλεύσεις με ζώα των φυλών που απειλούνται με εξαφάνιση και οργανώνουν με κάθε πρόσφορο μέσο την ενημέρωση των υπηρέσιων, των εκτροφέων και του ευρύτερου κοινού, σχετικά με τις φυλές που απειλούνται με εξαφάνιση, για τη σημασία τους ως φυσικής κληρονομιάς, για τον ενδεχόμενο ρόλο τους στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας και παρέχει κάθε τεχνική βοήθεια σχετικά με:

- αα) την οργάνωση και διαχείριση των εκμεταλλεύσεων,
- ββ) την τήρηση των μητρώων,
- γγ) την εφαρμογή της κατάλληλης μεθόδου και τεχνικής διατήρησης.

2. Προκειμένου για φυλές των κατηγοριών των περιπτ. α και β του άρθρου 5 εκτός των μέτρων της παρ. 1 του παρόντος άρθρου λαμβάνονται, επιπλέον και τα παρακάτω μέτρα:

α) Τα γενεαλογικά βιβλία της προηγούμενης παραγράφου καταρτίζονται και τηρούνται κατά είδος και φυλή κλειστά.

β) Λαμβάνονται άμεσα μέτρα για τη διάσωση και την αύξηση του αριθμού των ζώων είτε:

- αα) Με την εισαγωγή τους σε κρατικούς σταθμούς.
- ββ) Με την παροχή ειδικών κινήτρων στους κατόχους τους.

6674

**ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ)**

γγ) Με απαγόρευση της σφαγής τους χωρίς την έγγραφη άδεια της αρμόδιας ζωοτεχνικής υπηρεσίας του Υπουργείου Γεωργίας, καθώς και της εξαγωγής των ζώων, του σπέρματος, των ωαρίων και των εμβρύων τους, πριν εξασφαλιστεί η διάσωση και η διατήρηση της φυλής.

δδ) Με συνδυασμό όλων των παραπάνω ή και άλλων πρόσφορων μέτρων.

γ) Οι αρμόδιες υπηρεσίες του άρθρου 2 μεριμνούν ώστε σε μία περιοχή, όπου εκτρέφεται φυλή αγροτικών ζώων που ανήκει σε μία των κατηγοριών των περιπτ. α και β του άρθρου 5, να μην εφαρμόζονται ανταγωνιστικά προγράμματα, τα οποία θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο τις φυλές ή τον πληθυσμό.

**Άρθρο 8**

**Προγράμματα διάσωσης και διατήρησης**

1. Τα προγράμματα διάσωσης και διατήρησης του αυτόχθονου ζωϊκού γενετικού υλικού που απειλείται με εξαφάνιση συντάσσονται από την καθ' ύλην αρμοδία Δ/νση Ζωϊκής Παραγωγής του Υπουργείου Γεωργίας ή από άλλο αναγνωρισμένο για το σκοπό αυτόν φορέα και αναφέρονται:

α) Στο σκοπό διατήρησής της ή των φυλών και πληθυσμών.

β) Στην περιγραφή των χαρακτηριστικών και των ιδιοτήτων, με ιδιαίτερη βαρύτητα σ' αυτές που έχουν οικονομική σημασία.

γ) Στον αριθμό των ζώων της φυλής ή του πληθυσμού.

δ) Στην καθαρότητα προκειμένου για φυλές.

ε) Στις ανταγωνιστικές πιέσεις που δέχεται η φυλή ή ο πληθυσμός από άλλες φυλές ή πληθυσμούς της περιοχής.

στ) Στην περιγραφή της περιοχής όπου εκτρέφεται η φυλή ή ο πληθυσμός, καθώς και των περιοχών που μπορεί να εκτραφεί με τους λιγότερους κινδύνους.

ζ) Στους παράγοντες που συνετέλεσαν στη μείωση του αριθμού των ζώων.

η) Στις μεθόδους και τις τεχνικές διατήρησης που θα πρέπει να περιγράφονται λεπτομερώς, να είναι επιστημονικά αποδεκτές και να διασφαλίζουν τη διατήρηση της φυλής ή του πληθυσμού.

θ) Στις δυνατότητες υπαγωγής του προγράμματος σε άλλα εθνικά, κοινοτικά ή διεθνή προγράμματα διατήρησης ζωϊκού γενετικού υλικού.

Ανάλογα προγράμματα μπορεί να ανατίθενται με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας και σε άλλους σχετικούς με το αντικείμενο φορείς, με τη διαδικασία που προβλέπεται για τις μελέτες στο άρθρο 6.

2. Η διάρκεια εφαρμογής των προγραμμάτων θα πρέπει να είναι τουλάχιστον πενταετής.

3. Για τα προγράμματα διάσωσης και διατήρησης του αυτόχθονου ζωϊκού γενετικού υλικού, που απειλείται με εξαφάνιση, προβλέπεται η ενημέρωση της Δ/νσης Χωροταξίας και Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας και η συνεργασία των αρμοδίων υπηρεσιών για τις περιπτώσεις που τούτο κρίνεται αναγκαίο.

Στον Υφυπουργό Γεωργίας αναθέτουμε τη δημοσίευση και εκτέλεση του παρόντος διατάγματος.

Αθήνα, 16 Νοεμβρίου 1995

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ  
**ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ**

Ο ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ  
**ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΚΡΙΒΑΚΗΣ**

**ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 435 (3)**

Τροποποίηση του Π.Δ. 394/1994 «Σύσταση Ειδικής Υπηρεσίας Δημοσίων Έργων (ΕΥΔΕ) για τη μελέτη και κατασκευή των μεγάλων έργων Δυτικής Ελλάδας» (ΦΕΚ Α' 219/1994).

**Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ  
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του άρθρου 5 του Ν. 679/1977 (ΦΕΚ Α' 245/1977) όπως αυτές τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν με την παράγρ. 1 του άρθρου 23 του Ν. 1418/1984 (ΦΕΚ Α' 23).

2. Τις διατάξεις του άρθρου 29Α του Ν. 1558/1985 όπως αυτό προστέθηκε με το άρθρο 27 του Ν. 2081/1992 (ΦΕΚ Α' 154).

3. Τις διατάξεις του άρθρου 8 του Ν. 679/1977 όπως τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν με το άρθρο 5 του Ν. 2229/1994 (ΦΕΚ Α' 138).

4. Την απόφαση αριθμ. ΥΠ 123/15.7.1994 του Πρωθυπουργού «Καθορισμός αρμοδιοτήτων του Αναπληρωτή Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων Κωνσταντίνου Γείτονα (ΦΕΚ Β' 550).

5. Την γνωμοδότηση αριθμ. 595/1995 του Συμβουλίου της Επικρατείας, μετά από πρόταση του Αναπληρωτή Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, αποφασίζουμε:

**Άρθρο 1**

1. Στο τέλος της παραγρ. 1 του άρθρου 1 του Π.Δ. 394/1994 προστίθεται εδάφιο με στοιχείο ε' που έχει ως εξής:

«ε) Οδικά έργα σύνδεσης Λιμένα Ηγουμενίτσας με το Εθνικό, Επαρχιακό και Δημοτικό οδικό δίκτυο της περιοχής».

2. Τις παρ. Α1 και Α2 του άρθρου 2 του Π. Δ/τος 394/1994 προστίθεται μετά την περ. δ' και περ. ε' ως εξής:

«και ε) ΟΔΙΚΑ ΕΡΓΑ ΣΥΝΔΕΣΗΣ ΛΙΜΕΝΑ ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑΣ ΜΕ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ, ΕΠΑΡΧΙΑΚΟ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ».

**Άρθρο 2**

Οι αρμοδιότητες που έχουν ανατεθεί μέχρι σήμερα σε άλλες υπηρεσίες και αφορούν τη σύνταξη μελετών ή την κατασκευή των απαιτούμενων οδικών έργων για τη σύνδεση του λιμένα Ηγουμενίτσας με: α) το οδικό δίκτυο της Ηγουμενίτσας, β) την εθνική οδό Ηγουμενίτσας - Πρέβεζας, γ) την εθνική οδό Ηγουμενίτσας - Ιωαννίνων (περιφερειακή Ηγουμενίτσας), δ) Το συνδεδημένο τμήμα με την Εγνατία οδό στο σημείο έναρξης της μελέτης του πρώτου τμήματος αυτής «Λαδοχώρι - Λυκοπόδι», και ε) τους απαι-

## ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

### ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΗ ΔΙΑΒΙΩΣΗ ΤΩΝ ΙΠΠΟΕΙΔΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- 1) Οι ιδιοκτήτες ιπποειδών εργασίας θα πρέπει να μεριμνούν για τη διασφάλιση του επιπέδου υγείας τους. Στους χώρους διαβίωσης και στους σταθμούς εργασίας θα πρέπει να υπάρχει δυνατότητα απολύμανσης με κατάλληλα και ασφαλή υλικά.
- 2) Δε θα πρέπει σε καμία περίπτωση να χρησιμοποιούνται μη ικανά προς εργασία ζώα, ήτοι ζώα ασθενή, τραυματισμένα, σε κατάσταση προχωρημένης εγκυμοσύνης ή λοχειάς, καθώς και ζώα με κακή συντήρηση των οπλών. Η επάνοδος στην εργασία θα πρέπει να επιτρέπεται μόνο κατόπιν υποδείξεως κτηνιάτρου.
- 3) Είναι απαραίτητη η χορήγηση κατάλληλης και επαρκούς για το είδος τους τροφής και φρέσκου πόσιμου νερού καθημερινά (βλέπε το σημείο Β του Νομικού Πλαισίου) σε δοχεία τα οποία δεν είναι δυνατό να επιμολυνθούν και καθαρίζονται τουλάχιστον μια φορά ημερησίως. Συστήνεται η τροφή να παρέχεται τουλάχιστον 2 φορές την ημέρα σε ενήλικα ιπποειδή και τρεις φορές την ημέρα στους απογαλακτισμένους πώλους (ηλικίας άνω των 6 μηνών), εκτός αν υπάρχει εντολή κτηνιάτρου, η οποία ορίζει διαφορετικά.
- 4) Οι ζωοτροφές πρέπει να αποθηκεύονται σε καθαρούς, μη τοξικούς και στεγανούς περιέκτες, οι οποίοι πρέπει να παρέχουν ικανοποιητική προστασία από τρωκτικά, υγρασία, διάβρωση ή επιμόλυνση από φυσικούς, χημικούς και βιολογικούς παράγοντες.
- 5) Τα ζώα συστήνεται να ασκούνται τουλάχιστον μία φορά ημερησίως για τουλάχιστον 30 λεπτά της ώρας.
- 6) Θα πρέπει να παρέχεται προστασία από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες με την παροχή καταλύματος, το οποίο ενδείκνυται:

- α) να εξυπηρετεί τις φυσιολογικές ανάγκες των ζώων και να προστατεύει την υγεία τους.
- β) να έχει κατάλληλο μέγεθος για το είδος και την ηλικία του ζώου και να επιτρέπει στα ζώα να στέκονται στη φυσική όρθια θέση, να μπορούν να ξαπλώνουν και να περιστρέφονται ελεύθερα. Συστήνεται ελάχιστη επιφάνεια δαπέδου χώρου ανάπαυσης 13,5 m<sup>2</sup>.
- γ) να πληροί τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας περί προστασίας του περιβάλλοντος.
- δ) να κατασκευάζεται σε στέρεο έδαφος χωρίς να κατακλύζεται από νερά των βροχών ή άλλα και να διευκολύνεται η απομάκρυνση της κόπρου.
- ε) να είναι κατασκευασμένο από υλικά κατάλληλα για το είδος των ζώων και να είναι δυνατός ο καθαρισμός με νερό υπό πίεση.
- στ) η στέγη προτείνεται να είναι κατασκευασμένη από κυματοειδή φύλλα αλουμινίου ή άλλου σύγχρονου υλικού, το οποίο θα είναι ελαφρύ, άκαυστο, μακρόβιο και με ικανοποιητική μονωτική ικανότητα.
- ζ) να είναι περιφραγμένο ώστε να αποτρέπεται η διαφυγή των ζώων, η είσοδος άλλων αδέσποτων ή άγριων ζώων όσο και η πρόσβαση σε μη εξουσιοδοτημένα άτομα με ελάχιστο ύψος περίφραξης 1,8 μέτρα.
- η) να αποτρέπει τον τραυματισμό και τη διαφυγή των ζώων.
- 7) Δεν απαιτείται περίφραξη στους σταθμούς εργασίας (κοινόχρηστους χώρους αναμονής των ζώων προς έναρξη της εργασίας τους), απαιτείται όμως η παροχή στέγης με τις ανωτέρω προδιαγραφές, η συνεχής παροχή φρέσκου πόσιμου νερού και η τήρηση της ελάχιστης επιφάνειας δαπέδου του κοινόχρηστου χώρου ανά ζώο.
- 8) Είναι απαραίτητη η διασφάλιση της ελευθερίας κινήσεων, ώστε τα ιπποειδή να εκδηλώνουν τη φυσιολογική τους συμπεριφορά.
- 9) Η εργασία των ιπποειδών θα πρέπει να είναι περιορισμένη χρονικά σύμφωνα με το σημείο Β του Νομικού Πλαισίου.
- 10) Τα ιπποειδή εργασίας δε θα πρέπει να φορτώνονται με φορτίο βάρους υπερβολικού για το μέγεθος, την ηλικία ή τη φυσική κατάστασή τους. Το φορτίο δε δύναται να υπερβαίνει το βάρος των 100 κιλών ή το 1 / 5 του σωματικού τους βάρους.

Βάσει των παραπάνω δεδομένων, οι αρμόδιες αρχές παρακαλούνται για την εντατικοποίηση των σχετικών επιθεωρήσεων και την εφαρμογή των διατάξεων του Νόμου 1197 / 81 (Α' 240). Τέλος, επισημαίνεται ότι σε περίπτωση κακοποίησης ζώων εργασίας ισχύουν οι διατάξεις του άρθρου 16 του Νόμου 4039 / 2012 (Α' 15), όπως ισχύει με την υποχρέωση επιβολής των προβλεπόμενων κυρώσεων.



## ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

ΑΔΑ: Ω61Ν4653ΠΓ-Κ7Λ

INFORMATICS  
DEVELOPMENT  
AGENCY

Digitally signed by  
INFORMATICS  
DEVELOPMENT AGENCY  
Date: 2018.04.03 14:16:57  
EEST  
Reason:  
Location: Athens



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ  
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ  
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΩΝ  
ΓΕΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ ΓΕΩΡΓΙΑΣ  
Δ/ΝΣΗ ΖΩΙΚΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ  
& ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ  
Τμήμα: Ζωικών Γενετικών Πόρων Βοοειδών,  
Χοίρων, Μονόπλων & Λοιπών Ζωικών Οργανισμών  
Πληρ.: Ε. Ηλιοπούλου  
Τηλ.: 210-5271638

### ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

Αθήνα, 3-4-2018  
Αρ. πρωτ.: 428/51088

ΓΕΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗΣ  
Δ/ΝΣΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ  
ΦΑΡΜΑΚΩΝ & ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ  
Τμήμα: Καταγραφής και Επιτήρησης Ζωικού  
Κεφαλαίου & Τεχνητής Σπερματέγχυσης  
Πληρ.: Θρ. Βιτάλης  
Τηλ.: 210- 2125735

ΘΕΜΑ: Διευκρινίσεις για την εφαρμογή της αριθμ. 401/48520/29-3-2018 (ΦΕΚ Β'1226/2-4-2018) Υπουργικής Απόφασης «Καθορισμός πλαισίου εφαρμογής της Δράσης 10.1.09 «ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΑΠΕΙΛΟΥΜΕΝΩΝ ΑΥΤΟΧΘΟΝΩΝ ΦΥΛΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΖΩΩΝ», του Μέτρου 10 «Γεωργοπεριβαλλοντικά και κλιματικά μέτρα» του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας (ΠΑΑ) 2014-2020.

Σχετ.: α. Η υπ'αριθμ. 401/48520/29-3-2018 ΥΑ (ΦΕΚ Β'1226/2-4-2018).

Η α. σχετ. ΥΑ εκδόθηκε στο πλαίσιο υλοποίησης της Δράσης 10.1.09 «Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων» του Υπομέτρου 10.1, του Μέτρου 10 του ΠΑΑ 2014-2020, συμβάλλοντας στη διατήρηση και ενίσχυση της βιοποικιλότητας στον τομέα της ζωικής παραγωγής.

Για την πληρέστερη ενημέρωση όλων των εμπλεκόμενων/συναρμοδίων υπηρεσιών και ενδιαφερόμενων δυνητικών δικαιούχων εκδίδεται η παρούσα εγκύκλιος παρέχοντας ερμηνευτικές οδηγίες και διευκρινίσεις με σκοπό την ενιαία, ομοιόμορφη και ορθή εφαρμογή των διατάξεων της αριθμ. 401/48520/29-3-2018 Υπουργικής Απόφασης, σε ότι αφορά τη σήμανση των ιπποειδών.

**Ειδικότερα παρατίθενται και διευκρινίζονται τα εξής:**

1. Η σήμανση του ιπποειδούς και η μονοσήμαντη αντιστοίχισή του με τον κάτοχο θα γίνεται:  
(α) με την τοποθέτηση ενέσιμου ηλεκτρονικού πομποδέκτη (microchip) τεχνολογίας HDX ή FDX-B, σύμφωνα με το πρότυπο ISO11784, ο οποίος μπορεί να διαβάζεται από συσκευές ανάγνωσης, σύμφωνα με το πρότυπο ISO11785 και

ο οποίος εμφυτεύεται μεταξύ του ινίου και του ακρωμίου, στο μέσον του αυχένα στην περιοχή του αυχενικού συνδέσμου,

(β) με την έκδοση βεβαίωσης, υπογεγραμμένης από τον κάτοχο/ιδιοκτήτη και από τον κτηνίατρο που διενεργεί τη σήμανση και ο οποίος ασκεί νόμιμα το κτηνιατρικό επάγγελμα στην Ελλάδα, σύμφωνα με το υπόδειγμα του Παραρτήματος της εγκυκλίου.

2. Στην περίπτωση ιπποειδούς ήδη σημασμένου, ο κτηνίατρος δεν εμφυτεύει εκ νέου ενέσιμο πομποδέκτη, αλλά ενεργεί λαμβάνοντας όλα τα απαραίτητα μέτρα ανίχνευσης της υπάρχουσας ενεργούς σήμανσης, συμπληρώνοντας τα αντίστοιχα πεδία του υποδείγματος του Παραρτήματος της εγκυκλίου.
3. Η βεβαίωση αποτελεί έγγραφο που αποδεικνύει τη μονοσήμαντη αντιστοίχιση του επιλέξιμου ιπποειδούς με τον κάτοχο/ιδιοκτήτη στο πλαίσιο εφαρμογής των διατάξεων της αριθ. 401/48520/29-3-2018 ΥΑ (ΦΕΚ Β' 1226 /2-4-2018) και ειδικότερα της Δράσης 10.1.09 «Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων», κατατίθεται στο αρμόδιο Κέντρο Ζωικών Γενετικών Πόρων ώστε να εξεταστεί η ακρίβεια των στοιχείων των βεβαιώσεων και ακολούθως να συμπεριληφθούν τα ανάλογα δεδομένα στα γενεαλογικά βιβλία ή μητρώα που τηρούν. Η βεβαίωση ταυτοποίησης πρωτοκολλείται και θεωρείται από το αρμόδιο Κέντρο Ζωικών Γενετικών Πόρων και αντίγραφο αυτής διατηρείται από την αρμόδια Υπηρεσία.
4. Η βεβαίωση φυλάσσεται με ευθύνη του κατόχου/ιδιοκτήτη και επιδεικνύεται στις αρμόδιες αρχές, όποτε αυτό ζητηθεί.
5. Ωστόσο, επειδή η βεβαίωση ταυτοποίησης του ιπποειδούς, με τις απαραίτητες προσαρμογές, θα αποτελέσει μέρος και της ευρύτερης διαδικασίας που επίκειται να θεσπιστεί στα συμπληρωματικά μέτρα εφαρμογής του Εκτελεστικού Κανονισμού 2015/262 της Επιτροπής σχετικά με την έκδοση των διαβατηρίων των ιπποειδών, η οποία θα καταλήγει σε έκδοση διαβατηρίου και καταχώρηση στην εθνική βάση δεδομένων των ιπποειδών, επιβάλλεται στους κατόχους/ιδιοκτήτες των επιλέξιμων ιπποειδών να την διατηρήσουν σε καλή κατάσταση, χωρίς φθορές, ώστε να μη χρειαστεί να επανεκδοθεί σε μεταγενέστερο χρόνο. Για τον ίδιο λόγο θα πρέπει να διατηρηθούν για μελλοντική χρήση: (α) στην περίπτωση που δεν συμπληρωθεί η σχηματική παράσταση στη βεβαίωση, αντίτυπα των φωτογραφιών (ίδιες φωτογραφίες) και (β) στην περίπτωση των ιπποειδών που δεν φέρουν ήδη σήμανση και θα τοποθετηθεί πομποδέκτης, τουλάχιστον τρία (3) από τα αυτοκόλλητα που φέρουν τη γραμμωτή και την αριθμητική απεικόνιση του κωδικού, τα οποία περιέχονται στη συσκευασία του κάθε πομποδέκτη (microchip).

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Ν. ΑΝΤΩΝΟΓΛΟΥ

ΑΔΑ: Ω61Ν4653ΠΓ-Κ7Λ



**ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΤΑΥΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΙΠΠΟΕΙΔΟΥΣ**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ  
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΤΡΟΦΙΜΩΝ  
Δ/ΝΣΗ ΖΩΙΚΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ  
& ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ  
ΚΕΝΤΡΟ ΖΩΙΚΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ  
ΠΟΡΩΝ .....

ΗΜ/ΝΙΑ:  
Αρ. πρωτ.:

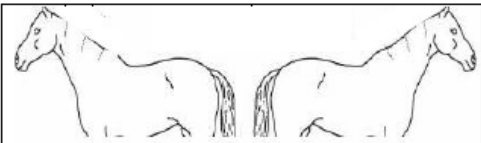
**ΤΜΗΜΑ Ι**

**Στοιχεία κτηνιάτρου που διενεργεί την ταυτοποίηση**

Όνομα:	.....	Επώνυμο:	.....	Όνομα πατρός:	.....	
Αριθμός Μητρώου ΓΕΩΤΕΕ:	.....	Α.Φ.Μ.:	.....			
Στοιχεία επικοινωνίας:	Τηλ (σταθ.):	.....	Τηλ (κιν.)	.....	Email:	.....
Στοιχεία επαγγελματικής έδρας:	Δημοτική Ενότητα:	.....	Δήμος:	.....	Περ. Ενότητα:	.....
	Διεύθυνση:	.....	T.K.:	.....		

**ΤΜΗΜΑ ΙΙ**

**Μέτρα ανίχνευσης προηγούμενης ενεργούς σήμανσης**

A. Εμφυτευμένος πομποδέκτης:	ΝΑΙ: <input type="checkbox"/>	ΟΧΙ: <input type="checkbox"/>	Κωδικός εμφυτευμένου πομποδέκτη:	.....	
	Εμφυτευμένος πομποδέκτης μη συμβατός με ISO 11784/11785:		ΝΑΙ: <input type="checkbox"/>	ΟΧΙ: <input type="checkbox"/>	
	Εντόπιση εμφυτευμένου πομποδέκτη <sup>1</sup> :				
					
B. Ενδείξεις αφαιρέσεως εμφυτευμένου πομποδέκτη:	ΝΑΙ: <input type="checkbox"/>	ΟΧΙ: <input type="checkbox"/>	Αν ναι, περιγράψτε:	.....	
Γ. Άλλη εναλλακτική σήμανση:	ΟΧΙ: <input type="checkbox"/>	ΝΑΙ: <input type="checkbox"/>			
	Είδος εναλλακτικής σήμανσης <sup>2</sup> :		.....	Στοιχεία σήμανσης:	.....

**ΤΜΗΜΑ ΙΙΙ**

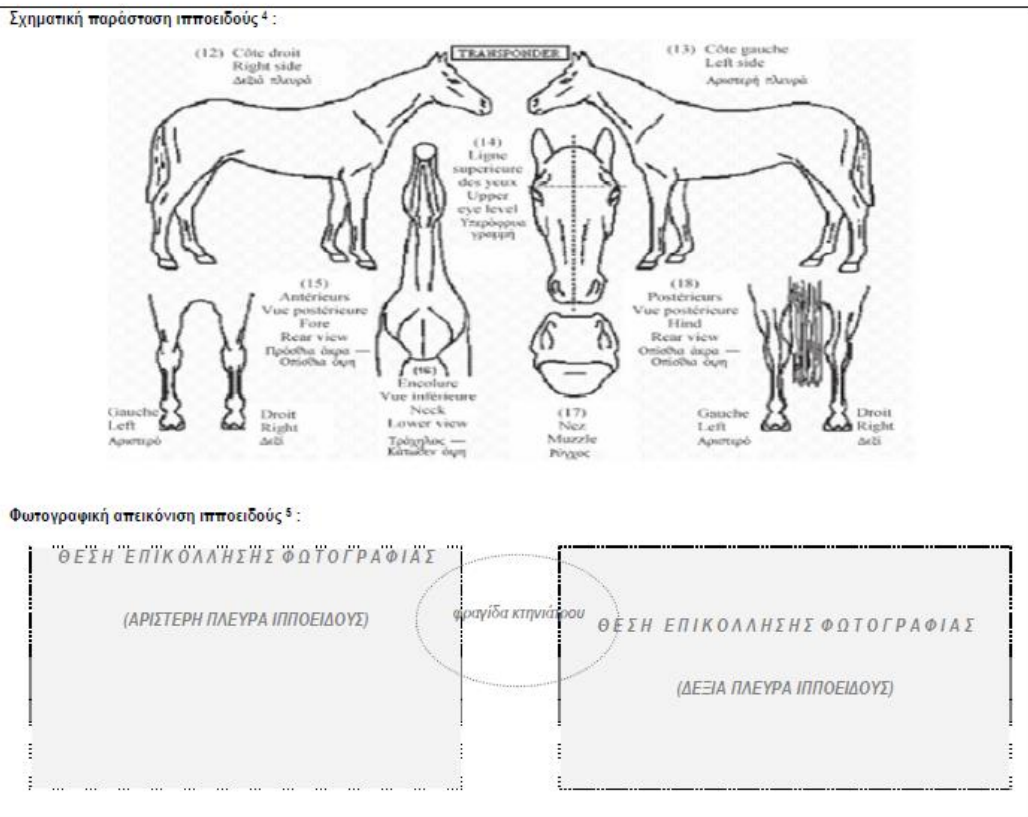
**Περιγραφή του υπό ταυτοποίηση ιπποειδούς**

Όνομα ιπποειδούς:	.....			
Είδος:	<input type="checkbox"/> Ίππος	<input type="checkbox"/> Όνος	<input type="checkbox"/> Ημίονος	<input type="checkbox"/> Άλλο (εξειδικεύστε): .....
Φύλλο:	.....	Ηλικία (κατά προσέγγιση):	.....	
Χρωματισμός <sup>3</sup> :	<input type="checkbox"/> Λευκό	<input type="checkbox"/> Ποικιλόχρουν μέλαν		
	<input type="checkbox"/> Μέλαν	<input type="checkbox"/> Ποικιλόχρουν ορφνό		
	<input type="checkbox"/> Ξανθό (αλιτζές)	<input type="checkbox"/> Ποικιλόχρουν ξανθό		
	<input type="checkbox"/> Ορφνό (ανοιχτό, κοινό, βαθύ, ορφνομέλαν)	<input type="checkbox"/> Μέλαν ποικιλόχρουν		
	<input type="checkbox"/> Ισαβέλλειο	<input type="checkbox"/> Ορφνό ποικιλόχρουν		
	<input type="checkbox"/> Φαίο (λευκόφαιο, φαίο κοινό, φαίο βαθύ, μύοχρουν)	<input type="checkbox"/> Ξανθό ποικιλόχρουν		
	<input type="checkbox"/> Ερυθρόφαιο (ανοιχτό, κοινό, βαθύ)	<input type="checkbox"/> Άλλος (εξειδικεύστε): .....		

<sup>1</sup> Στη σχηματική παράσταση επισημαίνεται με την ένδειξη **T** η εντόπιση του εμφυτευμένου πομποδέκτη στην αριστερή ή δεξιά πλευρά

<sup>2</sup> Καταχωρείται αντίστοιχα: διάστιξη, εντόπι, κρούση/ζα, άλλη

<sup>3</sup> Επισημαίνεται με την ένδειξη **X** το τετράγωνο της αντίστοιχης προεπιλογής



**ΤΜΗΜΑ IV**  
**Στοιχεία διενεργούμενης ταυτοποίησης**

A. Κωδικός εμφυτευθέντος πομποδέκτη:	
Γραμμωτή απεικόνιση κωδικού εμφυτευθέντος πομποδέκτη:	ΘΕΣΗ ΕΠΙΚΟΛΛΗΣΗΣ
B. Θέση εντόπισης εμφυτευθέντος πομποδέκτη <sup>6</sup> :	
Γ. Ημερομηνία εμφύτευσης πομποδέκτη (ηη/μμ/εεεε):	

Βεβαιώνω την "ταυτοποίηση του ιπποειδούς" / την "ανίχνευση προηγούμενης ενεργούς σήμανσης"<sup>7</sup> και τη συμπλήρωση των σχετικών πεδίων του εντύπου εγγράφου αναγνώρισης που προσκόμισε ο συνυπογράφων κάτοχος / ιδιοκτήτης του εν λόγω ιπποειδούς.

Ο κάτοχος / ιδιοκτήτης του ιπποειδούς  
(ονοματεπώνυμο και υπογραφή)

Ο διενεργήσας την "ταυτοποίηση" / "ανίχνευση προηγούμενης ενεργού σήμανσης" του ιπποειδούς κτηνίατρος  
(ονοματεπώνυμο, υπογραφή και σφραγίδα)

<sup>4</sup> Σκιαγραφούνται τυχόν χρωματικές πλάκες στην επιφάνεια του σώματος του ιπποειδούς και επισημειώνονται:

(α) με στυλό διαρκούς κόκκινου χρώματος τα σημεία και (β) με την ένδειξη X, με στυλό διαρκείας μιάφου χρώματος οι κορυφές/σπείρες

<sup>5</sup> Χρησιμοποιείται προαιρετικά αντί της συμπλήρωσης της σχηματικής παράστασης του ζώου

<sup>6</sup> Στη σχηματική παράσταση επισημειώνεται με την ένδειξη T η εντόπιση του εμφυτευμένου πομποδέκτη στην αριστερή ή δεξιά πλευρά

<sup>7</sup> Υπογραμμίζεται ανάλογα



ΑΔΑ: Ω61Ν4653ΠΓ-Κ7Λ

#### ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΝΟΜΗΣ

1. Γρ. Υπουργού κ. Ε. Αποστόλου.
2. Γρ. Αναπληρωτή Υπουργού κ. Ι. Τσιρώνη.
3. Γρ. Γενικού Γραμματέα κ. Ν. Αντώνογλου.
4. Γρ. Γραμματέα Αγροτικής Πολιτικής και Διαχείρισης Κοινοτικών Πόρων κ. Χ. Κασίμη.
5. Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΥΔ ΠΑΑ)  
Λεωφόρος Αθηνών 58, Τ.Κ. 10441.
6. Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΥΕ ΠΑΑ)  
Λεωφόρος Αθηνών 54-56, Τ.Κ. 10441.
7. Γενική Δ/νση Γεωργίας.
8. Γενική Δ/νση Κτηνιατρικής
9. Δ/νση Ζωικών Γενετικών Πόρων και Κτηνοτροφικών Εγκαταστάσεων.
10. Κέντρα Ζωικών Γενετικών Πόρων Αθηνών, Δράμας, Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων και  
Καρδίτσας  
Έδρες τους.
11. Οργανισμό Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και  
Εγγυήσεων (Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε.)  
Δ/νση Αγροτικής Ανάπτυξης και Αλιείας, Δομοκού 5, Τ.Κ. 10445 Αθήνα.
12. Γενικές Διευθύνσεις Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής Περιφερειών  
Έδρες τους.
13. Διευθύνσεις Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής Περιφερειακών Ενοτήτων  
Έδρες τους.